

Zeneoktatásunk

Polifónia

különszám

2009. május

Zeneoktatásunk

MAGYAR ZENEI TANÁCS
HUNGARIAN MUSIC COUNCIL

A kiadvány megjelenését támogatta
a Szociális és Munkaügyi Minisztérium
és a Nemzeti Civil Alapprogram.

Magyar Zenei Tanács

1012 Budapest, Pálya u. 4-6.
Postacím: 1537 Budapest, Pf. 401.
Tel./fax: 318-4243
E-mail: info@hunmusic.hu
www.hunmusic.hu

A kiadásért felel: Victor Máté
Felelős szerkesztő: Szilágyi N. Zsuzsa
Tördelte: Láng András
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

Tartalom

Előszó	7
HOMOR ISTVÁNNÉ: Tanulmány a zeneiskolák helyzetéről a rendszerváltozástól napjainkig	9
ECKHARDT GÁBOR: A középfokú zenész-szakképzés, a zeneművészeti szakközépiskolák helyzete az elmúlt 20 évben	57
DR. DUFFEK MIHÁLY: Bizonytalan bizonyosságok... <i>Helyzetkép az átalakuló magyar zenei felsőoktatásról</i>	99

Előszó

Kedves Kollégák! Érdeklődők!
Kedves Mindenki, aki e füzetet olvassa!

A Magyar Zenei Tanács feladatának tekinti, s most a Nemzeti Civil Alapprogram anyagi támogatásának köszönhetően meg is teheti, hogy – a napi gyakorlati feladatok végzésén túl – zenei életünk általános kérdéseivel is foglalkozzon mélyebben. Abból kiindulva, hogy zenekultúránk minősége alapvetően zeneoktatásunktól függ, jövőjét zeneoktatásunk alakítja, a Magyar Zenei Tanács elnöksége – szakmai programként – napirendre tűzte a zeneoktatás kérdését. Mindenekelőtt szeretnénk világos képet kapni annak állapotáról, s majdan e kép birtokában – ha szükségesnek és lehetségesnek látszik – cselekvési programot kialakítani, változásokat kezdeményezni, szorgalmazni. (Az előbbi két mondat tekinthető beismerésnek is, hogy jelentős részben maguk a muzsikusok sincsenek tisztában azzal, milyen átalakulások mentek végbe a rendszerváltozás óta zeneoktatásunk intézményi, szervezeti-szerkezeti, finanszírozási feltételeiben, de tartalmi kérdéseiben is.)

Hogy világosan lássunk, szükségünk van adatokon, tényeken alapuló elemző dolgozatokra, amelyek áttekintik a zeneoktatás helyzetét, értelmezik a mennyiségi mutatókat, összegzik a sikereket/kudarcokat, kimutatják az érzékelhető tendenciákat. Különös tekintettel a mögöttünk álló utolsó 20 esztendő változásaira.

Első lépéseinkkel a szakoktatás területét szeretnénk bejárni. (Az iskolai ének-zenei nevelés majd külön vita tárgyát képezni.) Felkérésünkre három kiváló zenepedagógus kollega vállalkozott a különböző szintek helyzetének elemzé-

sére. Homor Istvánné művészetoktatási szakértő, a Hubay Jenő Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Pedagógiai Szakkönyvtár nyugalmazott igazgatója az alapfok, Eckhardt Gábor zongoraművész, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnázium igazgatóhelyettese a középfok, Dr. Duffek Mihály zongoraművész, tanszékvezető főiskolai tanár, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának dékánja pedig a felsőfok feltérképezését végezte el. Munkájuk eredménye olvasható e kiadványban. Tanulmányaik a nyilvános vitafórumainkhoz szolgálnak majd alapul és egy – remélhetőleg kialakuló – közös gondolkodás kiindulópontjaul. Örömmel vennénk, ha minél többen részt vennének a kép tisztázásában, s kifejténék véleményüket az alább olvasottakkal kapcsolatban.

2009. május

Victor Máté
elnök

HOMOR ISTVÁNNÉ

**Tanulmány
a zeneiskolák helyzetéről
a rendszerváltozástól
napjainkig**

Budapest, 2009. április

Tartalom

I.	A hazai zeneoktatás helyzete a rendszerváltozás után	13
II.	Az alapfokú művészetoktatási intézmény mint közoktatási intézmény a törvénykezés tükrében 1993–2008-ig	15
	2.1. Az 1993. évi LXXIX. törvény	15
	2.2. A 11/1994. MKM rendelet	16
	2.3. 1994–1996-ig	17
	2.4. A 27/1998. MKM rendelet	18
	2.5. Művészeti iskolák alapítása	20
	2.6. A térítési díj és a tandíj fogalma	21
	2.7. Minőségirányítási program	22
	2.8. A pedagógusok kötelező óraszámja	23
	2.9. Szakmai minősítés	23
III.	A 27/1998 MKM rendelet módosításának előkészítése	25
	3.1. Kulcskompetenciák a zeneoktatásban	25
	3.2. Struktúraváltozás	26
	3.3. Új tantárgyak bevezetése	27
IV.	Az alapfokú művészetoktatási intézmények és a különböző művészeti ágakat tanulók számának változása	29
	4.1. Az iskolák, valamint a tanulók létszámának változása	30
V.	Művészetoktatás 1998–2002 között	32
	5.1. Intézményi működés	33
	5.2. A hangszeres oktatás	33
VI.	Az alapfokú művészetoktatás helyzete 2002–2009-ig	34
	6.1. Intézményi ellenőrzés	35

VII. A művészeti iskolák finanszírozása	36
VIII. A zeneiskolák kötelező hangszerrel és oktatási eszközökkel való ellátása	40
IX. A zenetanárok végzettsége	41
X. Pedagógus-továbbképzés, szaktanácsadók, szakértők szerepe a minőségi oktatásban	43
XI. A zeneművészeti ágban folyó oktató-nevelő munka, tehetséggondozás	45
<i>11.1. Tehetséggondozás</i>	<i>45</i>
XII. A zeneiskolák kapcsolatrendszere	47
XIII. Általános konklúzió	48
<i>13.1. Gazdasági helyzet romlása</i>	<i>48</i>
<i>13.2. A zenetanár-képzés</i>	<i>48</i>
<i>13.3. Az új tantervi programok kidolgozása</i>	<i>49</i>
Függelék	50

I. A hazai zeneoktatás helyzete a rendszerváltozás után

Az 1989-es rendszerváltozás utáni társadalmi és gazdasági hatások jelentősen befolyásolták az oktatásügyet. A politikai rendszerben és a tulajdonviszonyokban bekövetkezett változások az 1990 utáni iskolarendszerre is hatással voltak. Az oktatásügyben az 1980-as években elindult demokratikus változások az iskolák szerkezeti átalakulásában szabad utat kaptak. A közoktatás-politikában, a tanügyben, az irányítás-ellenőrzés módjában is új korszak kezdődött.

A magyar közoktatás nagy átalakuláson ment keresztül. Megváltozott az iskola szerkezete, létrejöttek a 6-8 osztályos gimnáziumok, magániskolák alakultak. A piacgazdaság felé történő nyitással változtak a társadalmi igények az oktatás terén is. Hangsúlyos szerepet kapott az informatika és a nyelvoktatás. Sajnos a vesztesek a készségtantárgyak, az ének, rajz, testnevelés lettek, sok iskolában megszűnt az ének-zenei tagozat, és jelentősen csökkent a zenei általános iskolák száma.

A közoktatás folyamatos átalakulása az alapfokú zeneoktatásban is kifejtette hatását. A változás folyamata szükségessé tette az oktatás-nevelés rendszerében a zenei nevelés szerepének átgondolását, újrafogalmazását.

Ebben a helyzetben szükség volt egy olyan szervezetre, amely tömöríti a zeneoktatásban tevékenykedő iskolákat, és ellátja szakmai érdekvédelmüket. 1990-ben megalakult a *Magyar Zeneiskolák Szövetsége*. Az 1991-ben szervezett Zeneiskolai Nevelési Kongresszus hatására a zenepedagógiában tevékenykedő iskolák, szervezetek egységbe tömörültek, és problémáik nyilvánosságot kaptak. Ez elindított számos pozitív folyamatot, amelyek a zenepedagógia, a zenei nevelés megújulását, korszerűsítését segítették elő.

A kongresszusnak szerepe volt abban is, hogy az akkori MZSZ-t (későbbi MZMSZ) egyenrangú partnerként fogadták el a tárgyalóasztalnál, a különböző szakmai fórumokon és a törvények előkészítésében. A Szövetségbe mára már több mint 300 művészeti iskola tartozik.

A rendszerváltást követően a normatív finanszírozás megjelenése, valamint az önkormányzatok önállósága módot adott a lokálpatriotizmus érvényesülésére is, amely egyúttal a művészetoktatás társadalmi presztízsét kapcsolta össze a gazdasági erőforrások célszerűbb kihasználásával. Ez a 90-es években elindult fejlődés méltán nevezhető a művészetoktatás sikertörténetének, hiszen tíz év alatt a zene, illetve a későbbiekben a művészeti iskolák száma több mint háromszorosára, növendéklétszáma mintegy két és félszeresére nőtt.

1993-tól a jogszabályok változásai figyelembe vették a *művészetoktatás intézményrendszerében történt fejlődést*, az intézmény specifikus jellegét és a művészetoktatás iránt megnyilvánuló társadalmi igényeket. A közoktatás reformjának folyamatában a művészetoktatási területen is igényként fogalmazódott meg a korszerűsített tudás követelményeinek rögzítése és a NAT kidolgozásával párhuzamosan elindult most már nemcsak a zene, hanem mind a négy művészeti ág követelményrendszerének kidolgozása is.

II. Az alapfokú művészetoktatási intézmény mint közoktatási intézmény a törvénykezés tükrében 1993–2008-ig

2.1. Az 1993. évi LXXIX. törvény

A törvény megjelenése előtt komoly aggodalmak voltak amiatt, hogy mi lesz a zeneoktatás sorsa, és minden erővel abban az irányban folytak az egyeztetések, hogy szervezett keretek között, állami feladatként, iskolaként működhessen tovább. A törvény közoktatási intézmény keretében biztosította a zeneoktatás, művészetoktatás hosszú távú eredményes működését, és azok a jogszabályi változások, amelyek ezután következtek, a zeneiskolák közoktatási intézmény jellegét erősítették. Megfogalmazta a tanuló számára azt a jogot, hogy „képeségeinek, érdeklődésének, adottságainak megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön, képeségeihez mérten tovább tanuljon, illetve alapfokú művészetoktatásban vegyen részt tehetségének felismerése és fejlesztése érdekében.” (Kt. 10. § 3. bek.)

Az 1993. évi LXXIX. törvény, amely meghatározta és szabályozta a közoktatási intézmények működését, mérföldkő volt az alapfokú művészetoktatás terén. A hatályos közoktatási törvény az alapfokú művészetoktatási intézményt a közoktatás rendszerébe illesztve, mint annak egyik intézménytípusát határozta meg. A törvény már elnevezésében különbözik a korábbi törvényektől, hiszen nem egyszerűen oktatási törvénynek, hanem *közoktatási törvénynek* nevezik, jelezve, hogy az oktatás *közfeladat*, a *köz javára*, a *közpénzek felhasználásával*, *közmegegyezés alapján történik*. A közoktatási intézmények felsorolásában megjelenik a zeneiskola. A zeneiskola kifejezést az alapfokú művészetoktatás fogalma váltotta fel. Az intézményben művészeti nevelés és oktatás folyik. „Az alapfokú művészetoktatás megal-

pozsa a művészi kifejező készségeket, illetve előkészít a szakirányú továbbtanulásra.”

A törvény megfogalmazta a művészetoktatás sajátosságait, meghatározta az intézmény oktatásának szakterületeit és tartalmi működésének alapelveit. Ez az intézménytípus sajátos szerepet tölt be a közoktatás rendszerében, mivel a tanulók részére nem kötelező oktatási forma, intézményében a tankötelezettség nem teljesíthető. Más iskolatípusokkal szemben életkori megkötése 6 évtől 22 évig terjed. Jelentős különbség továbbá az is, hogy a tanórák térítési díj, illetve tandíj ellenében vehetők igénybe, amelyek mértékéről a törvény VIII. fejezete rendelkezik (115–117. §).

A nem zeneművészeti ágat tanító művészeti iskolák alapítását először 1994-ben tette lehetővé a közoktatásról szóló törvény. Az iskolaigazgatók és művelődési házak vezetői felismerték azt a lehetőséget, amelyet az új közoktatási törvény biztosított, hogy alapfokú művészeti iskola létrehozásával művészeti csoportjaik és a szakköreik fenntartásához újabb forrásra tehetnek szert.

Az 1993-as, illetve a módosított 1996-os évi közoktatási törvény megteremtette a művészetoktatásnak azt a törvényi garanciáját, amely lehetővé tette a tartalmi szabályozás korszerűsítését is.

2.2. A 11/1994. MKM rendelet

A 11/1994. MKM rendelet meghatározta az intézmény működését. Fontos mondat volt benne, *hogy fenntartóra tekintet nélkül* kiterjed az alapfokú művészetoktatásra (1. § e). Ezzel elindult a nem önkormányzati iskolák alapításának első hulláma.

A rendelet meghatározta a normatív támogatás jogosultságát: a tanuló részére tanítási hetenként 4 foglalkozást

kell biztosítani, minimum 150 percet, de nem haladhatja meg a 300 percet (9. § 4.).

Ennek a rendeletnek későbbi módosítása (30/2004), valamint a közoktatási törvény módosítása meghatározta az egyes alapvető dokumentumok elkészítését: Pedagógiai Program, Szervezeti és Működési Szabályzat (SZMSZ), Házi-rend, Intézményi Minőségirányítási Program (IMIP). A rendszerváltozás utáni decentralizációs folyamat pozitív hatása abban mutatkozik meg, hogy az iskolák nem uniformizálódnak, hanem egy fő irányt követve sajátos, egyéni arculatot alakítanak ki. A törvényi változások következtében újabb és újabb helyi szabályzatokat kellett létrehozni, amihez kevés központi segítség állt rendelkezésre. Ezeket folyamatosan módosítani kellett és kell azóta is a változásoknak megfelelően. Jelenleg a legfontosabb szabályzatok: kollektív szerződés; munkavédelmi szabályzat; tűzvédelmi szabályzat; gyakornoki; leltározási; selejtezési; könyvtári gyűjtőköri; esélyegyenlőségi; pénzkezelési szabályzat; pedagógus-értékelési rendszer; Feuve; iratkezelési szabályzat; térítési szabályzat; tandíjrendelet. Ha az iskola önállóan gazdálkodó intézmény, még több az elkészítendő szabályzat.

2.3. 1994-től 1996-ig

Ebben az időszakban országszerte alakultak alapfokú művészeti iskolák. Mivel a törvényi szabályozás, a közoktatási törvény és annak végrehajtási utasítása ennek az oktatási típusnak a működési kereteit csak nagy vonalakban határozta meg, az újonnan alakult intézmények mind létszámukat, mind színvonalukat tekintve nagy különbségeket mutattak. A szabályozatlan és ellenőrizetlen iskolaalapítási hullám megfékezésére 1996-ban az állam moratóriumot hirdetett. Az iskolaalapítási tilalom megszüntetésének kri-

tériuma a létrehozás feltételeinek (központi követelmény és tantervi program, illetve a taneszköz-jegyzék) kidolgozása volt.

2.4. A 27/1998 MKM rendelet

1998-ban a Művelődési és Közoktatási Minisztérium kiadta a *27/1998 MKM rendeletet*, amely meghatározta az alapfokú művészetoktatás tantervi programját és követelményeit.

Ez a rendelet meghatározta a követelmény szerepét a művészetoktatás tartalmi szabályozásában:

- 1. A közoktatásról szóló, többször módosított 1993. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: közoktatásról szóló törvény) 10. § (3) bekezdése kimondja, hogy a gyermeknek, tanulónak joga, hogy adottságainak, képességeinek, érdeklődésének megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön, képességeihez mérten tovább tanuljon, valamint tehetségének felismerése és fejlesztése érdekében alapfokú művészetoktatásban vegyen részt. Az alapfokú művészetoktatás a művészi kifejezőkézségeket alapozza meg, illetve felkészít a szakirányú továbbtanulásra. A művészetoktatás fontos szerepet tölt be a nemzeti hagyományok ápolásában, a nemzeti értékek megőrzésében, a különböző kultúrák iránti nyitottság kialakításában.*
- 2. A közoktatásról szóló törvény 8/B. § (5) bekezdésében foglaltak alapján az alapfokú művészetoktatási intézményekben folyó nevelő és oktató munka, illetve a helyi tanterv a művelődési és közoktatási miniszter által – művészeti áganként – kiadott alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programjára épül. Az alapfokú művészetoktatás követelménye a művészeti-kulturális műveltség azon továbbépíthető alapjait tartalmazza, amelyeket ezekben az intézményekben elsajátít-*

hat minden tanuló. A követelmény és a tantervi program szakít a központi tantervi szabályozás formájával, ehelyett alap a helyi tantervek, a tantárgyi programok kidolgozásához.”

A 27/1998-as rendelet meghatározta az irányelveket, az alapfokú művészeti nevelés szerepét a tanulók személyiségfejlesztésében, továbbá a követelményrendszer értelmezését.

A zeneművészeti ág klasszikus zene oktatása kibővült a jazz zene, népzene és elektroakusztikus zenei műfajjal. Elkészült a képzés struktúrája, óratervei, tantárgyai és annak követelményszintje, valamint tanterve, tananyaga és irodalma. Ekkor került kidolgozásra a képzőművészet, táncművészet, színművészet és bábművészet központi tanterve is. Ezt az intézmények adaptálhatták, vagy ennek alapján saját tantervet készíthettek. A központi követelmények alapján létrehozott helyi tantervet 2001 szeptemberétől kellett alkalmazni. A végrehajtási utasítás (1/1998 OM rendelet) módosítása előírta az oktatáshoz szükséges kötelező (minimális) tárgyi eszközök, felszerelések jegyzékét. Meghatározta a szükséges helyiségek körét és azok felszerelését.

A rendelet következtében megindult egy újabb iskolaalapítási hullám. Amíg a zeneiskolák létszáma alig változott, az egyéb művészeti ágakat oktató intézményeket nagy számban alapították. A művészeti iskolák színvonala nagy különbségeket mutatott. Gazdasági haszonszerzés céljából is létrehoztak ilyen típusú intézményeket, behálózva az országot, sokszor a 10 000-es növendéklétszámot elérve. Ezek a visszaélések a többi alapfokú intézmény működésére is rossz fényt vetettek. Az oktatáspolitiká próbálta az alapfokú művészetoktatási intézmények működését szűkebb keretek közé szorítani, a finanszírozási feltételeket szigorítani.

Az érintett periódusban az alábbi változások voltak meghatározók:

- 30/2004. (X. 28.) OM rendelet a nevelési oktatási intézmények működéséről (a 11/1994 MKM rendelet módosítása)
- 2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről
- 232/2004. (VIII. 6.) kormányrendelet a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról rendelkező 20/1997. (II. 13.) kormányrendelet módosításáról
- 21/2005. (VII. 25.) OM rendelet egyes közoktatási tárgyú jogszabályok módosításáról
- 2006. évi LXXI. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról

A költségvetési törvény keretében módosították a közoktatási törvény egyes paragrafusait. Meghatározták, hogy az alapfokú művészetoktatási intézményben a továbbképző évfolyamon való továbbtanulásnak feltétele *a művészeti alapvizsga* letétele, illetve *művészeti záróvizsga* szervezhető. A vizsgák központilag meghatározott vizsgatantárgyakból állnak, vizsgakövetelményeit, vizsgafeladatait pedig – a helyi tantervek alapján – az alapfokú művészetoktatási intézmény határozza meg, figyelembe véve a követelményeiben és tantervi programjában meghatározottakat. A pedagógiai programot tehát ki kellett egészíteni a művészeti alap- és záróvizsga tantárgyaival, tartalmával és követelményeivel.

2.5. Művészeti iskolák alapítása

Pontosították a művészeti iskolák alapításának és működésének *személyi és tárgyi feltételeit* is. A közoktatási intézmények akkor feleltek meg a feladat ellátásához szükséges feltételeknek, ha állandó saját székhellyel, saját alkalmazotti létszámmal, továbbá a jogszabályban meghatározott

eszközökkel, szabályzatokkal és a működéséhez szükséges pénzeszközökkel rendelkeztek. Fontos változás volt, hogy definiálták az állandó székhely és telephely fogalmát, valamint szigorították a rendelkezésre állás feltételeit.

Meghatározásra került az *alaptevékenységek ellátásához szükséges alkalmazotti létszám*, amelynek legalább 70 %-át határozatlan időre szóló munkaviszonyban, illetve közalkalmazotti jogviszonyban kellett foglalkoztatni. Ez az intézkedés iskolászerűbb működésre próbálta kényszeríteni az iskolákat, egységes és állandó tanári kar kialakításáról szándékozott gondoskodni.

2.6. A térítési díj és a tandíj fogalma

A törvény újraszabályozta a *tandíj és a térítési díj fogalmát*, és meghatározta összegét. 2005 szeptemberétől a csoportos oktatásra újonnan beiratkozókna minimum az állami alap normatíva 20%-át, az egyéni oktatásban részesülőknek 10 %-át kellett befizetniük térítési díjként. Az iskolaigazgató hatásköréből kikerült a térítési díj elengedésének vagy mérséklésének lehetősége. Csak a hátrányos helyzetű tanulók mentesek a fizetési kötelezettség alól. A hátrányos helyzet fogalmát a törvény pontosan definiálja, és ennek igazolási eljárását is rögzíti. A tandíj felső határát is limitálták: nem lehet több, mint a bekerülés összege. A térítési díj ellenében igénybe vehető szolgáltatás felső korhatára továbbra is 22 év, de a 18–22 évesek közül csak azokra igényelhető az állami fejkvóta, akik nappali tagozatos iskolában tanulnak tovább, és tanulói jogviszonnyal rendelkeznek. Ez a rendelkezés hátrányosan érintette az egyetemen, főiskolán tanuló fiatalokat, akik nagyrészt a továbbképző évfolyamain tanultak, mivel évi 60–100 000 Ft lett a tandíjuk.

A közoktatási törvény már korábban rendelkezett arról, hogy ha egy növendék két alapfokú művészetoktatási in-

tézményben is tanul, utána csak az egyik iskola igényelheti az állami normatív hozzájárulást. Ennek korábbi bonyolult, de átlátható rendjét – ahol magasabb évfolyamba jár, azonos évfolyam esetén nagyobb óraszám, ennek egyezésekor a zeneiskola prioritása normatíva szempontból – a 21/2005-ös OM rendelet demokratizálta. A szülőnek írásban kell nyilatkoznia arról, hogy hol kívánja az oktatást térítési díj ellenében igénybe venni. A másik intézményben ennek megfelelően tandíj fizetésére kötelezhető. Ezt a folyamatot azonban nem lehetett nyomon követni, főleg a későbbiekben, amikor iskolákat alapítottak, szüntettek meg, vontak össze. Ugyanakkor ennek komoly pénzügyi kihatása és jelentős bírsága van.

2.7. Minőségirányítási program

A közoktatási törvény és végrehajtási utasításának módosítása rendelkezett az intézményi *minőségirányítási program* elkészítéséről és annak tartalmáról. A programban meg kellett határozni az iskola hosszú távra szóló elveit, filozófiáját és a megvalósítást szolgáló elképzeléseket; az intézmény működésének folyamatát, ennek keretei között a *vezetési, tervezési, ellenőrzési, mérési, értékelési feladatok* végrehajtását. Az intézményi minőségirányítási programnak tartalmaznia kellett az intézményben vezetői feladatokat ellátók, továbbá a *pedagógus munkakörben foglalkoztatottak teljesítményértékelésének* szempontjait és az értékelés rendjét. Rögzíteni kellett a teljes körű intézményi önértékelés periódusát, módszereit és a fenntartói minőségirányítási rendszerrel való kapcsolatát. Az értékelés alapján meg kellett határozni azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy a közoktatási intézmény szakmai célkitűzései megvalósuljanak. A minőségirányítási programot a fenntartónak 2007. március 31-ig kellett megküldeni jó-

váhagyás céljából. Ez a program rengeteg papírmunkát követelt az iskolától: kimutatásokat, kérdőíveket és azok feldolgozását. Kevés szakmai segítséget kaptunk hozzá, eredménye még merevebbé, bürokratikusabbá tette az iskola működését.

2.8. A pedagógusok kötelező óraszám

A törvény módosítása rendelkezett a *pedagógusok kötelező óraszámának* először 18-ról 20-ra, majd 20-ról 22-re emeléséről. A 2006/2007-es tanévtől a munkáltató elrendelhetette, hogy a pedagógus – a rendes munkaidőn belül, munkaköri feladatként, külön díjazás nélkül – a munkakörére, beosztására megállapított kötelező órájánál többet tanítson. Az így elrendelt órák száma nem haladhatta meg a heti kettőt.

2.9. Szakmai minősítés

A 3/2002 OM rendelet az alapfokú művészetoktatási intézmények *szakmai minősítésének* menetét és mikéntjét, valamint a jelentkezés rendjét szabályozta. Az eljárást az intézmény és fenntartója közösen kezdeményezi. A minősítési eljárás folyamán ellenőrzik a szükséges dokumentumok meglétét, a személyi és tárgyi feltételeket.

Az eddigi OKÉV- és számvevőszéki ellenőrzésekkel ellentétben újdonság, hogy a rendelet kimondja, „A minősítő csoport tagjai a minősítési eljárás keretében jogosultak a tanórák látogatására is.” Tehát az elmúlt 15 év alatt az oktatásirányítás eljutott arra a következtetésre, hogy az adminisztratív ellenőrzés, a papírok megtekintése mellett az alapfokú művészetoktatás ellenőrzésében sokkal hangsúlyosabbnak kellene lennie a gyakorlati, szakmai munkának és az eredményességnek. Az iskolákban folyó művészet-

oktatást, az oktató-nevelő munkát kellene előtérbe hozni. A minősítési eljárás 2007. március 31-étől vette kezdetét, a minősítés öt évre szólt. **A 2007. évi költségvetési törvény az alapfokú művészetoktatási intézmények állami támogatását – a közoktatás más intézménytípusaitól eltérően – minősítéshez kötötte. A minősítés várt nagyarányú szelekciója elmaradt, ami egyben azt is mutatta, hogy méltán büszkék lehetünk az országban folyó művészeti oktatásunkra.**

III. A 27/1998 MKM rendelet módosításának előkészítése

Az alapfokú művészetoktatás követelményeinek és tantervi programjának bevezetéséről és kiadásáról szóló 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet 1998-ban került bevezetésre. A művészetoktatás keretében a hagyományos klasszikus zenei oktatás kibővült a jazz zene, elektroakusztikus zene, valamint a népzene oktatásával. Az évszázados klasszikus zeneoktatás mellett az elmúlt 10 év alatt a másik három műfaj alapfokú művészetoktatás kereteiben történő oktatása is mind szerkezeti, mind pedig tartalmi szempontból sok változást hozott. A magyar művészetoktatás tantervi programja egyedülálló az EU-ban. Ezért is fontos volt számunkra, hogy a módosítás egy színvonalas megújulást hozzon.

Célunk volt az is, hogy a tantárgyak elnevezése és struktúrája összhangban legyen a közép- és felsőoktatással, valamint a felsőoktatásban használatos elnevezésekkel.

3.1. Kulcskompetenciák a zeneoktatásban

A rendeletben a közoktatás művészeti területén is fontosnak tartottuk az alapképességek meghatározását. A 4 fő kulcskompetencia (szakmai, személyi, társadalmi, módszertani) meghatározása összhangban van a szakképzésben megfogalmazottakkal. Tartalmazza mindazokat a képességeket, készségeket, amelyek elengedhetetlenek egy élet-hosszig tartó tevékeny tanulási forma megalapozásához. A művészetoktatásban nem elkülönített képességekről beszélünk, hanem a kompetenciák – motiváltság, ismeretek, képességek, készségek – összefüggő rendszeréről, egymásra épüléséről. Amennyiben mindez beépül a rende-

letbe, a művészetoktatás is eséllyel pályázhat ott, ahol ez kritérium.

3.2. *Struktúraváltozás*

A zeneművészeti ág évfolyamai három szakaszra tagolódnak: előképző, alapfok és továbbképző. Ennek megfelelően a főtárgyi struktúra több helyen megváltozott: 2+4+4, 2+6+4, 2+4, illetve vokális tanszak esetében 1+6, valamint a jazzben 6 évfolyamra.

A változások indokai a következőkön alapulnak:

A klasszikus zenei műfajban több hangszer oktatását az elmúlt években már alacsonyabb általános iskolai osztályba járó gyerekekkel is el lehetett kezdeni. Egyrészt ezt a *nővendékek életkora* és fejlettsége is indokolja, miután sok gyermek 7 éves korban kezdi el az általános iskolát, és 9-10 évesen már elég fejlett ahhoz, hogy a fúvós hangszerek tanulását megkezdhesse. Másrészt a *technika fejlődésével* sok hangszernek a kisebb változata is megjelent a zeneoktatásban, ami megkönnyíti a kezdeti tanulást. Így ezeknek a hangszereknek (klarinét, fagott, oboa, szaxofon, kürt, harsona, tuba) a 12 évfolyamra történő bővítése indokolt a gyakorlatban (azaz 2+4+4 helyett 2+6+4). Hasonló okok alapján alakult a brácsánál történő évfolyam-módosítás is: 2+4-ről 2+4+4-re változott.

A klasszikus zene oktatásában az előképző után az *alapfok 4. évfolyama* a gyakorlati és az elméleti oktatásban az *alapozó szakasz* végét jelenti. Eddig kötelező tárgy a szolfézs. Az volt a célunk, hogy az 5. évfolyamtól az alapozó képzésre egy *fejlesztő szakasz* épüljön, amely a továbbképző osztályaiban folytatódik. A hangszer tanulása mellett az elméleti ismereteket egy fejlettebb szintre emeljük, és zenei tudattá alakítjuk. Ezért elsősorban a főtárgy mellett az általános zenei műveltséget hordozó tantárgyak ok-

tatásának 2+4 évfolyamos változását tartottuk indokoltnak (zeneirodalom-zenetörténet, kamarazene, zeneelmélet, zeneismeret).

3.3. Új tantárgyak bevezetése

Új tantárgyként került kidolgozásra az egyházzene mint választható tárgy tanterve, célja és követelménye. Ez a tantárgy a zenei műveltség területén hiánypótló, az orgona tanulásának is kiegészítője. A zenetörténet különböző korszakaiban a klasszikus zeneművek mintegy 40%-a szorosan kapcsolódik az egyházhoz. Megértésükhöz ez a tantárgy fontos lépés, ezért javasoltuk bevezetését.

Új elnevezéssel: zeneismeret, egy olyan elméleti tantárgy tanterve került kidolgozásra, amely nagyon jó arányban ötvözi a szolfézs és zeneirodalmi-zenetörténeti ismereteket, s hosszú távon megalapozza a zenei műveltséget.

A klasszikus zene mellett a *másik három zenei műfajnál* is felmerült annak igénye, hogy a képzés struktúráját a klasszikus zenei képzéshez igazítsuk. Ezt az is indokolta, hogy a jazz- és népzeneoktatásnak mára már van közép- és felsőfokú képzése.

A jazz zenei műfajban az oktatás áttért a 4 évfolyamos képzésről a 6 évfolyamra (ezt a Kt. idevonatkozó §-a is indokolta), a *népzene és a szintetizátor-keyboard* pedig 2+6+4 évfolyamra bővült.

A többi műfajnál is indokoltnak tartottuk a tehetség gondozás érdekében a „B” tagozat bevezetését, mivel a szakirányú továbbtanulás lehetőségei tovább bővültek, és összehangolttá vált az alap-, közép- és felsőfokú oktatás.

1998 óta a *jazz műfajban új tantárgyak* oktatására is igény jelentkezett. A jazz a XX-XXI. század egyik népszerű zenei nyelve. A hagyományos hangszeres mellett külföldön és itthon is egyre népszerűbb a jazz-fuvola és a jazz-he-

gedű. Az általános követelményszintet, a tantervi programot ezeknek a tantárgyaknak az oktatására is kidolgoztuk. Hosszabb távon célszerűnek tartjuk ezeknek a tantárgyaknak a bevezetését, és egyben most nyílhat lehetőség arra is, hogy a tanárképzést elindítsák ezeknél a hangszereknél.

A népzenei műfajban két új tantárgy tantervi követelménye került kidolgozásra. *A népi harmonika* oktatása eddig a klasszikus harmonika kiegészítése volt. Az utóbbi időben azonban markánsan különvált tőle. A nemzetiségi zenében ennek a hangszernek nagy szerepe van, de a kalotaszegi, mezőségi, széki népzeneben is fellelhető.

A népi ütőhangszerek tantárgy életre hívása tipikus XXI. századi törekvés. A „World Music”-ban, a világzenében mint divatos népi irányzatban fontos hangszerként vannak jelen, de a nemzetiségi népzeneben is jelentős a szerepük.

Az alapfokú művészetoktatás követelményeinek és tantervi programjának bevezetése óta 10 év telt el. Ezalatt az akkor bevezetésre került új tanszakok, művészeti ágak oktatása során összegyűltek azok a vélemények, amelyek az egyes tantárgyak oktatásában változást sürgettek. A fent említett új tantárgyak tanári képzésére még nincs akkreditáció.

IV. Az alapfokú művészetoktatási intézmények és a különböző művészeti ágakat tanulók számának változása

	1989/ 1990	1990/ 1991	1991/ 1992	1992/ 1993	1993/ 1994	1994/ 1995	1995/ 1996	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999
a zeneiskolák száma	171	175	207	233	254	282	318	398	435	472
a zeneiskolában tanulók száma EGYÉNI	69 767	70 140	76 681	83 798	90 246	96 908	102 553	105 513	111 542	114 800
más művészeti ágakat is oktató zeneiskolák száma	*	*	*	24	40	56	84	119	134	162
önálló művészeti iskolák	-	-	-	-	-	1	3	20	23	32
a más művészeti tárgyakat tanulók száma CSOPORTOS	1 418	1 585	2 097	3 709	6 132	9 294	12 587	25 732	32 390	48 579
alapfokú művészet-oktatásban részesülők összesen	71 185	71 725	78 778	87 507	97 362	106 659	110 804	128 875	143 932	163 379

	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009
zeneiskolák száma	*	*	*	*	258		227		220	
Alapfokú művészet-oktatást folytató intézmények száma	555	603	648	652	734	809	863	872	793	730
alapfokú művészet-oktatásban részesülők összesen	179 808 +16 429	197 308 +17 500	230 667 +33 359	25 886 +25 219	283 193 +27 307	321 097 +37 904	343 602 +22 505	31 731 -26 371	258 826 -58 405	249 456 -9 370
zene	111 900	119 304	125 375	127 012	128 029	130 821	131 193	124 461	110 388	107 274
tánc	40 244	49 689	67 385	82 824	94 385	117 493	125 098	113 516	86 088	83 074
képző- és iparművészet	16 657	20 626	24 716	33 620	50 029	60 955	63 898	57 940	47 078	43 833
báb- és színjáték	6 373	8 735	12 900	16 072	17 783	23 116	23 413	21 314	13 711	14 625

* A statisztikában nincs külön megjelenítve az előzők szerinti bontás.

A 2000/01-es tanévtől a statisztikák alapján csak a zenét tanuló gyermekek számát tudjuk pontosan nyomon követni, mivel a zeneiskolák elnevezésükben – az egyéb művészeti ágat oktató iskolákkal egyetemben – az „alapfokú művészetoktatási intézmény” elnevezést használják.

4.1. Az iskolák, valamint a tanulók létszámának változása

A fenti táblázat az iskolák, valamint a tanulói létszám egyértelmű növekedését mutatja a 2005/2006-os tanévig. Ennek okai és következményei az alábbiakban foglalhatók össze:

1990-ben a zeneiskolák székhelye főként a nagyobb településeken, városokban volt, és kihelyezett tagozatként működtek a kisebb településeken. A rendszerváltozást követően mintegy 3200 önkormányzat alakult az országban. Az 1990 után megalakult önkormányzatok teljes körű fenntartói jogot kaptak településeik iskoláira vonatkozólag. A fenntartói jog- és hatáskör mellé a költségvetés állami normatívát biztosított. Az önkormányzatok igyekeztek jó gazdájukká válni az intézményeknek, amit egy kihelyezett tagozat esetében csak közvetve tudtak gyakorolni. A normatív támogatások az anyaiskolákat illették meg, ezért az önkormányzatok addig nem voltak érdekeltek a zeneoktatás normatíván felüli támogatásában, amíg a zeneiskola kihelyezett tagozatként működött a településen. Ezért azokon a helyeken, ahol magas színvonalon működött az oktatás, iskolaalapítási szándékkal léptek fel. A városok mellett a kisebb települések is egyre inkább városias arculatra törekedtek. A községek igyekeztek kulturális infrastruktúrát is kiépíteni a lakosság részére. Ebben az esetben a zene- vagy művészeti iskolák a kulturális szolgáltatások körét is gyarapították. A falusi zeneiskolák száma az 1989–90-es tanévhez viszonyítva több mint 100%-os emelkedést mu-

tatott. Így rövid idő alatt a zeneiskolai tanulóknak mintegy 15%-a tanult a falusi zeneiskolákban.

A kulturális szférában, főleg a közművelődési intézmények terén alapvető tartalmi változás, átrendeződés következett be. A magasabb bevételre kényszerített közművelődési intézményekben fokozatosan leépültek, kiszorultak a profitot vagy a fenntartáshoz, működéshez szükséges bevételt nem termelő művészeti közösségek, szakkörök stb. A zeneiskolák és az időközben kialakult művészeti iskolák hálózata vált ezeknek a művészeti tevékenységeknek legfontosabb intézményévé. Természetesen az intézmények oktató-nevelő munkája mellett azok értékközvetítő, a művészeti értékeket képviselő szerepe is felértékelődött.

Az országban 1990-ben 175 zeneiskola működött 70 140-es tanulói létszámmal, 1995-re 318 önálló zeneiskola lett 558 kihelyezett tagozattal és 102 553 fővel. Az alapfokú művészetoktatás 1998-ban kiadott követelményei és tantervi programja után a zenét tanulók létszámában folyamatos emelkedés volt tapasztalható ami az új tanszakoknak köszönhető.

	1998/99	2003/04	2005/06	2007/08
jazz zenei oktatásban részesülők száma	747	712	894	670
elektroakusztikus zenében részesülők száma	*	3756	3929	4154
népzenei oktatásban részesülők száma	*	3028	5211	4416

* nincs értékelhető adat

V. Művészetoktatás 1998–2002 között

1998 után a közoktatásban egyre csökkent az általános iskolás korú tanulók létszáma. Megkezdődött az általános iskolák összevonása vagy megszüntetése. Sok helyen közös igazgatású, többcélú intézményeket hoztak létre. Ezzel párhuzamosan „demográfiai robbanást” mutatott a művészetoktatás fejlődése, az alapfokú művészetoktatási intézményekben tanuló gyermekek számának folyamatos növekedése. Ennek oka a zenén kívül a többi művészeti ág (tánc, képzőművészet, színművészet és bábművészet) integrálódása az alapfokú művészetoktatásba, valamint az is, hogy a gyermekek személyiségfejlődésének legfogékonyabb korszakában (6–11 évesen) az általános iskolákban heti 1 órára csökkent az énekóra. A szülők ezt ellensúlyozva íratják be gyermekeiket a zeneiskolába, mert fontosnak tartják gyermekük nevelésében a művészetoktatást. Ha csak a zeneoktatás (a klasszikus hangszerek, népzene, jazz, elektroakusztikus zene) adatait figyeljük meg, ez egyenletes növekedést mutat. **A hangszeres oktatásban részesülők száma 1998–2002 között csak 12 121 fővel növekedett (9%), szemben a társművészetek területeivel, ahol 1998-tól a növekedés 128 874 fő volt, és a létszám 163 830-ra emelkedett (260%).**

Jelentős struktúraváltozások következtek be az *iskolafenntartás oldaláról*, valamint a tanszakok, művészeti területek egymáshoz viszonyított arányában. Az iskolák több mint 40%-a nem önkormányzati fenntartású intézmény lett. A hagyományos zeneiskolák aránya erőteljesen csökkent, a zeneiskolák egy része művészeti iskolává alakult át.

5.1. Intézményi működés

Ugyancsak jelentős változások következtek be az *intézményi működés*, területén. Az iskolák mintegy 25%-a működött közös igazgatású vagy többcélú intézményi működési formában, illetve általános művelődési központ szervezeti keretei között. Alapvető változás következett be a városi és falusi művészeti iskolák arányában az utóbbiak javára. Az iskolák 65%-a működött községekben.

Az ismert statisztikai adatok alapján *legnépesebb tanszakká a tánc*, ezen belül a néptánc oktatása fejlődött. Az összes tanulói létszámnak 30%-a, mintegy 70 ezer gyermek tanult táncot. Dinamikusan fejlődött a képző- és iparművészeti oktatás. Az ezeken a tanszakokon tanulók száma meghaladta a 25 ezer főt.

5.2. A hangszeres oktatás

A *hangszeres oktatás* területén a furulyát, blockflótét tanulók száma fejlődött a leglátványosabban. A tanulók száma 12 ezer fő lett, ami azt jelentette, hogy a furulyaoktatás a második legnépesebb tanszakká lépett előre a zongoraoktatás mögé. **A leglényegesebb változás a zene és a társművészetek arányában, hogy a hangszeres oktatás 2002-ben még az alapfokú művészetoktatás 53%-t teszi ki, a következő években viszont ez az arány lecsökken 39–42%-ra.** Sajnos a művészetoktatás fejlődésével fordított arányban alakult és csökkent az ének-zene tagozatos általános (mai nevén emelt tantervű) iskolák száma. A néhány évvel korábbi 240 iskoláról mintegy 100-ra tehető számuk.

VI. Az alapfokú művészetoktatás helyzete 2002–2009-ig

A dinamikusan fejlődő, jól működő intézmények mellett feltűntek olyan iskolák is, amelyeknél nem az oktatás volt a lényeg, hanem a gazdasági haszonszerzés.

A Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák szervezésében megrendezésre kerülő V. Művészeti Nevelés Kongresszuson 2001-ben Pálinkás József oktatási miniszter nyitó előadásán a következő hangzottak el:

„Önök bizonyára ismerik, hallották az én elégedetlenségemet az alapfokú művészetoktatás néhány intézményével. Az elégedetlenségem mindössze néhány intézménynek szól – és ennek az elégedetlenségemnek nemcsak hangot fogok adni, hanem ezt az elégedetlenségemet minden rendelkezésemre álló eszközzel csökkenteni fogom –, amely intézmények azt a célt, amelyet az alapfokú művészetoktatás létrehozásával az alapfokú művészetoktatás kereteinek megteremtésével létrehoztak már elődeim, és amelyet szeretnék továbbfejleszteni, nem hatékonyan, és nem arra a célra használják, amelyre rendeltetett.

Az a cél, hogy mennél szélesebb körben, a magyar közoktatás mennél több intézményében megvalósíthassuk az alapfokú művészetoktatást. Nem az a cél, hogy létrehozzunk olyan új intézményrendszert, amely a magyar közoktatástól mintegy függetlenül működve nagyobb részt piaci alapokon működne! Ezt jobb, ha világosan megmondom! ... Ezért ezt az oktatási formát szeretném kiterjeszteni, ugyanakkor azt is szeretném, hogy ennek az oktatásnak, az ilyen iskola nyitásának, vagy az adott iskolában az alapfokú művészetoktatás bevezetésének, elkezdésének kritériumait, világosan meghatározzuk, az iskolafenntartókkal ezeket a kritériumokat betartassuk, hogy művészetoktatást csak olyanok végezzenek,

akik ehhez értenek. Csak olyan tanárok tanítsanak alapfokú művészetoktatási intézményben, akik jól értik a szakmájukat.”

6.1. Intézményi ellenőrzés

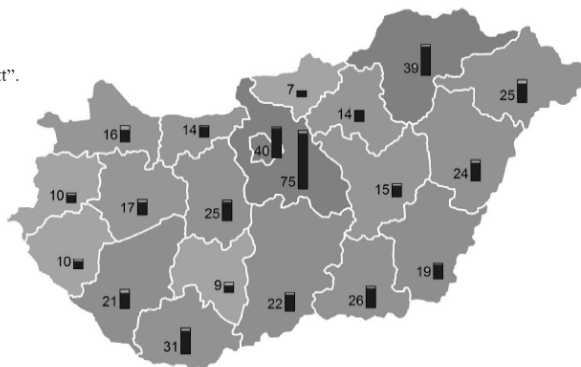
Az a pár intézmény, amelynek működésében a haszon-szerzés volt az elsődleges cél, az összes iskolára negatív fényt vetett. Világos és egyértelmű volt, hogy a művészet-oktatásban komoly ellenőrzésre van szükség, mind a mű-ködés törvényszerűségében, mind az oktató-nevelő munka terén. Maga a szakma is ezt szorgalmazta. *2004–2006-ig komoly pénzügyi és tanügyi ellenőrzések voltak az OKÉV és a Magyar Államkincstár részéről.* Elsősorban a nem ön-kormányzati iskolák ellenőrzése volt a cél.

A 3/2002 OM rendelet rendelkezett az alapfokú művé-szeti iskolák minősítéséről. A 2007/08-as tanévben 669 in-tézmény nyújtotta be a minősítési szándékát. Ennek követ-keztében is a 2007-es évi 863 iskolával szemben 2008-ra csak 730 intézmény maradt.

Zeneművészeti ág

A zeneművészeti ág

90,7 %-a „kiválóra minősített”.

A zeneművészeti ágban a „Kiválóra minősített”
intézmények területi eloszlása

VII. A művészeti iskolák finanszírozása

Az állami normatíva 1 főre jutó normatív támogatás összege költségvetési szinten 1993 óta az alábbiak szerint alakult:

	1993/ 1994	1995/ 1996	1998/ 1999	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2005/ 2006	2007/ 2008
Zene- művészeti ág	25000	54000	49000	65000	69000	105000	105000	105000
Egyéb művészeti ág			40000	48500	50000	68000	50000	40000

A 2008-as gazdasági évtől változott az eddigi meghatározott összegű normatív támogatás. Az állam két címen finanszíroz;

- központosított alap-normatíva (teljesítménymutatók alapján számítva)
- kiegészítő támogatás - pedagógiai módszerek támogatása (egyéni: 51 000 Ft, csoportos: 20 000 Ft). Ez a minősített iskolák számára igényelhető. *Csak a kettő együttes összege adja ki az előző (2007.) évi teljes állami támogatást.*

A táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy a zeneoktatásra fordított állami normatíva összege nominális értéken 2003 óta változatlan. Az állam a három lábon álló finanszírozást szerette volna elérni. A normatívát kiegészítve központosított előirányzatot állított be közoktatás-fejlesztési célokra (szakmai, informatikai), pedagógus-továbbképzésre, szakirodalom vásárlására. Ezt kiegészítve a módosított közoktatási törvény a szülők részére nagyobb összegű térítési és tandíj fizetését szabályozta. A fenntartóra hárult a műkö-

déshez szükséges hiányzó összeg pótlása. Az iskola vezetéséhez egyértelműen egy menedzser szemléletet kellett kialakítani, hogy pályázati úton az iskolák minél nagyobb bevételre telessenek szert, hogy ilyen módon is minőségileg jobb oktatást tudjon biztosítani. Mindezek ellenére a fenntartóra a működési költségek 50–60%-a hárul, amely az egyre nehező gazdasági helyzetben bizonytalanná teszi az iskolák támogatását.

Az országos helyzet sokféle képet mutat. A fővárosban és sok vidéki nagyvárosban áldoztak a zeneiskolák és művészeti iskolák épületének felújítására. Hangversenyerem, stúdió, hangszigetelt termek, jó hangszerállomány jellemzi ezeket az iskolákat (Bp. V., VIII., IX., XIV., XV., XVI., XXII., Nyíregyháza, Debrecen, Pécs, Szombathely, Kaposvár, Tapolca, Balassagyarmat stb.). Ugyanakkor nagyon sok helyen elindult egy visszarendeződés. Egyre több településen vonják össze az iskolákat, és többcélú intézményeket alakítanak ki. Kistérségi társulások nyomán hasonlóképpen cselekednek. Általában az általános iskolák a zene- vagy művészeti iskolákkal kerültek közös igazgatás alá. Sok helyen már komoly finanszírozási gondok jelentkeztek, és első lépésként a zeneoktatásban az oktatott tanszakok szűkítését, így a tanulói létszám csökkenését akarják elérni.

A helyzet jobb megvilágítására két eltérő irányítású intézmény levelében így írnak a változásról:

„*Alapítványi fenntartóként zeneiskolát működtetni rendkívül nehéz. Nálunk a tanulók 65%-a jelenleg is zenét tanul, az intézmény 30%-a két művészeti ágas vagy több tanszacos. Kisvárosi zeneiskolává váltunk, a legnagyobb nehézséget az infrastruktúra megteremtése okozta és okozza. Az alapfelszereltségünk a zeneiskolai színvonalnak megfelelő, amit rengeteg pályázással tudtunk elérni. Bérelt épületben működünk, 20 éves bérletre kaptuk meg. Együttműködünk az önkormányzattal fejlesztési pályázatokban, egyéb kulturális lehetőségekben. Két baranyai kistélepülésen dol-*

gozunk még, minden telephelyünk és a székhelyünk is körjegyzőség, így a szomszédos kistalpak gyerekeit is el-látjuk. Növendékeink több mint 25%-a hátrányos helyzetű gyermek, rájuk közoktatási megállapodás keretében támogatást kapunk, mely nélkül az oktatásukat nem tudnánk biztosítani. Az önkormányzatok a költségvetésüket nem tudják kiegészíteni, így állandó pénzforrás-kereséssel telik az életünk. A tanáraink 100%-ban szakképzettek, a bér-költségünk elképesztően magas a normatív finanszírozás mértékéhez képest. Nem vagyok ennek ellenére borúlátó, nagyon szeretem a munkámat, igyekszem a kollégáimmal együtt minden lehetőséget megragadni, és az eddigi munkánkat megőrizni, továbbfejleszteni. Rendkívül fontosnak tartom, hogy a zenetanulás ne csak a kiváltságosok lehetősége legyen egy idő után.”

Többcélú intézmény (általános iskola és zeneiskola):

„A zeneiskolánk szakmai munkájába egyáltalán nem szól-nak bele, a szakmai irányítás a mi kezünkben maradt. Ugyan-úgy eljutunk az összes szakmai versenyre, találkozóra, mint a régi rendszerben. Ehhez kevesebb költségvetési anyagi eszközt veszünk igénybe, mint azelőtt. Az útiköltséget, ne-vezési díjakat szülői forrásból fizetjük, erre ritkán veszünk igénybe költségvetési forrást. (Azelőtt sokkal több forrás állt rendelkezésre a költségvetésből.)

A zeneiskolának nincs lebontott költségvetése. A térítési díjunk kevesebb részét kapjuk vissza hangszervásárlásra, mint az összevonás előtt. A kieső pénzt eddig pályázati összegekből pótolni tudtuk. (Gyakorlatilag majdnem minden hangszert megvettünk, amire szükség volt.) Ennek el-lenére azt látom, hogy inkább befizetői lettünk az össze- vonásnak. Az ügyintézés jóval bonyolultabb, mint előtte.”

Még kevésbé adnak öröme okot az alábbi adatok:

Veszprém megye: 30 művészeti iskolájából egy iskola, a Tapolcai Zeneiskola maradt meg önálló intézményként, a többi összevonásra került.

Békés megye: 5 iskola nem minősült, 3 megszűnt. 6 önálló iskola maradt: 4 egyéb alapítású, 2 önkormányzati iskola. A kihelyezett tagozatok leválnak, és a helyi általános iskolákhoz kerülnek.

Csongrád megye: 10 művészeti iskola szűnt meg.

Győr: egyre több magániskolát alapítanak.

Heves megye: Saját zeneiskolája van Füzesabony, Eger, Hatvan, Gyöngyös városának.

A Körmentdi zeneiskola viszont összevonásra került.

VIII. A zeneiskolák kötelező hangszerrel és oktatási eszközökkel való ellátása

A 11/1994 OM rendelet meghatározta, hogy az iskoláknak milyen termekkel, tárgyi eszközökkel (hangszerek és egyéb oktatási eszközökkel) kell rendelkeznie. Az újonnan alapított intézményeknek már ez alapján adták meg az engedélyt, az önkormányzati iskoláknál 2008 aug. 31-e volt a teljesítés feltétele. A fenntartók ütemezetten segítették az iskolákat a hiányok pótlásában. Pályázati úton sok forráshoz lehetett hozzájutni. Elsősorban a Közoktatásfejlesztési Közalapítvány pályázatai nyújtottak segítséget, de az „Iskolafelújítási program”-ban is volt lehetőség jelentős pályázati pénz elnyerésére. Nyertes lett a Hubay Jenő Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Pedagógiai Szakkönyvtár is, és így vált az ország egyik legszebb művészeti iskolájává.

A zeneiskolák hangszerparkja mennyiségileg megfelelő, de minőségileg nagyon kevés jó hangszer áll rendelkezésre. Mára már szinte megfizethetetlen egy jobb minőségű zongora. Az emelkedő árak mellett az iskolák egyre kisebb összeget tudnak fordítani a hangszerek javítására és pótlására. A gondok 3-4 év múlva kezdenek majd jobban jelentkezni, amikor pótolni kellene az egyes hangszereket, az árak viszont egyre magasabbak lesznek a jelenlegi gazdasági helyzet miatt.

A zeneiskolai könyvtárak elég jól el vannak látva kottákkal. Ennek vásárlására az állam évekig támogatást nyújtott, és időnként pályázatok is lehetőséget adnak az iskolák számára a fejlesztésre. A kiadók sok segítséget nyújtanak az időnkénti kedvezményes akcióikkal.

IX. A zenetanárok végzettsége

A szakmai minősítés értékelésénél visszatérő probléma volt, hogy nincs pontosan meghatározva, milyen diplomával és szakirányú végzettséggel lehet az egyes tantárgyakat oktatni. A főiskolák, egyetemek az azonos végzettséget országosan sem egységesen állítják ki (pl. énektanári, énekzene-tanári). Örömmel fogadtuk, hogy a végzettségekkel kapcsolatban megkezdődhetnek az egyeztető munkák. Ezt azonban jó lett volna a minősítő eljárás előtt elvégezni.

A Szakmai Minősítő Testület 2007/08-as tanévben elvégzett minősítése alapján kiadott statisztikai összesítő adatai szerint a **zeneművészeti ág pedagóguslétszáma: 7859 fő** (az adatok csak megközelítően pontosak). **Országos szinten a főtárgyat oktató pedagógusok mintegy 18,8%-a (2026 fő) nem rendelkezik megfelelő képzettséggel.**

A legégetőbb problémák az alábbi tantárgyak oktatásánál jelentkeznek:

Nem megfelelő végzettséggel rendelkezők aránya az adott tantárgyon belül (%)

zongora	34
magánének	40,9
furulya	30
gitár	43,3
ütő	31
harmonika	51
zenei ismeretek	50
nagybőgő	33
népzene	46-63
szintetizátor	89
szintetizátor-keyboard	88,5

A számok azt mutatják, hogy a pedagógusképzés nem tudott lépést tartani a tanulói létszámban megmutatkozó nagy felfutással. Nincs diplomaszerezési lehetőség a szintetizátor és a szintetizátor-keyboard oktatására. Csak Budapesten kb. 100 furulyatanárra lenne szükség, ugyanakkor a felsőfokú intézményekben a másoddiploma megszerzésére csak a pedagógusok létszámának töredéke kerül be. Ezt még tovább nehezítik az igen magas tanulmányi költségek. A hároméves tanárképzésben még megszerezhető három szakos diplomák helyett a később végzett hallgatók már többnyire csak egy szakos diplomával rendelkeztek. A pedagógusok óraszámának 22-re történő emelése a kisebb létszámú iskolákban megnehezítette a tanórak szakszerű tanárral történő ellátását. Az új képzési rendszerben fontos lenne megértetni a fiatalokkal, hogy hosszú távon érdekük a kiegészítő szakok elvégzése.

Az alapfokú zeneoktatás tanári állásaira a főiskolai végzősök mellett egyre több egyetemest végzett fiatal művész is pályázik. Gonda János tanár úr egy 1996-os előadásában szólt arról, hogy a főiskoláról kikerülő fiatalok nincsenek a zenetanári munkára igazán felkészítve, kevés a pedagógiai, módszertani ismeretük. „Az a változó folyamatot, amely az életünkben, politikában, kultúrában, gazdaságban és a művészetekben lezajlik, a pedagógusnak követni kell. A konzervatív oldal mellett ott vannak a reformtörekvések. A friss diplomások szinte semmit sem tudnak az Orff-, Dalcroze-, Suzuki-módszerről vagy a számítógépes zenepedagógiáról.” Több mint 12 év után ezek a sorok ugyanúgy aktuálisak, mint akkor voltak.

X. Pedagógus-továbbképzés, szaktanácsadók, szakértők szerepe a minőségi oktatásban

A 277/1997 Korm. rendelet szabályozta a pedagógusok kötelező hét éves továbbképzésének feltételeit. Az éves költségvetés egy kevés összeget biztosított erre a célra. A továbbképzések egyre drágábbak lettek, az erre a célra elkülönített összegek pedig kevesebbek. A továbbképzések nagy részét az MZMSZ-en belül működő Metronom Kht. szervezi, és ezek igény szerint az ország bármely részére eljutnak. A hagyományos hangszeres továbbképzéseken túl a kínálatban már a 90-es évek végén megjelent az informatika a zeneoktatásban, „Musica Futura” címen. **A továbbképzések azonban nem pótolják azt a szakmai segítséget, amelyet a szaktanácsadók nyújtottak a zenepedagógusok részére.**

1985-ben a szakfelügyelet megszűnése után a szaktanácsadók vették át a szakmai segítséget nyújtó, tehetség-gondozásban segítő munkát. A fővárosban a zeneoktatást segítő vezető szaktanácsadó az FPI, majd később a Pedagógiai Intézet munkatársa volt. Az intézet átszervezésével az új felállásban a zeneoktatás képviselőjének nem jutott hely, ezért ezt a feladatot 2004-től a Fővárosi Közgyűlés és az MZMSZ közötti megállapodás alapján a Metronom Kht. látja el. A fővárosban jól működik ez a hálózat, bár a szaktanácsadás súlya „könnyűvé vált”. Az ország többi részén a hálózat már sokkal előbb felbomlott. Azért néhány vidéki Pedagógiai Szolgáltató Központban (Borsod, Heves, Vas és Fejér megyében) 1-1 képviselője van még a területnek, bár nekik nincs művészeti szakirányú végzettségük.

Egyre több szakértő kerül ki a zenepedagógusok köréből. Az OH (Oktatási Hivatal) és önkormányzati vizsgálatokra történő felkérések mellett nagy munka volt az iskolák

szakmai minősítése. Az értékelők munkájának színvonala általában igen jó, hosszú távon azonban szükséges lenne a szakértői továbbképzést is megoldani. Tevékenységük elsősorban ellenőrző és értékelő feladatokból áll, és nem pótolja azt a személyre szabott szakmai segítő munkát, amelyet a szaktanácsadók nyújtottak a tehetséggondozásban és a zeneoktatásban.

A zeneiskolák között a fővárosban és a megyékben egyaránt jó szakmai kapcsolat alakult ki. Nagyon sok rendezvény, fesztivál, fórum, verseny és továbbképzés ad alkalmat a tanulók bemutatkozására, a zeneoktatás színvonalának fejlesztésére. Ez azonban kevés ahhoz, hogy a zeneoktatás fejlesztése átgondoltan, a hazai és nemzetközi pedagógiai eredményekkel ötvözve megújulhasson.

A fiatalok művészi ízlésformálása nagyon fontos módszertani probléma és módszertani feladat. **Sajnos régóta hangoztatjuk, hogy a művészeti nevelésnek nincs háttérintézménye. Eddig nem kaptunk segítséget egy módszertani központ létrehozásához, ahol megőrizve a hazai zeneoktatás méltán híres eredményeit a művészeti nevelés tartalmi-módszertani fejlesztését is segítenénk.**

XI. A zeneművészeti ágban folyó oktató-nevelő munka, tehetséggondozás

A zeneoktatásban folyó munka szakmai igényességét mi sem tükrözi jobban, mint az országos minősítése. Az 505 zeneművészeti ágat oktató iskola minősítése az alábbi módon oszlott meg:

Kiválóra minősített:	459 intézmény
Minősített:	46 intézmény
Nem minősített:	1 intézmény

Ez a szakmai minősítés a tanügyi ellenőrzésen túl értékelte az oktatás-nevelés kiemelt céljait, a fejlesztésre váró irányokat, kiemelten a személyiségfejlesztésben, a tehetséggondozásban. Értékelte az iskola kultúrában, művészeti nevelésben, helyi művelődésben, hagyományőrzésben betöltött szerepét. Vizsgálta az iskola kötelező taneszköz-állományát, az oktatásra biztosított helyiségeket, a tanítási órák szakmaiságát. A zeneiskolák is egyre inkább a település igényeihez alkalmazkodva alakították ki programjukban az oktatás célját, a feladatokat, a hangszeres oktatás kínálatát. A tanítás mellett nagyon igényes kulturális kínálatot tudnak nyújtani a növendékeknek (hangversenyek zenei ismeretterjesztéssel egybekötve, vetélkedők, külföldi kulturális kapcsolatok).

11.1. Tehetséggondozás

A kiemelt tehetséggondozás a zeneiskolában tanuló növendékek 5%-át érinti. 2006-ban a minisztérium elkészítette a versenyszabályzatot. A zenei tanszakok majd mindegyik

tantárgyának van *országos tanulmányi versenye*. A *klaszszikus zenei tanszakok* közül a bőgő és a brácsa maradt ki, a *népi hangszerek* közül pedig csak a cimbalom, hegedű, ének, valamint a hangszeres együttesek részére rendeznek versenyt. Elektroakusztikus zenében van tanulmányi verseny, viszont a jazz zenében nincs. Ezek mellett megyei szinten és a fővárosban rendszeresen szerveznek szakmai fórumokat, fesztiválokat, ahol nemcsak a növendéknek van alkalma bemutatkozni, hanem a tanárok is megismerhetik egymás munkáját.

Amíg a zenei versenyek továbbra is magas színvonalat mutatnak, addig a zenei pályán való továbbtanulás vesztett értékéből. Ennek egyik oka az, hogy egy művésztanári diploma most nem tartozik a divatos pályák közé. Ennek ellenére többen felvételiznének a szakiskolába, ha a közismereti oktatás színvonalasabb lenne, vagy lehetőség lenne abban a gimnáziumban folytatni a tanulmányokat, ahova addig is járt a növendék, anélkül hogy ezért jelentős tandíjat kellene fizetni.

XII. A zeneiskolák kapcsolatrendszere

Az alap-, közép- és felsőoktatás a 10 évvel ezelőtti állapothoz képest jobban közeledett egymáshoz, ugyanakkor azzal is tisztába kell lennünk, hogy egymásra vagyunk utalva, miközben mindnyájan egy célért, a magyar művészetoktatás eredményes jövőjéért dolgozunk. Jelenleg a kapcsolatok az egyes embereken keresztül működnek, a felmerülő kérdések tisztázásához azonban intézményesített forma szükséges.

A tanárképzés ebben az egyik legfontosabb terület, hiszen nem elég, hogy a zenepedagógus hangszerének kiváló művelője legyen. Fel kell készülnie arra, hogy az alapfokú zeneoktatásban tanulók életkora 6–22 évig terjed. Változatos módszertani felkészültséggel, műveltséggel és a szakma iránti elhivatottsággal kell ezt a munkát végezni. Ha sikeres, igényes és lelkes a tanítás, akkor nemcsak zenét szerető, művelt embereket nevelünk, hanem a zenei pályán továbbtanulni akaró fiatalot is.

A zeneiskolák nagy része hazai és külföldi kapcsolatokat is kialakított. Ezek támogatásához sok pályázati lehetőség is társult. (pl. visegrádi négyek). A hangversenyek, szakmai utak, „workshop”-ok gazdagítják a hazai művészetoktatást, és lehetőséget adnak arra is, hogy kitekintést nyerjünk, ugyanakkor megmutassuk a hazai zeneoktatás értékeit is.

Magyarország két alkalommal, 1995-ben és 2007-ben volt rendező országa az Európai Ifjúsági Zenei Fesztiválnak. Az MZMSZ szervezésében az ország 100-nál több iskolája kapcsolódott be az eseményekbe, és ezzel újbóli elismerést szerzett a magyar zeneoktatásnak. Az EMU (Európai Zeneiskolák Szövetsége) elnökségében elnökhelyettesi pozícióban képviseljük a hazai oktatást, és a deklarációkban véleményünket is tudjuk érvényesíteni.

XIII. Általános konklúzió

A tanulmány a zeneiskolák működésében közel 20 évet ölel fel. A hazai művészetoktatásnak, zeneoktatásnak változatlanul nagy a társadalmi elismertsége. Az elmúlt évtizedekben az állam sokat tett azért, hogy ez az intézménytípus beilleszkedjen a közoktatási rendszerbe, és a törvényi garancia által biztosított legyen működése.

13.1. *A gazdasági helyzet romlása* mindig felszínre hozza azt, hogy nem kötelező feladata a fenntartónak ennek az oktatásnak a finanszírozása, így mindig bizonytalanság van ezen a területen, hogy „hogyan lesz tovább”?

A gazdasági számítások mindig azt számolják, hogy mennyibe kerül az oktatás, de azt, hogy egy ilyen oktató-nevelő munkának milyen erkölcsi, kulturális, tanulást segítő haszna van, senki sem forintosítja. Jelenleg egy erős visszarendeződés kezdődött az iskolák önállóságának megszűnése, leépítése, összevonása folytán. Az eladósodott önkormányzatok hosszú távon nem lesznek képesek támogatni a művészetoktatást, a szülők nagy része pedig nem lesz képes nagyobb összegű térítési díjak fizetésére. Egyre több a hátrányos helyzetű gyermekek létszáma. Szükség van továbbra is arra, hogy az állam ne hátráljon ki a művészetoktatás támogatásából, hanem az inflációt követve biztosítsa az eredményes és színvonalas oktatást.

13.2. *A zenetanár-képzésben* egy alapvető megújulás lenne szükséges. A kezdő pedagógus legyen képes az informatikát az oktatás szolgálatába állítani. Legyen tájékozott a zenei módszertani irányzatokról, rendelkezzen szélesebb

pszichológiai ismeretekkel, és legyen lehetősége több kötelező tanítási gyakorlatra.

A főiskolák és egyetemek vegyék figyelembe a minősítés által feltárt hiányzó képesítéseket. Biztosítsák a lehetőséget a képesítés megszerzésre, és legyenek tekintettel arra is, hogyha a tandíj költsége emelkedik, az iskolák nem tudják ezt támogatni a továbbképzési pénzből, a pedagógus pedig egyre képtelenebb lesz ennek kifizetésére.

Legyen nagyobb összhang az oktatott tantárgy, a végzettség és a tanulói létszám között. Minél előbb szükség lenne a szakirányú végzettségek tisztázására, és arra, hogy melyik milyen oktatásra jogosít.

13.3. Az új tantervi programok kidolgozása lépést tart azokkal a folyamatokkal, amelyek külföldön már megtörténtek (pl. a „kis” hangszerek lehetőségei alapján a fa- és rézfúvós tanszakok korai elkezdése), új tantárgyak bevezetése (jazz-hegedű, jazz-fuvola, egyházzene, zeneismeret, népi harmonika, népi ütő).

A zeneoktatásban a pedagógusok egy része nehezen szakad el a „konzervatív” oktatástól. Kevésbé használja ki a gyermekekben rejlő kreativitást, játékosságot, a tanulás tempója nem mindig személyre szabott, sokszor elfelejtődik az élményszerű oktatás fontossága. Viszont a zenepedagógus számára fontos, hogy a zeneoktatás hazai színvonala ne csökkenjen. Azok a növendékek, akik megismerik a művészetoktatásban meglévő értékeket, a zenei közösség erejét, a tanulás következetes, de szép pillanatokkal megajándékozó formáját, gyarapítják azok számát, akik a mindennapi életben, a kultúrában felismerik az értékeket, és azok szerint élnek. Arra kell törekedni, hogy mi is arra neveljünk, hogy ne csak szóban létezzen az élethossziglan való tanulás, hanem a gyakorlatban is megvalósítsuk.

Függelék

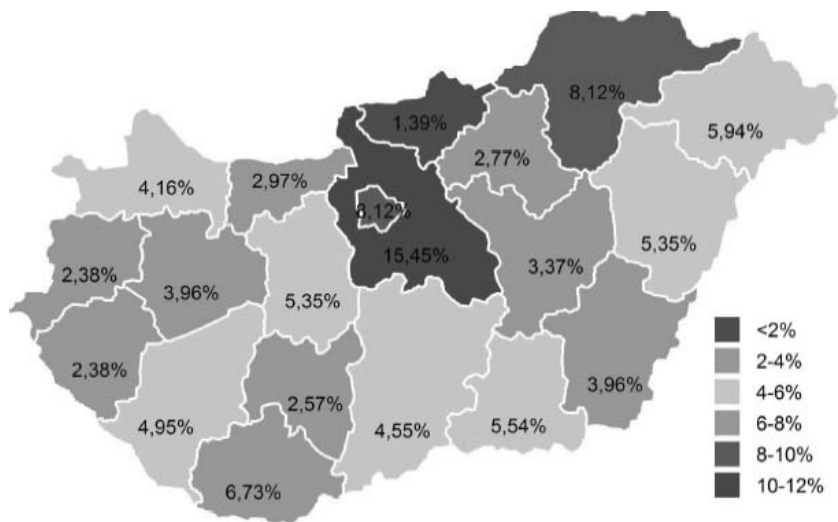
Az alább közölt adatok az alapfokú művészetoktatási intézmények 2007. évi minősítő eljárásának statisztikai feldolgozása alapján elkészült „Statisztikai összesítés” című kiadvány adatai.

Az országban működő 793 művészetoktatási intézményből csak 669 adta be igényét minősítésre, ebből 505 intézményben folyik zeneművészeti oktatás. Ezért ezek az adatok csak tájékoztatásul szolgálnak, és nem adnak hiteles pontosságot a zeneoktatás jelenlegi helyzetéről.

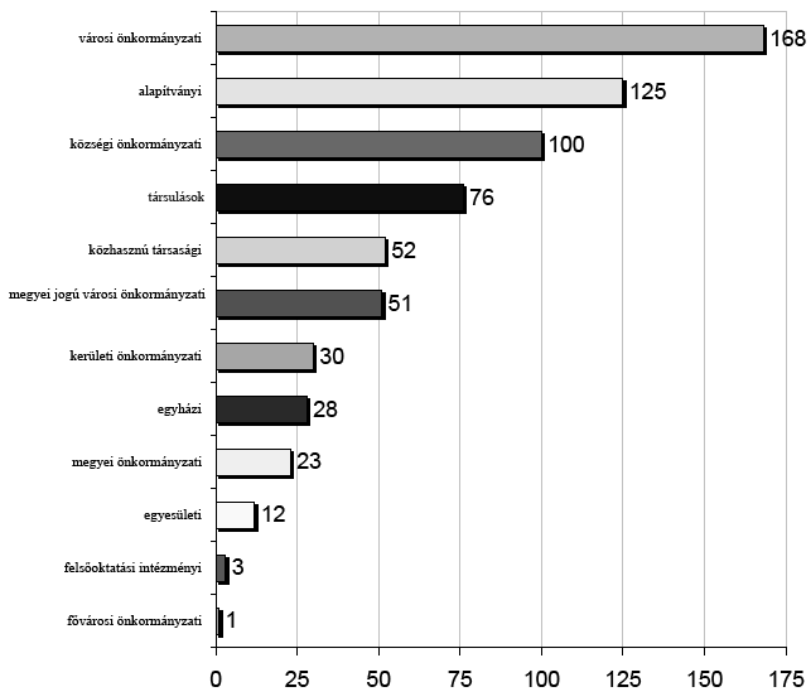
1.1. Művészeti ágakat oktató iskolák megyei eloszlása

Megye	Zeneművészeti ág		Táncművészeti ág		Képzőművészeti ág		Színházművészeti ág		Összesen
Budapest	41	8,12%	20	5,29%	16	4,92%	10	5,46%	87
Baranya megye	34	6,73%	13	3,44%	18	5,54%	3	1,64%	68
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	41	8,12%	38	10,05%	28	8,62%	19	10,38%	126
Bács-Kiskun megye	23	4,55%	16	4,23%	16	4,92%	9	4,92%	64
Békés megye	20	3,96%	19	5,03%	21	6,46%	10	5,46%	70
Csongrád megye	28	5,54%	31	8,20%	28	8,62%	17	9,29%	104
Fejér megye	27	5,35%	20	5,29%	15	4,62%	11	6,01%	73
Győr-Moson-Sopron megye	21	4,16%	19	5,03%	14	4,31%	4	2,19%	58
Hajdú-Bihar megye	27	5,35%	24	6,35%	26	8,00%	17	9,29%	94
Héves megye	14	2,77%	8	2,12%	5	1,54%	3	1,64%	30
Jász-Nagykun-Szolnok megye	17	3,37%	19	5,03%	13	4,00%	5	2,73%	54
Komárom-Esztergom megye	15	2,97%	12	3,17%	8	2,46%	7	3,83%	42
Nógrád megye	7	1,39%	6	1,59%	6	1,85%	5	2,73%	24
Pest megye	78	15,45%	37	9,79%	39	12,00%	20	10,93%	174
Somogy megye	25	4,95%	20	5,29%	11	3,38%	5	2,73%	61
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	30	5,94%	32	8,47%	29	8,92%	21	11,48%	112
Tolna megye	13	2,57%	7	1,85%	3	0,92%	3	1,64%	26
Vas megye	12	2,38%	10	2,65%	8	2,46%	1	0,55%	31
Veszprém megye	20	3,96%	14	3,70%	14	4,31%	6	3,28%	54
Zala megye	12	2,38%	13	3,44%	7	2,15%	7	3,83%	39
Mindösszesen:	505		378		325		183		1391

1.2. Zeneművészeti ágot oktató iskolák megyei elosztása (505 intézmény %-os elosztása)

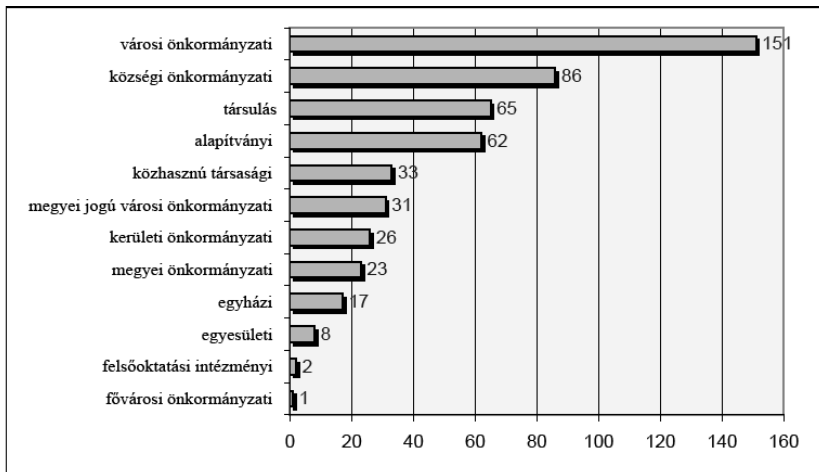
1.3. Az alapfokú művészetoktatási intézmények fenntartó típusa szerinti országos összesítő táblázat (zeneművészeti, táncművészeti, képző- és iparművészeti, szín- és bábművészeti ágat oktató iskolák)

Állami fenntartású intézmények	373	55,75%
Nem állami fenntartású intézmények	217	32,44%
Egyéb fenntartású*	79	11,81%
Mindösszesen	669	100,00%

* Egyéb fenntartású: társulások, felsőoktatási intézményi

I.4. A fenntartó típusa szerinti megosztás a zeneművészeti ágban

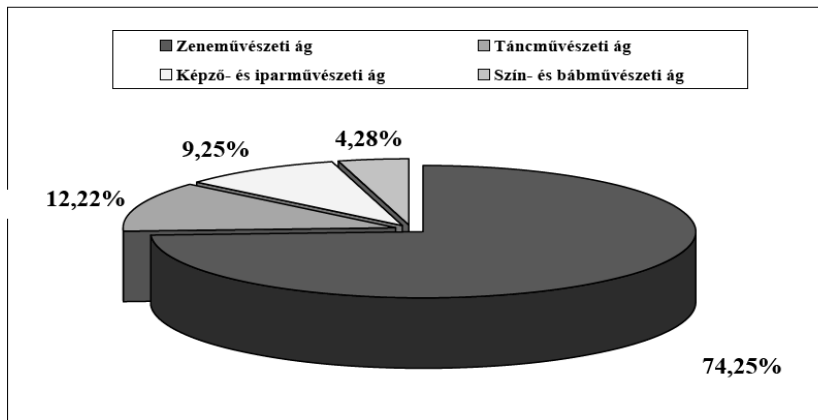
1.5. A tanuló- és pedagóguslétszám az alapfokú művészetoktatási intézményekben oktatott művészeti ágak kombinációja alapján

Művészeti ágak	Tanulólétszám		Pedagóguslétszám	
K	4 207	1,94%	108	1,02%
K+Sz	1 335	0,62%	57	0,54%
Sz	1 581	0,73%	73	0,69%
T	25 941	11,95%	364	3,44%
T+K	11 381	5,24%	205	1,94%
T+K+Sz	10 102	4,65%	284	2,68%
T+Sz	665	0,31%	14	0,13%
Z	51 512	23,74%	4 143	39,14%
Z+K	5 613	2,59%	364	3,44%
Z+K+Sz	3 793	1,75%	206	1,95%
Z+Sz	1 490	0,69%	95	0,90%
Z+T	15 653	7,21%	835	7,89%
Z+T+K	32 068	14,78%	1 531	14,47%
Z+T+K+Sz	48 693	22,44%	2 170	20,50%
Z+T+Sz	2 987	1,38%	135	1,28%
Mindösszesen	217 021	100%	10 584	100%

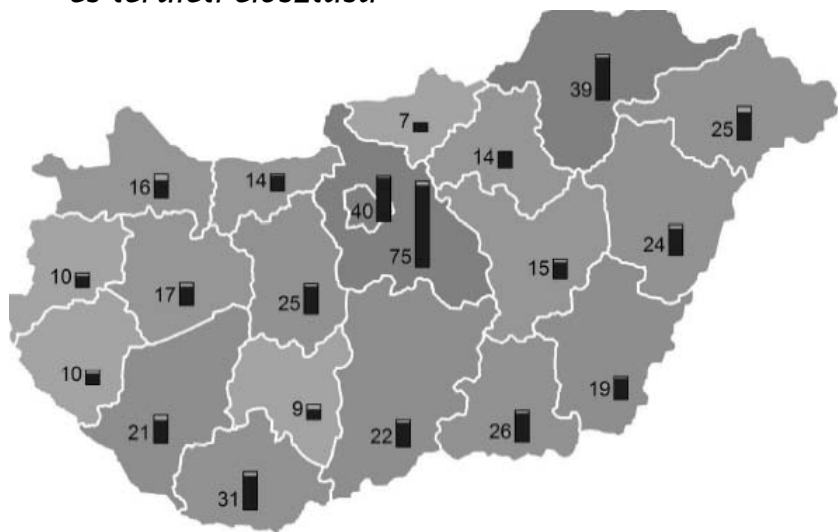
Z = Zeneművészeti ág, T = Táncművészeti ág, K = Képző- és iparművészeti ág, Sz = Szín- és bábművészeti ág

1.6. Művészeti ágankénti pedagóguslétszám, valamint ennek az összes pedagóguslétszámhoz viszonyított aránya

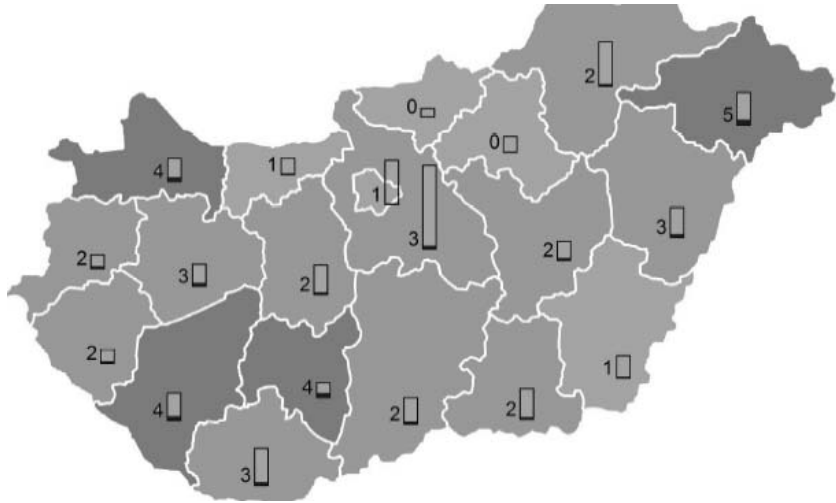
Ágazat	Pedagógusok (fő)	Pedagógusok aránya az összlétszámhoz
Zeneművészeti ág	7 859	74,25%
Táncművészeti ág	1 293	12,22%
Képző- és iparművészeti ág	979	9,25%
Szín- és bábművészeti ág	453	4,28%
Összesen:	10 584	100%

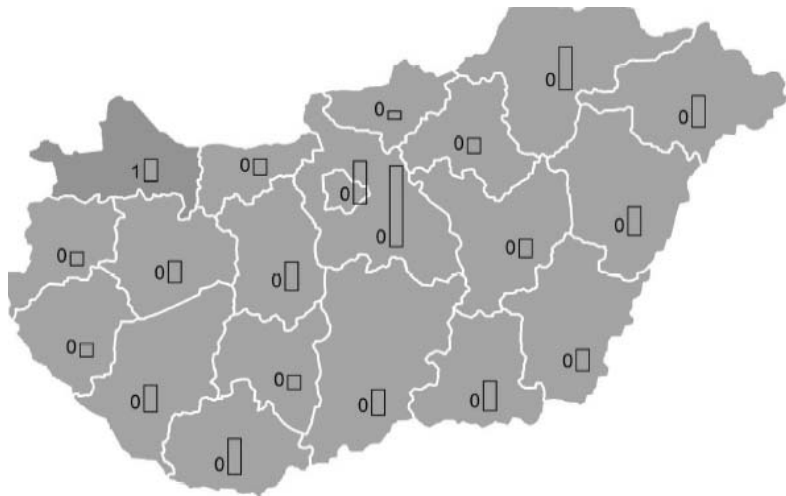
1.7. A zeneművészeti ág minősítésének eredménye és területi elosztása

„Kiválóra minősített”:
A zeneművészeti ág 90,7 %-a „kiválóra minősített”.

„Minősített”: a zeneművészeti ág 9,1 %-a „minősített”.

Nem minősült: a zeneművészeti ág 0,2 %-a nem minősült.

ECKHARDT GÁBOR

**A középfokú zenész-szakképzés,
a zeneművészeti szakközépiskolák
helyzete az elmúlt 20 évben**

Budapest, 2009. május 2.

TARTALOM

Lassú bevezetés	63
<i>Minden rendben – avagy mégsem?</i>	63
<i>Mi a helyzet itthon?</i>	
– <i>avagy söpörjünk a saját portánk előtt is...</i>	64
<i>Másképpen</i>	
– <i>avagy hol helyezkedünk el a rendszerben?</i>	65
Expozíció	67
<i>Konkrétan – avagy történeti visszatekintés</i>	67
<i>Egy kis kitérő</i>	
– <i>avagy hogyan fér meg sok dudás egy csárdában</i>	68
<i>Folytatás – avagy hídforma</i>	69
<i>Hogy jobban értsük! – avagy az OKJ rövid története</i>	71
<i>Modularizáció</i>	
– <i>avagy mitől berzenkedik a zenész?</i>	72
G. P.	76
<i>Generálpauza – avagy újabb mottó,</i>	
<i>melynek itt a helye</i>	76
Kidolgozás	77
<i>Finanszírozás – avagy a csoportos</i>	
<i>létszámhatárokba burkolt nadrágszj</i>	77
<i>Összevonás – avagy TISZKelt Zenészek!</i>	79
<i>Iskolatípusok, képzési formák</i>	
– <i>avagy hányféleképpen lehet ugyanazt tanítani?</i>	80
<i>Zenész szakképesítések, elágazások</i>	
– <i>avagy varietas delectat</i>	82
<i>Párhuzamos képzés</i>	
– <i>avagy hány bőrt lehet még lehúzni?</i>	84

Álvisszatérés – szubdomináns hangnemben	86
<i>Beiskolázási trendek – avagy pályaaorientáció, óh!</i>	86
<i>Oktatói háttér – avagy mit választunk:</i>	
<i>iskolát vagy tanárt?</i>	88
Fermata – Quasi una cadenza	90
<i>Rövid kitérő – avagy szubjektív vallomás</i>	90
Visszatérés	92
<i>Tartalmi kérdés – avagy begyűrűzik-e</i>	
<i>a bolognai modell?</i>	92
<i>MŰ-SZA – avagy Kamara, hol vagy?</i>	93
Kóda	95
<i>Így látjuk mi! – avagy szemelvények</i>	
<i>a körkérdésekre adott válaszokból</i>	95

*„Az ember zene nélkül nem teljes egész, csupán töredék.
A zene lelki táplálék, és semmi mással nem pótolható.
Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal.”*

Kodály Zoltán

Lassú bevezetés

Minden rendben – avagy mégsem?

Diadalittas győzelmi jelentés a XXI. század elejéről: a zene iránti társadalmi igény világszerte soha nem látott méreteket ölt! A globalizáció és a technikai „fejlődés” segítségével már a legtávolabbi, legelmaradottabb vidékekre is eljut. A zene mindenütt ott van!

Itthon is! Miközben az elmúlt 15 évben a közoktatás általános iskolai korosztályának létszáma a felére csökkent, másfél milliőről nyolcszázezerre, aközben az alapfokú és középfokú művészetoktatásban résztvevő zenét tanulók létszáma majdnem a duplájára emelkedett.

Mi, muzsikusok, hátradőlhetnénk, és elégedetten szemlélhetnénk „évezredes” munkánk gyümölcsét...

De mi történt? Miért érezzük pontosan az ellenkezőjét? Azt, hogy az általunk preferált igényes zene egyre inkább a perifériára szorul.

A társadalom engedte a gazdasági haszonszerzés által befolyásolt fogyasztói szokásokat eluralkodni a zenében is. Engedte, hogy befogadóból fogyasztóvá neveljék át. Mi, mai zenészek joggal érezhetjük, hogy a társadalmi elvárások már-már a középkori vándormuzsikusok szintjére „súlylyesztenek” bennünket. Ahhoz, hogy akár pedagógusként, akár előadóként eredményesek, sikeresek lehessünk, már-már jokulátor-tréfamesterré vagy éppen csepűragó-vásári komédiássá kell válnunk!

Mindezt egy olyan szakmában, amely tartalmában legnagyobb részét a múlt zenetörténeti ereklyéinek újra és újra feltámasztását, értelmezését, illetve az ahhoz vezető utat tekinti legfontosabb feladatának. Egy olyan szakmában, ahol

a „játékszabályok”, „mesterfogások” ősidők óta alig változnak. Ezzel szemben egy olyan korban, ahol követhetetlen iramban változik a bennünket körülvevő környezet. Ezt az anakronizmust nem hagyhatjuk figyelmen kívül akkor, amikor láttelepet szándékozunk készíteni a hazai zeneoktatás jelenlegi helyzetéről.

További nehezítő körülmény, hogy a mai bizonytalan világban a munkához, a munkahelyhez való viszony is gyökeresen megváltozott. A rendszeres munkahely-váltások, az egész életen át tartó szakma/munkahely helyett az egész életen át tartó tanulás/átképzés nem a hosszú távon kamatozó, nagy szellemi és anyagi befektetést igénylő szakmáknak kedvez. Az ifjúság is egyre kevesebb pozitív tapasztalatot, követendő példát lát maga körül a szakmai elkötelezettségről, megbecsüléséről. Márpedig a zenész szakmát ezek nélkül nem lehet úzni!

*Mi a helyzet itthon –
avagy söpörjünk a saját portánk előtt is...*

A rohamos népesség-fogyás, beiskolázási létszám csökkenésével szemben az elmúlt 15 év a művészetoktatás soha nem látott térnyerését eredményezte Magyarországon. Ebből a zeneoktatás is profitált, hiszen a zeneiskolai hálózat a 90-es években több mint háromszorosára bővült. Az alapfokú művészetoktatási intézmények elszaporodásával az ezredforduló utáni években az intézményhálózat meghaladta az ezres létszámot. Ha időben nem is teljesen szinkronban, de ez tükröződött a zeneművészeti szakképzést folytató középfokú intézmények számában is, amely a 80-as évek elejétől az ezredfordulóig három és félszeresére nőtt.

Ugyanebben az időszakban az oktatási rendszerben is jelentős változások történtek. Hasonlóan a gazdaságilag fejlett világban korábban elindult folyamathoz, Magyarországon

is egyre fontosabbá vált az oktatás szerepe a társadalmi-gazdasági fejlődés, a jobb életminőség, a pályaválasztási szabadság, az egyének képességeit kibontakoztató, egyéni sikereket biztosító munkavégzés feltételeinek megteremtésében.

Az új jogszabályok keretei között átalakult az intézményrendszer, kitolódott a tankötelezettség korhatára, megváltozott a szakképzés rendszere, a középfok általánossá, a felsőoktatás „tömegessé” vált, és felgyorsult a felnőttoktatás fejlesztése.

Az ország az Európai Unió tagja lett, és az oktatással kapcsolatos elvárások már az uniós célkitűzések figyelembevételével fogalmazódnak meg. A „tudásalapú gazdaság” eléréséhez követelmény lett a népesség képzettségi szintjének emelése az esélyegyenlőség biztosításával, és a szükséges ismeretanyag folyamatos aktualizálása az egész életen át tartó tanulással, a változó követelményeknek megfelelő folyamatos át- és továbbképzésekkel. Az ezekhez szükséges kompatibilis, vagyis átjárható oktatási és képzési rendszerek kialakítása is megkezdődött.

Másképpen – avagy hol helyezkedünk el a rendszerben?

A magyar zeneoktatás egymásra épülő rendszere koherens, szervezetileg jól felépített. A különböző szintek képzési programjai a kimeneti pontokon jól illeszkednek a következő lépcsőfokhoz.

Ezen belül – vertikális értelemben – a középfokú zeneoktatás különleges helyzetben van. Szerencsés pozíciójánál fogva mind az alsó-, mind a felsőfok felé nyitott, összekötő szerepet tölt be a zeneoktatás két szélső pontja között. Ezen a szinten válik véglegesen elkötelezetté a pályaaorientált tanuló, ez a tanulási folyamat szempontjából a legfo-

gékonyabb, leghálásabb életkor, és itt érhető a legjobban tetten a tanár, illetve az oktatási intézmény eredményesége, felelőssége. Ugyanakkor ezen a szinten észlelhetőek legmarkánsabban a professzionális szakmai képzést feszítő szakmai problémák, anomáliák.

Egyfajta kettősség – horizontálisan – a párhuzamos képzés két lábon állásában is megfigyelhető. Azok a szakközépiskolák, amelyek ebben a formában képzik a zenészeket, egyidejűleg közoktatási és szakképzési feladatokat is ellátnak. Ezt nem könnyű harmonizálni sem tartalmi, sem jogszabályi szempontból.

Expozíció

Konkrétan – avagy történeti visszatekintés

1966-ban a zeneművészeti szakiskolai hálózathoz kivált a tanárképzés, és főiskolai szinten, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolához kapcsolódva Zene- és Énektanárképző Intézet-i hálózatként folytatódott az ország öt városában: Debrecenben, Győrben, Miskolcon, Pécsen és Szegeden. Ezzel egyidejűleg megjelent az 1014/1966. (I. 3.) számú kormány határozat a középfokú zeneoktatási intézmények átszervezéséről, amelynek keretében „a zeneművészeti szakiskolákat fokozatosan zeneművészeti szakközépiskolává kell átszervezni”. (Az átszervezés végrehajtásáról a 103/1967. (M. K. 7.) MM számú utasítás intézkedett.)

A 108/1967. (M. K. 7.) MM számú utasításban a művészeti szakközépiskolákról már lehetőség nyílik a zeneművészeti képzésnek a képző- és iparművészeti képzéssel közös megszervezésére is. Egyben rendelkezik a szakmai tagozatok létesíthetőségéről, melyeken kizárólag szakmai és szakmai előkészítő tárgyak oktatása folyik. (Az előbbi az érettségi után képzésre jelentkezőkre vonatkozik, míg az utóbbi az általános iskolai tanulmányokat folytatókra.)

Az utasítás egyik érdekes passzusa már ekkor felmenti a szakmai tárgyak tanulása alól azokat tanulókat, akik az érettségüket megelőzően zenei tanulmányaikat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatják. (Vajon nem kellene újraéleszteni ezt a gyakorlatot?)

Egy újabb miniszteri utasítás (140/1973. (M. K. 13.) MM) alapján a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolához rendeli – főiskolai tanárképzést elősegítő gyakorlóiskolaként – a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolát.

Az ország Budapest-központúsága a zenei életben is erőteljesen érvényesült. A fővárosi lehetőségek szinte kínálták egy olyan „elit”-iskola létrehozását, amely az országban fellelhető kivételes zenei tehetségek számára biztosít kiemelkedő szakmai lehetőségeket. Így alakult meg az 1968–69-es tanévben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola égisze alatt működő Előképző Tagozat először 8–18 éves korú hegedűsök, majd a későbbiekben zongoristák és csellisták részére is.

1975-ben a szakközépiskolai hálózat a Zene- és Ének-tanárképző Intézetekkel rendelkező öt vidéki város mellett egy újabb intézménnyel, a szombathelyi Zeneművészeti Szakközépiskolával bővült. Ezzel megindult a szakközépiskolai hálózat mind a mai napig tartó, eleinte lassú, majd később felpörgő bővülése.

1981-ben egységes, hangszerenkénti tantervek kerültek kiadásra, melyek már illeszkedtek a háromszintű profeszszionális zeneművészeti szakképzéshez. A zeneiskolai alapokra (B tagozat) épített, és kimenetként a felsőfokú felvételi követelmény elérését és sikeres teljesítését tűzte ki célul. (Az iskolai énekkoktatásra fordított óraszám enyhén csökkenése már ekkor tetten érhető...)

Egy kis kitérő

– avagy hogyan fér meg sok dudás egy csárdában?

A 80-as évek viszonylagos nyugalma, látszólagos konszolidáltsága vidéken kiváló lehetőséget biztosított újabb és újabb középfokú zeneoktatási intézmények megalakulásához. 1981-ben Békéscsabán és Kecskeméten, 1983-ban Veszprémben, 1988-ban Nyíregyházán és Vácott létesült újabb szakközépiskola.

A rendszerváltást követően Budapesten szaladt meg a „kínálat”. Két nagy múltú budapesti zeneiskola, a XIV. kerületi

Szent István és a XI. kerületi Weiner Leó 1990-ben indított el szakközépiskolai képzést. További bővülést eredményezett, hogy 1996-ban a Continuo, 1999-ben pedig az Etűd alapítványi zeneiskolák is jogosítványt szereztek a középfokú zenész szakképzéshez. A vidéki városok között Székesfehérvár is feliratkozott a középfokú képzési helyszínek közé: 1994-ben a Hermann László zeneiskola indított ilyen képzést, 2000-ben pedig a dr. Lauschmann Gyula alapítványi fenntartású jazz szakközépiskolával megalakult az első, kizárólag jazz-zenészképzésre szakosodott intézmény. A fővárosi bővülés újabb állomása 2001-ben a csepeli Egressy Béni Zeneművészeti Szakközépiskola volt, mely a Magyar Honvédség Zenész Tiszthelyettes Képzőjét is átvette.

Folytatás – avagy hídforma

1993 fontos mérföldkő a magyar oktatás történetében. Megszületett a Nemzeti Alaptanterv (NAT)-ról szóló alapdokumentum, a Magyar Köztársaságnak a közoktatásról szóló – többször módosított – az 1993. évi LXXIX. törvénynek meghatározó része. Az 1995-ben módosított, 1995. évi LXXXV. törvény 2. §-ában kapott felhatalmazás alapján e rendelet *mellékleteként* kiadta a Nemzeti Alaptantervet, melyet a 130/1995. (X. 26.) kormányrendeletben szabályozott. A kötelező oktatásban résztvevőkre vonatkozó tantervben nagyjából megfeleződött a művészeti nevelésre szánt idő! Ennek következményeként elmondhatjuk, hogy a Nemzeti Alaptanterv – sok szakember és törvényalkotó jó szándéka ellenére – a korábbiakhoz képest a művészetközvetítés, művészeti nevelés terén jelentős visszalépés.

Más változtatások is befolyásolták a jelenlegi helyzet kialakulását. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény és a szakképzésről szóló 1993. LXXVI. törvény alapján az

oktatási intézményhálózat állami alapítói, fenntartói szerepe az önkormányzatokhoz került át. Bárki, aki a törvényi előírásoknak megfelelt, alapíthatott iskolát, akár zeneművészeti szakközépiskolát is, és erre megigényelhetette a tanulónkénti állami normatív támogatást.

1997. szeptemberében a művelődési és közoktatási miniszter kiadta a szakképzésről szóló – többször módosított – 1993. évi LXXVI. törvény 5. § (3) bekezdés c) pontja alapján a zenész szakképzés új központi programját, amely szervesen harmonizált az alapfokú művészetoktatás tantervi programjával. Ennek alapján úgy a klasszikus, mint a jazz-, nép- és egyházzene képzésben alap- és középfokon bevezetésre került az új képzési program.

Az ezredfordulót követő évek a szakképzés radikális strukturális és tartalmi átalakítását hozták. Mivel jelenleg a zenész/művészeti képzés a szakképzés keretein belül zajlik, a változások érzékenyen érintették a művészeti szakképzés területét is, különösképpen a zene- és táncművészet területét, és egyben súlyos ellentmondásokra hívta fel a figyelmet.

2004-es csatlakozásunk az Európai Unióhoz a sztenderdizálás korszakát szabadította Magyarországra. Az egységes szabványok bevezetése az intézményi adminisztrációt eddig soha nem tapasztalt módon tette próbára.

2006-tól kezdődően az unión belüli átjárhatóság, a mobilitás jegyében a magyar felsőoktatás angolszász mintára elindította a bolognai képzési rendszeren alapuló programját. Egy évre rá a zeneművészeti ág is elindította az új képzési struktúrát, amely szintén jelentős hatást gyakorol a középfokkal szemben támasztott szakmai elvárásokra, képzési tartalmakra.

Hogy jobban értsük! – avagy az OKJ rövid története

1993 új fordulatot hozott a szakképzésben. Megszületett az 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről, amely lehetőséget biztosított a szakképzést nyújtó iskolák számára, hogy pedagógiai programjukat a piaci viszonyokhoz igazítsák. A törvény tartalmazza a képzési követelményeket és az Országos Képzési Jegyzéket. Az 1993. évi szakképzési törvény alapján humán, műszaki, gazdasági-szolgáltatási és agrárterületeken folyt szakmai- és pályaaorientáció.

A törvény által kialakított új szakmastruktúra úgy őrizte meg a kvalifikációk autonóm fejlődési sajátosságait, hogy egy államilag elismert keretrendszerbe szervezte azokat. Így a szakképesítések nemzetközi szempontból is azonosíthatóvá váltak. A szakmai és vizsgakövetelményeket, a képzési formákat, illetve feltételeket a szaktárcák szabályozzák, ugyanakkor ismertté vált az elmélet/gyakorlat aránya, a képzés időtartama is.

Ezt megelőzően már az 1990-es években elindultak azok a fejlesztések, amelyek a szakképesítések új rendszerének kialakítására irányultak. Közel 3500 szakképesítésből kellett megalkotni az állam által elismert képesítések jegyzékét. Ennek első lépéseként az 1993-as Országos Képzés Jegyzék (OKJ) már csak 955 szakképesítést tartalmazott.

Az 1995–1998 közötti időszakban már az új OKJ-ra épültek azok a központi programok, amelyek az iskolai rendszerben és azon kívül a széles alapozást és az erre épülő specializációt preferálták. Többek közt ekkor készült el a fentebb említett zenész szakképesítés új központi programja és szakmai vizsgakövetelmény-rendszere is, mely alapos és kiváló munkaanyagként a helyi tantervek alapját képezte, és méltán aratott elismerést szakmai berkekben. Szemben az egyéb szakmák képzésére jellemző 2 éves alapképzéssel és az azt követő szakmai képzés-struktúrával, a zenész szakképzés esetében a kétféle képzési tar-

talom nem választható szét, hiszen a készségeket a teljes képzési idő alatt folyamatosan, egyidejűleg kell elsajátítani, gyakorolni, fejleszteni.

2006-ban jelent meg az új OKJ, amely a korábbi 800-zal szemben 416 szakmát tartalmaz. Ez azonban messze nem jelenti azt, hogy csökkent volna a kínálat. Egy soron belül ugyanis több elágazás, ráépülő szakképesítés is található. Így 1000 fölötti a megszerezhető szakmák száma.

Jelenleg a 1/2006. (II. 17.) OM módosított rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről hatályos. A rendelet 1. számú melléklete egyben tartalmazza az OKJ jelmagyarázatát is. Ebben a zenész szakképesítések tanulmányi területe *„Zene- és előadó-művészet”* címen a *Humán tudományok és művészetek* között szerepel.

Míg a szakmai és vizsgakövetelményeket a szakképzésért felelős minisztériumok rendelettel adják ki, és mindenkire nézve egyaránt kötelező érvényű, addig az iskolarendszerű szakképesítésekhez tartozó központi programok (a tantervek „utódai”) ajánlások. Tantárgyanként és a teljes képzési idő tekintetében is 20% szabad sávot tartalmaznak, amely az iskolák helyi sajátosságainak megfelelő tananyaggal tölthető ki.

Modularizáció – avagy mitől berzenkedik a zenész?

Ugyanabban az évben, 1998-ban, amikor az utoljára 1981-ben módosított szakközépiskolai tantervek felülvizsgálatát befejezték, a Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) már elindította első kísérleteit a szakképesítések követelményeinek *modularizációjára*. Nagy lendületet adott a szakképzés modularizációjának Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz. Ezt követően vált jogosulttá az EU Strukturális Alapjai és a Kohéziós Alap támogatására, melynek igénybevételé-

hez a Kormány már 2002 decemberében elfogadta az NFT (Nemzeti Fejlesztési Terv) és az Operatív Programok teljes anyagát.

2003-ban indult a HEFOP (Humán Erőforrás Operatív Programja) 3.2.1. projekt, melynek címe: „*A szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése: Új szakképzési szerkezet*”. A program célja a szakképzés tartalmának és szerkezetének teljes megújítása, ezen belül a magyar foglalkoztatási szerkezet elemzése és a moduláris szakképzési rendszer fejlesztése. Egy olyan, a munkaerő-piaci igényeket rugalmasan követő szakképzési rendszer létrehozására irányul, amely felkészíti a fiatalokat az egész életen át tartó tanulásra és a munkaerőpiacon való eredményes részvételre.

Alapos előkészítés és munkakörelemzések után jöttek létre az OKJ új struktúrájának alapját jelentő modulterképek. Az újítás célja a szakképesítések közötti átjárhatóság, új kapcsolatrendszerek kialakítása volt. Emellett az előzetes tudás mérése, a beszámíthatóság, a taneszközrendszer egységesebbé tétele, a szakképesítések tartalmának gyorsabb, gazdaságosabb korszerűsítése is fontos szempontot jelentettek.

2006 óta folyamatosan készültek el az új, gyakorlatorientált, moduláris szerkezeten alapuló *szakmai és vizsgakövetelmények*. A zenészek (klasszikus-, jazz-, nép-, egyházzene és szórakoztatózenész) számára készített dokumentumok a 20/2008. (VII. 29.) OKM rendeletben jelentek meg.

A dokumentum tartalmazza a szakképesítés OKJ-ban szereplő adatait, a képzés megkezdésének szükséges feltételeit (pl. bemeneti kompetenciák, iskolai, szakmai előképzettség, alkalmassági követelmények). Megtalálható benne a szakképesítés munkaterületének rövid, jellemző leírása, a szakképesítés teljesítéséhez szükséges szakmai követelménymodulok, amelyek a feladat- és a tulajdonságprofil (szakmai, személyes, társas, módszertani kompe-

tenciákat) foglalják magukban. Tartalmazzák az elmélet/gyakorlat arányát is, amelyet a képző intézményeknek be kell tartaniuk. A szakmai és vizsgakövetelmények között található a vizsgáztatási követelmények, ezen belül a szakmai vizsgára bocsátás feltételei, a szakmai vizsga részei, értékelése, a felmentés, valamint az értékelés szakmai vizsgaszabályzattól eltérő szempontjai. Egyben előírja a szakképesítéshez szükséges eszközök és felszerelések minimumát is.

Az ehhez kapcsolódó *központi programok* az iskolai rendszerű szakképesítésekhez készültek, amelyek tartalmazzák a szakmai és vizsgakövetelményeket, valamint ajánlásokat tesznek az egyes modulok felbontására.

Feltűnő újdonság, hogy a *tantárgy* elnevezés ezekben a dokumentumokban már nem használatos. A modulok *tananyagegységekre*, azon belül pedig kisebb részekre, ún. *tananyagelemekre* bomlanak. A központi programokban a különböző tananyagelemek mellett óraszámajánlások találhatóak, amelyek jellegük szerint lehetnek elméleti, elméletigényes gyakorlati és gyakorlati foglalkozások.

A moduláris követelményrendszer az új Országos Képzési Jegyzék egyik legfontosabb újítása. Feltételezi, hogy bizonyos – egymással közelebbi vagy távolabbi rokonságban álló – szakmáknak vannak közös követelménymoduljaik, amelyek ismerete mindkét szakképesítés esetében szükséges. Emellett természetesen minden szakma esetében találunk egyedi – csak az adott képesítésre jellemző – modulokat is.

A modularitás legfontosabb előnye az, hogy új szakképesítés megszerzése esetén a vizsgázó felmentést kaphat azok alól a közös követelménymodulok alól, amelyeket korábban más, de többé-kevésbé hasonló szakmák megszerzésekor már elvégezett. Ez az átfedés 50–60%-os is lehet, ami azt jelenti, hogy új szakma tanulásakor akár a tananyag fele alól is mentesülhet. Így a korábbinál sokkal ha-

tékonyabb, gazdaságosabb, praktikusabb képzési pályák jöhetnek létre.

A zenész szakmák esetében – a többi szakmához képest – a struktúra (modultérkép) viszonylag egyszerű. Az alapmodulon felül, amely tartalmazza azokat az ismereteket a hozzájuk tartozó kompetenciákkal, amelyek elsajátítása minden zenész számára egységes, csak 1-2 további modult tartalmaz.

Nos, ez a szándékban és elméletben szimpatikus rendszer – amely számtalan más szakma esetében érvényesíthető – az, amelyben könnyen megfulladhat a zenész szakképzés. A tananyag felaprózása, tananyagelemekre való bontása pontosan a képzés sajátosságát, az egységes, egyidejűleg egymást feltételező készségek folyamatos gyakorlását, fejlesztését ölheti meg. Bár a zenész szakmák központi programjaiba sikerült visszacsempészni legalább a régi tantárgyi elnevezéseket, már most látható, hogy alapos felülvizsgálatra és módosításra fog szorulni. Célszerű lenne bevezetésével még legalább egy évet várni, és a 2010/2011 tanévre halasztani.

G. P.

*Generálpauza – avagy újabb mottó,
melynek itt a helye*

*„A zenész kiművelése
soká tart és soha nem kész...”*

Kodály Zoltán

Kidolgozás

Finanszírozás

- avagy a csoportos létszámhatárokba burkolt nadrágszj

A hagyományos állami költségvetési tervezési gyakorlat a *bázisfinanszírozás* elvére épült. Az állami intézmények az előző évi költségvetési forrásaik alapján tervezhették éves bevételeiket. Ellátmányukat legfeljebb az inflációs rátával növelhették.

Az állami költségvetés tervezésének gyakorlata Magyarországon a kilencvenes évek első felében kezdett eltérni a bázisfinanszírozás gyakorlatától. Így az oktatási intézmények finanszírozásában is kezdett meghonosodni a normatív alapú teljesítményfinanszírozás. Vagyis az állam megrendeli egy meghatározott feladat elvégzését a vele szerződő állami intézménytől, például egy iskolától. Az oktatási intézmények a tanulók száma alapján kapják a költségvetéstől bevételeik jelentős részét. Az állam ennek feltételeként meghatározott minőségi és színvonalbeli követelmények teljesítését szabja meg. Ennek a módszernek korlátja, hogy csak napi-, illetve alapfeladatok ellátásának finanszírozására alkalmas, fejlesztésre, beruházásra viszont szinte alig.

Az addigi gyakorlat 2007-ben némileg módosult. A költségvetésről szóló törvény ettől kezdve már csoportlétszámokhoz is köti az állami finanszírozás mértékét, évfolyamoktól függően 26-28 fős csoportokkal számolva.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényhez kapcsolódó 3. számú mellékletben található részletesebb bonításban a csoportlétszám-határok. Ennek 1./f pontjában a *művészeti szakiskolákban és szakközépiskolákban szakmai elméleti és szakmai gyakorlati képzés* létszámát minimum

10 főben, maximum 15 főben szabályozza. (A rendelet az egy főre jutó támogatás összegét egy teljesítménymutató alapján határozza meg.) Ez jól illeszkedett a zeneoktatásra jellemző alacsonyabb csoportlétszámok gyakorlatához, ahol a testre szabott képességfejlesztés, az egyéni és kiscsoportos képzés elengedhetetlen feltétel.

2007–2008-ban hivatkozott is erre a költségvetésről szóló törvény. Azonban 2009-ben a szakmai jelzések ellenére ez a hivatkozás már kimaradt – vajon szándékosan? figyelmetlenségből? –, ami értelemszerűen kedvezőtlenebb helyzetbe hozza mind az iskolákat, mind a fenntartókat. A normatív támogatás a zeneművészeti ág esetében – az egyéni oktatás miatt – a költségek mintegy 40–45%-át fedezi. (Ehhez jön még a fenntartói támogatás, a különböző pályázati pénzek és bizonyos esetekben a tandíj.) Ez az arány a magasabb csoportlétszámhoz kötött normatív támogatás miatt várhatóan romlani fog, akár 30–70%-ra. (Feltűnő, hogy eközben az alapfokú művészetoktatás zeneművészeti ágában továbbra is a 8 fős csoportlétszám a mérvadó!)

A szakképzésen belül a zeneművészeti ág mindig is az egyik legkölségesebb oktatási forma volt, és lesz a jövőben is. Mivel Magyarországon még hosszú évtizedekig nem számíthatunk egy anyagilag konszolidált, széles középosztályra, ezért a költségtérítéses képzésben nem lehet gondolkodni. Hiba lenne, ha az állami támogatás mértéke figyelmen kívül hagyná a képzési sajátosságokat, ezért feltétlenül vissza kell állítani a korábbi gyakorlatot!

A szakképzés számára még egy jelentős bevételi forrás áll rendelkezésre, a szakképzési hozzájárulás. Erről a 2003. évi LXXXVI. törvény a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról rendelkezik. Korábban pályázni lehetett a Decentrális Alapban meghirdetett fejlesztési pénzekre, ám a kiírást fokozatosan úgy módosították, hogy a pályázók köréből kiszoruljon szakterületünk.

Jelenleg az Oktatásért Közalapítvány hirdet meg közép-fokú művészeti intézmények támogatására pályázatokat.

Ezek azok a források, amelyekből az igen költséges hangszerbeszerzéseket finanszírozni lehet.

Összevonás – avagy TISZKelt Zenészek!

A szakképzés rendszerében még egy lényeges, strukturális változás történt a közelmúltban. A közoktatási intézmények fenntartói, a gyakorlati képzés szervezésében részt vevő gazdálkodó szervezetek, a felsőoktatási intézmények 2008. szeptember 1-jétől a közoktatási törvényben meghatározott szakképzéssel összefüggő feladatok végrehajtására *Térségi Integrált Szakképző Központot* (TISZK) hozhatnak létre. (Jogsabályi háttér: az 1993. évi LXXIX. törvény és az 1993. évi LXXVI. törvény 2. § (5) bekezdése.) A szabályozás alapján a TISZK nem közoktatási intézmény, hanem a szakképzés feladatainak a jelenleginél hatékonyabb formában történő megszervezése.

A TISZK koncepciója választ kíván adni arra a problémára, amellyel a szakképzés-politika az ezredfordulón szembe-sült: hogy tudniillik a szakképzésbe a tanulók egyre kisebb hányada jelentkezik, képzésük azonban egyre több intézményben valósul meg. A szétaprózottság nem csupán azért okozott problémát, mert így a képzés gazdaságtalan lett, hanem azért is, mert a képzés technikai-technológiai feltételei is nagyon eltérőek voltak. Ráadásul az iskolák a tanulókért folytatott harcban a képzéseket nem a gazdaság, hanem a lakosság igényeihez igazították, teret adva divathullámoknak, és olyan szakembereket képezve, akik borzasztó nehezen, esetleg nem is a szakmájukban tudtak csak elhelyezkedni. Ez a zeneművészeti ágra egyáltalán nem jellemző.

Valójában gazdaságossági szempontok, valamint a tá-

mogatások és azok felhasználásának ellenőrizhetőbbé, követhetőbbé tétele indokolta elsősorban a TISZK-ek létrehozását. 2008. szeptember 1-jétől kizárólag a térségi integrált szakképző központban folyó gyakorlati oktatás tárgyi feltételeinek fejlesztésére adható a fejlesztési támogatás. A törvény további korlátot szab a fejlesztési támogatás nyújtása tekintetében: csak azon fenntartónak, szakképzés-szervezési társulásnak, társaságnak adható át a fejlesztési támogatás, amelynek intézményében, illetve intézményeiben a nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanulók létszáma – az iskola hivatalos statisztikai jelentése szerint három tanítási év átlagában – legalább 1 500 fő (Szt. 4. § (8) bek. kommentár).

A TISZK-ek létrehozása eleinte jelentős ellenérzést váltott ki az iskolák összevonása, megszüntetése miatt, ami a zenész szakmát ilyen értelemben nem érintette. Ugyanakkor a képző központoknak a tervezetek szerint a jövőben egyre nagyobb szakképzési feladatokat kell ellátniuk, különös tekintettel a munkaerő-piaci helyzet változásához való alkalmazkodás elősegítése érdekében. Az, hogy gyakran teljesen idegen szakmák képviselői képeznek egy-egy TISZK-et, jelentősen megnehezítheti a tervezet végrehajtását.

Iskolatípusok, képzési formák

– avagy hányféleképpen lehet ugyanazt tanítani?

Jelenleg a zenész szakképzés palettáján kétféle képzési forma választható.

A *párhuzamos képzésben* a közismereti és a szakmai/művészeti képzés egyidejűleg folyik. Az általános gyakorlat a 4+1 éves képzést preferálja, ahol a 9–12. évfolyam elvégzése után érettségit tesznek a tanulók. A képzési program befejezésekképpen a tanulók az 5. szakmai év végén OKJ-vizsgával szereznek szakképesítést. (Elvileg ugyanez

a program osztatlanul öt évre is kibontható, de tudtommal ezzel sehol sem élnek a szakközépiskolák.)

Ennek a képzési formának előnye, hogy a tanuló a sikeres érettségi után – ami feltétele a felsőfokú tanulmányok megkezdésének – az 5. év elvégzésétől függetlenül megpróbálkozhat a felvétellel, illetve sikertelen próbálkozás esetén a szakmai évben tovább folytathatja tanulmányait. Hátránya az első négy év közismereti és szakmai programjának rendkívül zsúfolt, túlterhelt volta. (Némileg ellensúlyozhatja az 5. év jelentősen csökkentett terhelése.)

A másik képzési forma az *érettségi utáni 3 éves szakképzés*, mely a hallgatókat sűrítettebb, kizárólag szakmai programmal, magasabb óraszámokkal kalkulálva juttatja el a képzés végét lezáró, azonos tartalmú OKJ-vizsgáig. Ezt a képzési formát sokan más szakirányú tanulmányaikkal párhuzamosan választják. (Ebből következően a pályaválasztásnál, továbbtanulásnál itt a legmagasabb a pályát elhagyók aránya.)

A rendszert speciális képződményként színesíti a debreceni és a szegedi konzervatórium, valamint a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Előképző Tagozata, ahol a 8/10–18 éves korú kiemelkedően tehetséges fiatalok előkészítő tanulmányai folyhatnak.

További érdekesség, hogy egyes gimnáziumok is megszerezték a jogosultságot a középfokú szakképzéshez. (Pl. a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola, a gödöllői Premontrei Szent Norbert Gimnázium. Mindkét helyen már elindították az egyházenész szakképzést.)

Vannak olyan szakközépiskolák, amelyek csak érettségi utáni 3 éves szakképzést folytatnak, és vannak olyanok is, amelyek a megfelelő létszám hiányában a párhuzamos képzés 5. évfolyamát nem tudják felvállalni.

Egyik képzési forma sem elsődlegesen a piacra képez, hanem a felsőfokú továbbtanulásra készít fel. Az öt-, illetve hároméves képzés után megszerzett szakképesítéssel vi-

szonylag szűk lehetőség nyílik a munkaerőpiacon, ugyanez elmondható a bolognai rendszerben megszerzett alapképzési diplomák kicsiny munkaerő-piaci értékéről is.

Mivel a közeljövő munkaerőpiacán minden tevékenységhez valamilyen szakképzettséget fognak elvárni, a szakképző bizonyítvány értéke meg fog nőni. Jelenleg azonban zenész-berkekben az OKJ-vizsga inkább egy „próba-felvételivel” egyenértékű.

Zenész szakképesítések, elágazások – *avagy varietas delectat*

A képzési szakirányok választéka is jelentősen kiszélesedett. A klasszikus képzés általánossága mellett egyre több helyen kezdődött el a jazz-, nép- és az egyházzene-képzés. Az igény különösen azt követően vált sürgetővé, hogy a felsőfokú képzésben is helyet kaptak ezek a szakirányok. Ugyanakkor a zeneiskolások is egyre nagyobb számban vesznek részt ilyen irányú képzésben, és a társadalmi elvárások is ebbe az irányba mozdultak el. Jazz- és népzene már hat intézményben oktatnak középfokon, ahogy az egyházzene is, ha hozzászámítjuk a fent említett két gimnáziumot. Akad köztük olyan is, mint például a székesfehérvári dr. Lauschmann Gyula Jazz-zeneművészeti Szakközépiskola, amely kifejezetten csak a jazz szakirányra szakosodott. Hasonló funkciójú volt a Benczúr utcai Erkel Ferenc AMI és Jazz-szakközépiskola is, de 2008 nyarán fenntartója megszüntette, és beolvadt a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola és Gimnáziumba.

Kísérletek zajlanak a klasszikus zenész képzésen belül a régi zene oktatásának meghonosításával is (váci Pikéthy Tibor Zeneművészeti Szakközépiskola).

Különlegesség a Talentum Zeneművészeti Szakképző- és Szakközépiskola, amely a könnyűzenei élet, a zenés szó-

rakoztatás, elsősorban a cigányzenekarok, népi zenekarok számára képez muzsikus utánpótlást, képzett szakembereket, de szükség szerint felkészít felsőfokú tanulmányokra is.

Különböző művészeti ágak egy intézményen belüli képzésére is akad példa. Ilyen a helyi művészeti tradíciókra építő pécsi Művészeti Szakközépiskola, ahol az országban egyedülálló módon három társművészetet, a zenét, a táncot és a képzőművészetet is oktatják. Szombathelyen a képzőművészetet, míg Békéscsabán a néptáncot párosítják a klasszikus zenei képzéssel.

A zenész szakképesítések listája az alábbi elágazásokat mutatja:

Szakképesítés	Azonosítószám	Az elágazás megnevezése
Egyházzeneész	54 212 02 0010 54 01	Kántor-énekesvezető
	54 212 02 0010 54 02	Kántor-kórusvezető
	54 212 02 0010 54 03	Kántor-orgonista
Jazz-zenész	54 212 03 0010 54 01	Jazz-énekes
	54 212 03 0010 54 02	Jazz-zenész (a hangszer megjelölésével)
Klasszikus zenész	54 212 04 0010 54 01	Hangkultúra szak
	54 212 04 0010 54 02	Klasszikus zenész (a hangszer megjelölésével)
	54 212 04 0010 54 03	Magánénekes
	54 212 04 0010 54 04	Zeneelmélet-szolfézs szak
	54 212 04 0010 54 05	Zeneszerzés szak
Népzenész	54 212 05 0010 54 01	Népi énekes
	54 212 05 0010 54 02	Népzenész (a hangszer megjelölésével)
Szórakoztatózenész	31 212 01 0010 31 01	Szórakoztatózenész II. (hangszer és műfaj megjelölésével)

A hangszeres elágazások az alábbiak szerint oszlanak meg:

Jazz-zenész: gordon, harsona, gitár, billentyűs hangszerek, szaxofon, klarinét, trombita, dob, zongora.

Klasszikus zenész: furulya-blockflöte, fuvola, oboa, klarinét, fagott, kürt, trombita, harsona, tuba, szaxofon, ütőhangszer, hárfa, gitár, cimbalom, csembaló, zongora, orgona, harmonika, hegedű, mélyhegedű, gordonka, gordon.

Népzzenész: hegedű, brácsa, nagybőgő, cselló, ütőgardon, citera, tambura, koboz, tekerő, furulya, duda, klarinét, tárogató, cimbalom.

2002 óta létezik hangkultúra szak, mely képzés egyaránt felkészít a zenei tárgyakból (szolfézs, zeneelmélet, zongora, zeneirodalom, partitúraolvasás, zenekar, kórus) és a hangtechnikai ismeretekből, valamint megadja a stúdiófelvételekhez szükséges műszaki ismereteket is.

A teljes képhez hozzátartozik, hogy számtalan helyről érkezett visszajelzés, mely szerint egyes hangszeres, illetve elméleti szakon jelentkezők hiányában a képzést ideiglenesen szüneteltetik. A kritikus hangszerek közé tartozik a fafúvósok közül a fagott, már-már az oboa is, a vonósoknál a brácsa és a gordon, továbbá cimbalmosból, hárfásból és harmonikásból is igen kevés a jelentkező.

Párhuzamos képzés

– avagy hány bőrt lehet még lehúzni?

A zeneművészeti szakközépiskolai rendszer központi eleme a párhuzamos képzés. 1997-ig a közismereti képzés csökkentett óraszámú és tananyaggal folyt. Ez kedvező volt mind a szakmai készségek elsajátítására, mind a gyakorlásra fordított idő szempontjából. Az öt tárgyból álló szakközépiskolai érettségien a három közismereti (matematika, magyar irodalom és nyelvtan, történelem) tantárgy mellett

két szakmai tárgyból lehetett vizsgázni, ebből az egyik maga a főtárgy volt. Ez is tökéletesen illeszkedett a szakmai továbbtanulási igényekhez, mert az alapképzés megszerzése mellett erősítette a felvételire való felkészülést.

Az új, az érettségi vizsgaszabályzatról szóló 100/1997. VI. 13. Korm. rendelet hatályba lépése óta a felsőoktatásba csak gimnáziumi érettségivel lehet bekerülni – függetlenül attól, hogy az adott képzési irány egészen más jellegű felvételi követelményeket támaszt –, a közismereti képzés tartalmában megerősödött, és óraszámában jelentősen megnőtt. A mai munkaerő-piaci feltételek és lehetőségek szempontjából ez kifejezetten előnyös változás, megkönnyítve a szakmaváltást, az élethosszig tartó tanulást.

Ugyanakkor azt is eredményezi, hogy a párhuzamos képzésben résztvevők heti óraszámja az utóbbi években az elviselhetetlenségig fokozódott, gyakran eléri a 40 órát! És ebben nincs benne a gyakorlásra fordítandó idő, amivel a szakképzés, mint „*felügyelet nélküli, egyéni/házi szakmai gyakorlattal*”, nem tud mit kezdeni.

Nem kétséges, hogy a tehetséges tanulók szellemileg bírják ezt az iramot, és mindennek ellenére akadnak bőségesen, akik kiválóan teljesítik ezeket a normákat. A nagy átlagot azonban folyamatosan óvni kell a rájuk leselkedő testi és lelki veszélyektől.

Álvisszatérés – szubdomináns hangnemben

Beiskolázási trendek – avagy pályaorientáció, óh!

Korábban a kétszeres-háromszoros vagy annál nagyobb mértékű túljelentkezés volt jellemző a felvételekre. Ezzel szemben manapság helyenként, tanszakonként már 100%-os mutatókkal „büszkélkedünk”: azaz mindenkit felvettünk, aki csak jelentkezett. Ott tartunk, hogy aki zenésznek jelentkezik, szinte biztos, hogy valamelyik szakközépiskolában el is kezdi tanulmányait. Miért van ez így?

Külső okok:

- A szakma presztízsének teljes társadalmi devalválódása
- A munkaerő-piaci helyzet kedvezőtlen alakulása
- A szakma jelenlegi oktatási tartalmának konvertálhatatlansága más szakmák irányába
- Vészesen romló demográfiai mutatók, csökkenő gyermeklétszám
- Az oktatás liberalizálásából fakadó idő előtti iskolaváltás (4+8, ill. 6+6 osztályos gimnáziumok)
- A gimnáziumi érettségire való négyéves felkészülés megnövekedett terhei
- Versenyhelyzet a szakközépiskolák között

Belső okok:

- Az oktatási tartalom anakronisztikus, a fiatalok nyelvét nem beszélő formája
- A zenész szakma szépsége, sokoldalúsága melletti reklámkampány teljes hiánya
- Az egyre gyakoribb, zenepedagógusok közt „népszerű” pályaorientáció-ellenesség

- Az ifjúság motiválásának, munkaszeretetre nevelésének alacsony foka
- Az elméleti oktatás/tudás alacsony szintje, hiányosságai

Általános tapasztalat, hogy zenei tehetségekben változatlanul bővelkedik az ország. Aki azonban zenében tehetséges, gyakran másban is kimagasló képességekkel rendelkezik. Míg korábban ezeknek a gyerekeknek a nagyobbik része még a zenesz szakképző intézetekben folytatta középfokú tanulmányait, manapság – a fenti okok miatt – már elsősorban a zeneiskolák továbbképzőiben. (Az országos zeneiskolai versenyek ékes bizonyágát adják ennek: a továbbképzősök kategóriáiban egyre gyakoribbak a kimagasló produkciók. Gyakran színvonalasabbak, mint amit az adott hangszer szakközépiskolai „átlaga” nyújt.)

Ez egyfelől biztató, hiszen a zeneiskolák szakmai műhely jellege erősödik ettől. A muzsikusi pálya szempontjából viszont riasztó kontraszelekciót indít be. Megfigyelhető, hogy míg a felvételre jelentkezők hangszeres tudása egyértelműen fejlődik, addig az egyéb műveltségterületeken, szakmai készségekben vészesen romló eredményeket produkálnak.

Az alábbi statisztika az elmúlt időszak növendék-állományának alakulásáról nem tükrözi a pályára készülő zeneiskolások csökkenő számát, és hiányos, mivel az utóbbi 15 évben a statisztikai adatszolgáltatás nem képes a zeneművészeti ág középfokjáról megbízható adatokat szolgáltatni.

Tanév	Intézmények száma	Növendékek száma	Oktatók száma
1976-1977	7	1587	318
1981-1982	9	1544	372
1985-1986	10	1695	401
1989-1990	13	1838	549
1992-1993	15	2056	658
1998-1999	16	2723	783

1966-ban, létrejöttek évében 6 zeneművészeti szakiskola, később szakközépiskola alkotta ezt a hálózatot. Jelenleg Magyarországon 22 olyan intézmény működik, amely ezt az oktatási formát kínálja.

A 2005/6-os statisztikák szerint a *Zene és előadóművészet* területén középfokon 3452 fő folytatott tanulmányokat, és ebből 401 fő tett OKJ-vizsgát.

A képzés során a lemorzsolódás aránya 3-4%-os. A párhuzamos képzés esetén (1-1,5%) az okok közt többnyire az időben felismert nem megfelelő pályaalakmasság, illetve fegyelmi vétségek, míg az érettségi utáni 3 éves szakképzés esetében (10-15%) a párhuzamos felsőfokú tanulmányok miatti túlterheltség, valamint a megélhetési gondokból fakadó kényszerhelyzetek a legjellemzőbbek.

Oktatói háttér – avagy mit választunk: iskolát vagy tanárt?

A tanárokkal szembeni elvárások nem csak szakmai téren, hanem nevelési és adminisztrációs tekintetben is alapvetően megváltoztak. A szülők (és az intézmények is) a mai versengésre épülő világban elvárják a kézzelfogható sikereket, miközben egyre kevesebb segítséget tudnak adni a kiegyensúlyozott családi, érzelmi háttér megteremtésében. Az egyre több devianciára hajlamos, viselkedészavarokkal küzdő, pszichésen sérült növendék egyre komolyabb feladatokat ró az egzisztenciálisan megroppantott pedagógusokra. De a szabályzó tömkelegében fuldokló fenntartók is egyre több bürokratikus feladattal terhelik meg őket, miközben a kötelező óraszámuk is 22 órára emelkedett. Nem csoda, ha továbbképzésekre, saját maguk megújítására alig marad energiájuk.

Az elmúlt másfél évtizedben egy jelentős generációváltásnak lehetünk szemtanúi. A szakma „nagy öregjei” foko-

zatosan átadták a stafétabotot a fiatalabbaknak. Ennek az új generációnak a hangszeres tudása sokkal megalapozottabb, hála a felsőfok magas szintű követelményeinek. Pedagógiai elkötelezettség, felkészültség, szakmai kíváncsiság terén viszont jelentősen alatta marad az elvárhatónak, pedig a szakközépiskolai hálózat bővülése lehetővé tette sok pedagógusnak, hogy végre kipróbálhassa magát, és képzettségének megfelelő beosztásban dolgozhasson. Úgy tűnik, ezzel viszonylag kevesen tudtak sikeresen élni.

Ugyanakkor egyértelműen tapasztalható, hogy a növekedéért folytatott iskolák közötti versenyben egyre nagyobb szerepet játszik a kiemelkedő, eredményes tanár-egyéniségek jelenléte, vonzereje. Ez a jövőben az iskolák közt egy szakmai koncentrációt eredményezhet, egy egészséges, természetes kiválasztódási folyamatot indítva el.

Fermata – Quasi una cadenza

Rövid kitérő – avagy szubjektív vallomás

Kivételes szerencsémnek köszönhetően 2004–2007 között egy nemzetközi projektben vehettem részt az AEC (Európai Konzervatóriumok Szövetsége) koordinálásában. A projekt a Polifonia elnevezést kapta, és öt munkacsoportban monitorizálta, hogy az EU-tagállamokban a bolognai rendszerbe való áttérés körülményei, az ott zajló folyamatok, illetve ezek következményei milyen változásokat eredményeztek. Munkacsoportomnak a felsőoktatást megelőző fázis (pre-college) előkészítő/felkészítő munkáját kellett vizsgálnia, annak eredményességét, illetve illeszkedését az új struktúrákhoz. Végül a munkacsoport egy állásfoglalást tett közzé, amelyben többek közt hitet tesz a strukturált, szervezett keretek közt folyó zeneoktatási modell mellett.

(Itt olvasható: <http://polifonia.cramgo.net/Content.aspx?id=2229>)

Ahogy nálunk, úgy Európának a nyugatibb felén is a zeneszerek képzéséhez három fő készség-csoportot társítanak. A gyakorlati és elméleti készségeket (szakmai), valamint az emberi/személyes kompetenciákat. A különbség az, hogy ott ez a három elem már most teljesen azonos súllyal bír, míg nálunk az utóbbi – a személyes kompetencia – gyakorlatilag elhanyagolt.

Mi még többnyire úgy gondolkodunk: elegendő magas színvonalon elsajátítani a hangszeres játékot. Kell hozzá persze elmélet is, meg egy kis zenetörténeti háttér. Legyen talán egy kevés általános műveltsége is a diáknak, és máris „alkalmas” a szakmai továbbtanulásra. Persze ne csodálkozzunk, ha végeredményében olyasvalaki hagyja el a fel-

sóoktatást, aki aztán egyre nehezebben tud elhelyezkedni a pályán, a munkaerőpiacon. Miért?

Az emberi készségek, a személyes kompetenciák (mint pl. a kommunikációs készség, együttműködési készség, problémamegoldási készség, pszichológiai készség, alkalmazkodó képesség az állandóan változó környezethez stb.) biztosítják azt, hogy a végzett hallgatók később ne csak a zeneművészet területén legyenek képesek kamatoztatni tudásukat, hanem az akár konvertálható lehessen a tudás alapú társadalom bármelyik másik szegmensében is. Magyarul: ha nem jön össze a zenei pályafutásom, nem túl nagy erőfeszítéssel más szakmában is kipróbálhassam magam. Mert a társadalom számára a gondolkodásom, a működésem az értékes. Hasznosságom garantálva van.

Visszatérés

Tartalmi kérdés – avagy begyűrűzik-e a bolognai modell?

A bolognai rendszert érthető félelemmel vezették be a zene-művészeti felsőoktatásban. Nem az újdonság, az angolszász struktúra szokatlansága váltotta ezt ki, hanem a szakmai színvonal csökkenésétől való félelem. Mert nagyképűség nélkül mondhatjuk, a mi oktatási struktúránkban a szak-középiszkolai szint felelt meg annak a színvonalnak, amit külföldön alapképzésnek hívnak. Ugyanakkor ez a képzési tartalom nem vesz tudomást a rohamosan változó környezetről, nem veszi eléggé figyelembe a kulcskompetenciák fejlesztését és egymásra épülését. Erre a jelenlegi szakmai ismeretanyag elsajátítása mellett alig marad idő, kapacitás.

Provokatív kérdések merülnek fel: vajon a felsőfokot megelőző fázisban kell-e ennyit „csak” a szakmáról beszélni? Nem kellene többet foglalkozni az emberi kompetenciákkal, hogy a későbbiekben sokkal nyitottabbak legyenek a befogadásra? És biztos, hogy csak az eddigi tartalmakkal lehet kitöltenünk oktatási fázisainkat?

A korszerűbb tudásnak feltételeznie kellene azt, hogy a zenei műfajok sokkal szélesebb skáláját birtokolja a növendék. Ebbe beletartozik az improvizáció is. Az új technológiák használata – a kottaszerkesztő programtól a saját stúdió működtetéséig – alapkérdés. A gazdasági ismeretek, a zenei munkaképesség karbantartása, lelki egyensúlyunk megőrzése, a kommunikációs készségek fejlesztése, mind-mind nagyon fontos elemei lehetnek a képzésnek.

A helsinki Sibelius Akadémián elindítottak egy öt éves programot, amelynek neve „előadóművészet”. Mit tartalmaz?

Agykontroll, memorizálás-technika, helyes lélegzés, relaxálás, koncentráció, önbizalom, hogyan kell öltözködni, viselkedni a pódiumon stb. Tehát minden olyasmi benne van, amivel többnyire a gyakorlati órán nem foglalkozunk.

MŰ-SZA – avagy Kamara, hol vagy?

Az intézményi hálózat bővüléséből szervesen formálódott meg az igény egy olyan társadalmi szervezet létrehozására, amelyik a szakmát összefogja, szabályozza önmagát, és véleményének hangot adva, a különböző fórumokon képviseli érdekeit. 1999-ben Záborszky Kálmán vezetésével megalakult a MŰ-SZA, a Művészeti Szakközépiskolák Szövetsége.

A Szövetség Alapszabályzata a következő célokat és feladatokat tűzte ki:

- a) A tagiskolák érdekeit képviseli és érvényesíti a kormányzati, politikai, körzeti és helyi önkormányzati szervek előtt.
- b) Véleményezi a tagiskolákat érintő jogszabályok, intézkedések tervezeteit.
- c) Együttműködik mindazokkal az állami, társadalmi, művészeti, szakmai, érdekvédelmi és egyéb szervezetekkel, amelyek a művészeti szakoktatással foglalkoznak, és ezen a téren bármilyen illetékességgel rendelkeznek. Szükség szerint velük közös programokat tervez, közös tevékenységet folytat.
- d) Sokoldalú kapcsolatra és együttműködésre törekszik más művészeti neveléssel foglalkozó iskolákkal, pedagógiai intézetekkel.
- e) Szakmai rendezvényeket – kurzusok, versenyek, táborok, pedagógiai tanácskozások stb. – szervez saját tagiskolái számára a minél magasabb színvonalú szakmai képzés megvalósítása érdekében. A tagiskolák töreked-

nek összművészeti jellegű rendezvények megrendezésére, ahol a társművészetek közösen fejthetik ki tevékenységüket.

A Szövetség eleinte eredményesen képviselte a zeneművészeti ág érdekeit. Azonban az egyéb művészeti képzőhelyek szaporodásával és szövetségi tagságukkal egyenes arányban csökkent a zenészek befolyása és érdekérvényesítő ereje, ami az új moduláris szakképzésre való áttérésnél is tapasztalható volt.

Meg kell találni az érdekérvényesítésnek, a lobbytevékenységnek egy hatékonyabb formáját, megfontolva akár egy zenész-kamara létrehozását is. Az ország jelenlegi anyagi-gazdasági helyzetében, a vázolt problémák mentén a szakma összefogására, a fennmaradás érdekében a szellemi kapacitások egyesítésére lenne szükség.

Kóda

Így látjuk mi! – avagy szemelvények a körkérdésekre adott válaszokból

Az elmúlt hónapban információszerzés céljából körkérdéseket intéztem a szakközépiskolák vezetőihez. Az alábbiakban a teljesség igénye néhány gondolat olvasható ezek közül.

Arra a kérdésre, hogy *a „növendékanyag” minőségében éreznek-e változást az elmúlt 10 évben*, az alábbi figyelemreméltó válaszok születtek:

A „növendékanyag” minőségében a közismereti előképzettség hiányával, a magas alapvető készséghiánnyal rendelkező, de művészetben tehetséges jelentkező a feltűnő.

„Sűrűsödés” iskolai szinten. Kevesebb, de jól felkészült jelentkező, közismeretből is.

A diákok felkészültsége elsősorban szolfézsából aggasztóan alacsony színvonalú.

Az általánosan tapasztalható negatív társadalmi folyamatok (érdektelenség, igénytelenség) hatását érezzük a diákokon.

Nagy szükség van az érettségi utáni képzésre. A 18–22 éves korosztály a legérettebb, motiválható, ismereteket befogadó, elhivatott.

A felnőtt korúak képzése, elhivatottabb, céltudatosabb jelentkezők.

Tehetség mértékében kevés változás, ugyanakkor a belső motiváltság, pálya iránti elhivatottság, valamint a megfelelő előképzettség hiánya érzékelhető.

2000 óta folyamatosan tapasztaljuk, hogy a tanulók különböző képességei között jelentős az eltérés. A hangszeres felkészültség sokkal magasabb az elméleti tudásnál.

A közhangulat nem kedvez a zenész pályára készülő fiataloknak. Egyre több testi-lelki-szellemi sérült gyerekkel találkozunk.

Arra a kérdésre, hogy „*Milyen személyes intézményvezetői tapasztalata, gondolata van a témával kapcsolatban...*” az alábbi reflexiók érkeztek:

Mára a párhuzamos képzés előnyei eltűntek a közismeret tekintetében. Az iskolavezetést megterheli a közoktatásban lezajló változások tömege, amelyek alapvetően az általános műveltséget megalapozó szakasz feladataiból indulnak ki. Úgy látom, hogy emiatt a közismereti képzés egyre inkább ballasztként nehezedik a szakmai képzés szervezésére. A szakképzés változásai sem igazán a zenészképzésre szabottak. A kettő együtt már szinte követhetetlen.

Országos szinten kevesebb a jelentkező. A felvételizők, szüleik „biztosra” mennek, tehát a szakmailag sikeres tanárokat, iskolákat célozzák meg, így azok az iskolák, akiknél az eredményes tanárok aránya magas, kevésbé érzékelik az országos tendenciát. Kiemelkedő tanárok koncentrációja elvezethetne az iskolák számának csökkenéséhez, ily módon a megmaradók jobb helyzetbe kerülhetnének. Hosszú távon egy ilyen természetes módon végbemenő változás egészséges lehetne az egész zeneoktatásnak.

20 éves igazgatói tapasztalatom alapján mindent összevetve, egy mentőöv lehetne a 6 regionális Zeneművészeti Szakközépiskola számára (a többi működése szakmai utánpótlás szempontjából felesleges), hogyha állami fenntartásba kerülnének, valamint kikerülnének a szakképzés kellemetlen, uniformizált szabályai alól, de megteremtve a speciális fejlesztési forráspótlásaikat.

Megfulladunk az adminisztrációban. Ellenőrzések az akadémiai, de koncerteket, órákat, próbát nem hallgatott senki. Aki jól adminisztrál, az a jó iskola?

A finanszírozás egyre nagyobb gondot jelent, ugyanis

az állami normatíva csak 45%-át fedezi a fenntartási költségeknek, és 55%-kal az Önkormányzat egészíti ki. Félő, hogy a fenntartó – a válság miatt – nem lesz hajlandó finanszírozni ezt a költséges képzést.

Alapvetően kimondható, az alapfokú művészetoktatási intézmények nem érdekeltek a pályaorientációban.

A médiából sugárzó kultúra és értékrombolás pótolhatatlan veszteséget okoz fiataljainkban. A művészeti nevelésben van még annyi lehetőség, hogy ezeket a hatásokat gyógyíthassuk. A lezúllás megakadályozása mindenkinek a feladata. A médiában dolgozóké éppúgy, mint a művészeti nevelésben dolgozó pedagógusoknak, akiknek a feladata kiállni hivatásuk mellett, és elhíttetni a felelős vezetőkkel, hogy nagy értékmegőrző erő van a zenei nevelésben.

*„A zene az életnek olyan szükséglete, mint a levegő.
Sokan csak akkor veszik észre, ha már nagyon hiányzik.
Némely ember nagyon kevéssel beéri,
mikor pl. éjszakákon át füstös szobában kártyázik.
Mégsem élhet nélküle.”*

Kodály Zoltán

DR. DUFFEK MIHÁLY

Bizonytalan bizonyosságok...

*Helyzetkép
az átalakuló magyar zenei felsőoktatásról*

Debrecen, 2009. április

Tartalom

I. Bevezető és áttekintés a magyar zenei felsőoktatás intézményrendszerének elmúlt 20 esztendejéről	103
Bevezető	103
1. A zenei felsőoktatás intézményrendszerének átalakulásai	104
2. Az intézményi és képzési szerkezet változásai	107
3. A „bolognai” képzés bevezetése	111
4. A zeneművészeti oktatást kiegészítő szakmai programok	116
5. A zenei művészetközvetítő képzés	117
II. A képzés tartalma, formái, kapcsolódása a munkaerőpiachoz	119
1. Komolyzene, jazz, népzene és szórakoztató műfajok	119
2. A képzés reformjának ellentmondásai, a tartalmi megújulás lehetőségei	122
III. A képzés volumene, a résztvevő hallgatók, oktatók	125
1. A képzés volumene	125
2. A hallgatókról	126
3. Az oktatókról	131
4. Művészképzés, tanárképzés, zenekarizenész-képzés	136
IV. A képzés finanszírozási sajátosságai	140
V. Az épületek, az infrastruktúra	143
VI. Intézményi kapcsolatok	145
VII. Táblázatok, statisztikák - avagy a számok bővölete...	147
VIII. Záró gondolatok	153

I. Bevezető és áttekintés a magyar zenei felsőoktatás intézményrendszerének elmúlt 20 esztendejéről

Bevezető

A címválasztás nem véletlen: bizonyosságaink, amelyek ma kézzelfogható realitást jelentenek a zenei felsőoktatásban, valójában igen sok bizonytalansági elemet hordoznak magukban. Törékeny és sok tekintetben kockázatos folyamat zajlik ma: az évszázados zeneművész-, zenetanárképzés átalakítása. Lélektanilag is nehéz megválni attól, ami bevált és dicsőséget szerzett, felbátorodni, és benyúlni a fogaskerek közé, kiemelni az esetleg megrozsdásodott alkatrészeket, és elhelyezni az újat, az új szemléletet, a változó módszereket, vagy éppen egy-egy struktúrát gyökeresen átalakítani. Hogy miért bizonytalan? Azért, mert még nem próbáltunk ki Magyarországon hasonlót, a külföldi példák pedig az ottani társadalmakba ágyazódva működnek jól-rosszul. Más országokban az alap- és középfok oktatási hatékonysága, szervezettsége, intézményhálózata jelentősen eltér a mienktől. Magyarázható tehát az a nosztalgia, amely azt a kérdést veti fel, hogy miért kell nekünk feladnunk a jót, miért kell, ki tudja, hányadszor a történelemben szorgalmasan utánoznunk, modellt váltanunk.

Ezek a kételyek és bizonytalanságok teljesen természetesek olyankor, amikor egy rendszerhez alapjaiban nyúlunk hozzá. Két választás van: vagy elutasítva, fanyalogva és saját eddigi igazunkhoz foggal-körömmel ragaszkodva igyekszünk az átalakulást címkeátfestésnek tekinteni, és ráhúzni a meglévőre, vagy minden tehetséges zeneművésznünk, professzorunk, oktatónk kreativitását és szakértelmét bevetve életképes újat alkotunk, az angolszász forma minden előnyét(!) is kihasználva, ugyanakkor a magyar zenei

hagyományok nemes értékeit, elemeit integrálva és megőrizve.

Tagadhatatlan az is, hogy ezzel az átalakulással együtt jár korábbi hierarchiáink fellazulása, a pozícióharc, a térkép egyfajta újrarajzolása is, ami nemes versenyt kell hogy jelentsen. Axiómának tekintendő az, hogy nemzeti kincsünk, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, mindenképpen a legjelentősebb, legtekintélyesebb szakmai erő, a legfőbb műhely, hiszen itt halmozódott fel az a nemzetközi értelemben is tekintélyes tapasztalat, amely ma is forrása értékrendünknek, s mint neve is mondja, egyetem, ami a legmagasabb nívót feltételezi. Látni kell ugyanakkor azt is, hogy a vidéki integrált egyetemeken, főként a tanárképzésben nagy hagyományokra szert tett képző helyek találhatóak, amelyek különböző fejlődési pályán mozogtak és mozognak ma is. Izgalmas tehát a folyamat, tétje van és komoly felelőssége. Az alábbi gondolatok szerepe, hogy megállapítsanak, tisztázzanak, értékeljenek, vagy éppen vitát generáljanak, de mindenképpen a jó irány megtalálását segítsék.

1. A zenei felsőoktatás intézményrendszerének átalakulásai

A mai magyar felsőoktatásban a zeneművészeti és a zenei művészetközvetítő képzés – a korábbi hagyományok alapján is – élesen elválik egymástól. A zeneművészeti képzés a szó eredeti értelmében és tartalmával folyik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen és az ország öt városában, az egykori főiskolai tagozatokon. A zenei művészetközvetítő képzés pedig a korábbi pedagógiai főiskolákon zajlott és zajlik ma is a jogutód intézményekben. Ez utóbbi terület az általános iskolák énektanári utánpótlását hivatott biztosítani. Ilyen helyszínek: Budapest, Szombathely, Pécs,

Szeged, Nyíregyháza és Eger. A tanítóképzőkben is zajlik zenei művészetközvetítő képzés, amennyiben a leendő tanítók zenei képzésben is részesülnek.

A zeneoktatás egésze az alapfoktól a felsőfokig szakmailag egységes rendszer, miközben az alsó- és a középfokú zeneoktatás a közoktatáshoz tartozik, a zeneművészeti és zenei művészetközvetítő képzés pedig a felsőoktatáshoz. Ez a kettősség régi hagyomány, és számos ellentmondással működik. Így nehezebb megteremteni a képzési folyamatosságot, a szakmai kompetenciák összehangolását, hiszen a zenét tanuló fiatal érdekét az szolgálja, ha gyermekkorától képesítése, diplomája megszerzéséig töretlen fejlődési utat járhat be.

A XIX. század alapvető és meghatározó zeneoktatási folyamatai révén az elmúlt évszázadban olyan látványos fejlődés tanúi lehettünk, amely a magyar kultúra és abban a magyar zenekultúra megítélését nemzetközi tekintetben is igen kiemelkedően értékelte. Ebben döntő, és szinte kizárólagos szerepet játszott a Zeneakadémia, amelynek nagyhírű mesterei és tanítványai világhírnevet vívtak ki, a magyar tehetséget felmutatták a világnak, és ezzel az európai kultúrát és a világ zenekultúráját is különleges módon gazdagították. A Zeneakadémia saját szervezeti keretein belül oldotta meg a művésztanárképzést, amely az előadóművész-képzéssel szinte azonos fontossággal éppen a zeneművészeti szakiskolák számára biztosította a tanári utánpótlást. Az alsófokú zenetanárképzés ehhez a folyamathoz később nőhetett fel: 1966-ban szűnt meg az a furcsa rendszer, amely úgy adott zeneiskolai tanári képesítést, hogy a zeneművészeti szakiskolák hároméves szaktanárképzőjében végzetteket látta el oklevéllel, ami nem volt ugyan főiskolai végzettség, de tanári képesítést biztosított. Az 1966-os esztendő döntő fordulatot hozott a tanárképzésben: a szaktanárképzők az országban mindenhol főiskolai tagozatként kezdték meg működésüket. E tagozatok a Liszt

Ferenc Zeneművészeti Főiskola Zene- és Énektanárképző Intézetének szervezetében csatlakoztak magához a Zeneakadémiához. A hároméves képzési időtartam megmaradt, és egészen 1990-ig tartotta fenn a képzés ellentmondásosságát (hároméves képzési idő, kezdetben három szak egyidejű elvégzése: a hangszeres-, a szolfézs- és az énektanári szak).

A folyamat időben egybeesett a zeneiskolai hálózat bővülésével, a társadalom akkori berendezkedése hivatalos kultúrpolitikaként nagy súlyt fektetett e terület felfuttatására. Ennek megfelelően az új tanárképzők hallgatói létszáma rohamosan növekedett, fejlesztve ezzel az egyes tagozatokon működő oktatói kart is. A folyamat a zenetanulást a mainál sokkal fontosabbnak tartó társadalmi környezetben zajlott. Általában is kijelenthető, hogy a közgondolkodásban – nem elhanyagolhatóan a Kodály-koncepciónak köszönhetően – a zenekultúra szerepe és pozíciója erős volt, hiszen egyfajta hungarikumként az akkori társadalmi rendszer reprezentatív eredményességét is hivatott volt hirdetni a kapitalista világban.

A röviden vázolt fejlődés a zenei felsőoktatásban szinte egyedülálló módon budapesti székhelyű, de egyfajta decentralizációt is mutató hálózatot hozott létre. A magyar zenei felsőoktatás így a rendszerváltás pillanatában egy intézményrendszerként működött: az akkor még Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola nevet viselő, egyetemi rangú intézmény Budapesten, Debrecenben, Szegeden, Pécsen, Győrött és Miskolcon működtette tanárképző tagozatait, amelyek közül a szegedi és a debreceni a „konzervatórium” nevet viselte. Az 1990-es esztendő tehát újdonságot hozott a képzésben, ugyanis az addig hároméves képzési idő minden tanárképzőben négyévesre emelkedett Magyarországon. Az ötéves egyetemi képzés mellett a főiskolai diplomát adó tanárképzők így váltak minden más főiskolához hasonlóan négyéves, alsófokú tanításra képesítő intézetekké.

2. Az intézményi és képzési szerkezet változásai

A debreceni és a szegedi két konzervatórium speciális képződményként, a Zeneakadémia belső intézményfejlesztési programjának részeként minisztériumi engedéllyel kezdte meg működését. A „konzervatórium” szó eredeti értelmezése szerint magasabb zenei iskola, így ráillett arra a kialakított szerkezetre, amelyben a 10 éves kor felett, de 18 év alatt lévő fiatalok előkészítő tanulmányai folyhattak, főiskolai tanulmányokat folytató hallgatók tanulhattak, és 1980-tól folyamatosan bővülve először az egyetemi kiegészítő képzés, majd 1996-tól az ötéves egyetemi képzés is meghonosodott a Zeneakadémia Egyetemi Tanácsa által meghatározott, tanárookra szóló személyes képzési engedélyek révén. A konzervatóriumi modell két változata jött létre Szegeden és Debrecenben. Szegeden a konzervatórium előkészítő tagozatként integrálta a zeneművészeti szakközépiskolai képzést, majd 2003-ban, amikor már látványosan finanszírozhatatlanná vált a képzés helyzete, az előkészítóből gyakorlóiskola alakult, amely már a Szegedi Tudományegyetem része. Debrecenben a konzervatórium nem integrálta a szakközépiskolai képzést, hanem egy valódi előkészítő tagozatot kezdett működtetni kis létszámmal, valóban kiemelkedő tehetségű, 18 év alattiak számára. Ez a megoldás hasonlított a Zeneakadémián működő (1973-ban engedélyezett) előkészítőhöz. (Csak a rend kedvéért megjegyezzük, hogy a Zeneakadémia is működtetett, működtet gyakorlóiskolát: a nagy hagyományokkal rendelkező Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolát.) Az előkészítő tagozat fiataljai szerény normatívával részesültek a képzési támogatásban, furcsa módon a törvényi szabályozás a legutóbbi törvénymódosítás óta tudja csak értelmezni a szervezeti képződményt.

A felsőoktatás kilencvenes évekbeli átalakulásának fontos pontja a hazai felsőoktatási intézmények első akkredi-

tációja, amely 1995 őszén kezdődött, és 1996-ban fejeződött be. Ez alól a zenei felsőoktatás sem volt kivétel. Ekkor lehetett először igazán észlelni azt, amit természetesen korábban is tudhatott a szakma, hogy a művészeti- és benne a zenei felsőoktatás jelentősen különbözik a tudományterületektől, számos sajátossága – mint például a testre szabott képességfejlesztési folyamat és az egyéni és kiscsoportos képzés – semmiképpen nem lehet azonos más területekkel. Az akkreditáció folyamata egyfajta egységesítést is elindított, amely összehasonlíthatóvá tette az egyes helyszínek képzését, rendező szerepe volt az intézményi élet mindennapjaiban is, még a Zeneakadémia szervezetén belül is számos kompetencia-kérdést tisztázott.

A következő fontos fordulat a győri és a miskolci tagozatnak a Zeneakadémia szervezetéről történő leválása volt 1997-ben, amely komoly szemléletváltást jelentett. A két tagozat a helyi egyetemhez és főiskolához csatlakozott azok zeneművészeti intézeteként. 1998-ban a folyamat folytatódott, és a debreceni, szegedi, pécsi tagozatok (konzervatóriumok) is leváltak a központi szervezetről, csatlakozván székhelyük illetékes egyetemi integrációjához. A folyamat mögött főként gazdasági-, finanszírozási okok húzódtak meg: a költségvetés akkori szerkezete és volumene az alulfinanszírozottság miatt az egész rendszer egyensúlyát és pusztá működésképeségét veszélyeztette.

Az integrációs folyamatban a helyi egyetemek komoly anyagi segítséggel járultak – és járulnak ma is – hozzá ahhoz, hogy a zenei felsőoktatás megmaradjon, hiszen a normatív finanszírozás által nyújtott források ma sem elegendők a képzés költségeinek fedezésére.

Már korábban említés történt arról, hogy 1980 óta kiépült az egyetemi szintű képzés főként Debrecenben, Szegeden és karvezetés szakon Pécsen is. Az 1998-as szervezeti szétválás a két konzervatórium esetében külön egyezmény eredményeként tarthatta meg egyetemi szintű képzését

a Zeneakadémia székhelyen kívüli képzésként, amelynek döntően nem előadóművészi, hanem tanári profilja volt (a felmenő rendszerben kimenő évfolyamok közül az utolsó 2011-ben kapja meg művésztanári oklevelét). A pécsi egyetemi képzés a helyi egyetem Művészeti Karán zajlott, így ezek a változások szervezetenként nem érintették azt.

A kilencvenes évek második felében a Zeneakadémia több szakterületen megszervezte a doktori képzést és a doktoriskolát. Ez nagy horderejű változás volt, mert az egyre szigorodó törvényi szabályozások mind a DLA vagy a PhD minősítés megszerzéséhez kötöttek és kötnek oktatói előmeneteli és alkalmazási lépéseket, másrészt ezzel a Zene-művészeti Egyetemnek új oktatási szervezeti egysége jött létre. Az új doktori képzés a 38 év feletti doktoranduszoknak egyéni képzésre adott és ad lehetőséget. Mennyiségi képzési kapacitása és minőségi igényei meghatározóak az egész hazai zenei felsőoktatás számára.

A századfordulón lezajló felsőoktatási integráció számos ellentmondásával és nehézségével együtt is tartalmilag új helyzetet hozott létre. A Liszt Ferenc név megtartásával és sok évtizedes szakmai tekintélye alapján a Zeneakadémia pozíciói sértetlenül maradhattak, miközben a progresszió a vidéki integrációkhoz csatlakozott intézeteket egyfajta versenytársává tette. A vidéki intézmények bizonyos szempontból sohasem lehettek és lehetnek egyenrangú versenytársai az egykori alma maternek, de mégis tényezőkké váltak, és a későbbi oktatáspolitikai folyamatokban már megjelentek érdekeik, szerepük és súlyuk. Az egyes képző helyek egymásnak is versenytársaivá váltak tehát, és bár sok tekintetben közös érdekeik maradtak, ma már mégis komoly konkurenciát jelentenek egymás számára is, például a hallgatói marketing folyamatában.

A 2000-ben megalakuló új egyetemeken meghonosodó kredit-rendszerű képzés a zenei felsőoktatást sem kerülhette el. A tények azt bizonyították, hogy a hallgatók mobi-

litását a kontinensen és a világban nagyban segíti az, ha az egyes országok intézményei értik egymás képzési rendszerét, a ráfordított munka megjelenik mennyiségi arányokban is. A rendszertől azonban a szakma többet várt, mint amit adhatott: minőséget nem tükrözött, mindössze munkaórát, amit ráadásul sokszor becslésekkel lehetett csak megállapítani, hiszen ki tudja pontosan kalibrálni, hogy a főtárgy-gyakorlás kinek mennyi munkáját igényli a háttérben, stb. Ez a folyamat tárgyalásztalhoz ültette az összes zenei felsőoktatási intézetet és természetesen a Zeneakadémiát. Kísérleti jelleggel Debrecenben és Szegeden a többségnél egy évvel előbb, 2002-ben bevezették a kreditrendszer mintegy kipróbálásként. A következő esztendőben az egész zenei felsőoktatás átállt erre a rendszerre. Ebben részint az egyes egyetemek adtak segítséget, másrészt a közös tárgyalások alakították ki a ma is érvényben lévő, ám folyamatos tökéletesítést igénylő rendszert. A folyamat során megmutatkoztak azok a különbségek, amelyek több tekintetben ma is jellemzik a zeneművészeti felsőoktatást: az egyes helyszínek oktatói összetétele, infrastrukturális háttere, hallgatói létszámai, képzési hagyományai és kínálata, hangsúlyeltolódásai sok tekintetben eltérőek.

2003-ban az intézményi strukturáltság tovább változott: a Szegedi Tudományegyetemen jött létre először a zeneművészeti képzés első, önálló zeneművészeti kara. Ugyanez a folyamat Debrecenben 2006-ban játszódott le. A változás mindkét kar esetében a formaiakon túl tartalmi változás is, hiszen megilleti őket minden olyan jog és autonómia, amely más egyetemi karok esetében is fennáll. Az eseményt akkreditációs eredménynek kell elkönyvelni, hiszen a felsőoktatási jogszabályokban foglalt kritériumoknak mindkét kar eleget tesz. Eközben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen a tanárképzés korábbi, önálló intézeti státusza megszűnt, ami természetesen a képzés létét és programját nem veszélyeztette. A Zeneakadémia egyes tanszékei im-

már mind a művész-, mind a tanárképzés globális feladatát ellátják.

2005-ben a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem és a szegedi, valamint a debreceni intézmények vezetői arról tárgyaltak, hogy a székhelyen kívüli egyetemi képzésnek most már saját jogcímen kellene folynia az integráció eltelt esztendei után. Ezért a két intézmény benyújtotta hagyományos egyetemi képzéseit akkreditációra a MAB-hoz. Az eredmény: Debrecenben egy szak kivételével az összes egyetemi képzés, míg Szegeden kevesebb szak egyetemi képzése kapott pozitív akkreditációt. A szakok indításához azonban a miniszter engedélye lett volna szükséges. Ezt 2006 elején nem kaphatták meg az intézmények, tekintettel a közelgő bolognai képzési program 2007-es indítására. Így állhatott elő az a helyzet, hogy 2011-ig a szegedi és debreceni, hagyományos képzésben elnyert egyetemi diplomán a Zeneakadémia pecsétje és rektorának aláírása áll.

3. A „bolognai” képzés bevezetése

A hazai felsőoktatás illetékes irányítói még a kilencvenes évek végén írták alá a csatlakozást az egységes európai felsőoktatási tér kialakításához, amelyben 2010-re vállalták az új, angolszász felsőoktatási rendszer hazai meghonosítását. Köztudomású a koncepció lényege: az Európai Unió egységes piac, egységes mozgástér a polgárok számára, ezért nekik olyan képzést kell biztosítani, amely esélyegyenlőséget biztosít, függetlenül attól, hogy melyik országban élnek, és egyben lehetővé teszi a korlátlan mobilitást is az unió területén („egységes felsőoktatási tér”).

Az is jól ismert tény, hogy a magyar zeneművészeti felsőoktatás az első pillanatban nem vette örömmel azt, hogy az új trendhez csatlakoznia kell. Ennek fő oka éppen a képzés minőségének, eredményességének féltése volt, annak

konkrét megfogalmazása, hogy a magyar felsőoktatás általában is erős volt, így kár azt kényszerből átalakítani. Ezt az érzést erősítették azok a népszerűsített előadások is, amelyek a nyugati partnerek előadóinak szájából hangzottak el, és külsőre egy értéktelenebb rendszert vázoltak fel. A zenei felsőoktatás ekkor még úgy látta, hogy az orvosképzéshez és a jogászképzéshez hasonlóan a zeneművészeti képzés is kimaradhat az átalakulásból.

Ez a szemlélet különféle megfontolásokból jelentősen megváltozott, mert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem új rektori vezetése úgy látta, hogy a zenei képzésnek sem tesz rosszat az, ha a hallgatók külföldön szerezhetnek tapasztalatokat, és viszont: a Zeneakadémia is fogadhat külföldi hallgatókat alap- és mesterképzéseire. Az elhatározás egyben azt a lehetőséget is felvetette, hogy a hazai zeneművészeti felsőoktatás eddig kialakult hierarchiáját, struktúráját is újra lehet gondolni és szervezni. A bolognai képzés joganyagául szolgáló képzési és kimeneti követelményrendszer előkészítendő a képző intézmények szakmai egyeztetést kezdtek, ahol a hároméves alapképzés, a kétéves mesterképzés és a hároméves doktorképzés rendszerét határozták el. Az alapképzés akkreditációja mindegyik képző helyszínen megtörtént 2006-ban. Az intézmények és a fenntartó együttesen megegyeztek abban, hogy Magyarországon kétféle zeneművészeti mesterképzés honosodjon meg: az előadóművészi és a tanári mesterképzés. Már az idáig vezető folyamat során is éles viták zajlottak, de igazán a mesterképzés ügyében feszültek egymásnak az erők, ti. itt merült fel a művészképzés koncepcionális megítélésének jelentős különbsége a Zeneakadémia és a vidéki intézmények között. Nevezetesen az elitképzésnek minősülő művészképzés egy (Budapest), vagy több helyszínen (Debrecenben, Szegeden és Pécsen) történő engedélyezése, akkreditálása.

Ugyanígy nehéz tárgyalássorozat előzte meg a tanárképzési mesterszak létrehozatalát is, ugyanis a vidéki ta-

nárképző intézmények igazodni kívántak az egységes tanárképzés koncepciójához, amelyet kormányrendelet szabályoz. Az ennek kapcsán felmerülő aggályok szakmai minőségmegőrző rendszerében létrejött az egyetértés, sőt, az igazi szakmai előrelépést a tanulmányokba épített, féléves, egybefüggő tanári gyakorlat kialakítása jelentette. A tanárképzési hagyományait megtartó vidéki intézmények többsége ehhez a mesterképzéshez igen jelentős pedagógiai kapacitásokat tud igénybe venni helyi egyetemeik akkreditált tanárszakai révén. Ugyanezt a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem más felsőoktatási intézménnyel együttműködve tudja biztosítani. A szakmai egyeztetési folyamat lezárásával joggal lehetett számítani a tanári mesterszakok kormányrendeleti szintű joganyagának elkészültére. Ezzel szemben a szakmai viták lezárta után mintegy teljes esztendő telt el azzal, hogy az egyes intézmények tanári mesterszak-akkreditációs beadványa eljuthasson a MAB-hoz, és megtörténjen a bíráló, valamint az engedélyezés. Ez mindenképpen szükséges ahhoz, hogy 2010-ben, az akkor végző első alapképzésű évfolyam felvételi vizsgát tehesen valamely akkreditált mesterszakra saját képző helyén vagy a Zeneakadémián, más karon vagy intézetben. A Zeneakadémia – szinkronban más művészeti egyetemekkel – komoly eredményként könyvelhette el a 60 kreditű tanári kiegészítő képzés lehetőségének megteremtését, amelyben lehetővé válik az előadóművész mesterképzésben tanulók számára, hogy a 60 kreditnyi szakmai modul mellé felvehessék a másik 60 kredit pedagógiai modult, s így elnyerhessék a művésztanári képesítést. Ez a racionális felvetés egyben lehetővé teszi azt, hogy a zeneművészeti szakközépiskolákban csak művészi minőséggel, tudással rendelkező művésztanárok dolgozhassanak, hiszen a minőségi szakmai utánpótlást csak minőségi képességű tanárokkal lehet biztosítani.

A felsőoktatást szabályozó törvény az alapképzésből

a mesterképzésbe lépők létszamarányát 35%-ban határozza meg. A tárgyalások folyamán ez az arány komoly akadálynak bizonyult a bevezetés elfogadásakor, elfogadtatásakor. A zeneművészeti képzés minden intézménye egyöntetűen ragaszkodott ahhoz, hogy ez az arány ne lehessen érvényes egy olyan szakterületen, ahol a felvett hallgatók ma is meglévő szakmai alkalmassági vizsga után kerülhetnek csak a képzésbe, ráadásul korábbi életszakaszaikban már további szakmai szűréseken estek keresztül. Így az Oktatási Minisztérium akkori irányítása elismerte azt, hogy a hároméves alapképzés után nagyon szűk lehetőség mutatkozik a zenei képzésben résztvevők számára a munkaerőpiacon, tehát esetükben ettől az aránytól tekint a Minisztérium vezetése (azon az alapon, hogy a törvényben jelzett létszamarány csak makró adat), és lehetővé teszi azt, hogy az egyes intézményekben a mesterszakok valamelyikén továbbtanulni szándékozók számát ne mesterséges létszámkorlátok, hanem az alkalmasság szabályozza. Ez minden fél számára alapvető minőségbiztosítási érdek is. Erről a megállapodásról sajtóközlemények is megjelentek.

A fentieknek megfelelően 2007-ben megkezdődött az alapképzés. Még ezt megelőzően a MAB akkreditálta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen az előadóművészi mesterképzéseket, 2008-ban pedig Debrecenben, Szegeden és Pécsen akkreditált hasonló képzéseket különböző számú szakokon és szakirányokon, immár időközben jelentősen megnehezült akkreditációs kritériumokat érvényesítve!

Új keletű igényként jelent meg a felsőoktatásban a szakirányú továbbképzések akkreditációs kényszere. A folyamat a munkaerőpiacról indult, ugyanis a zeneiskolai intézményrendszer 2008-ban befejeződött minősítési folyamata számos oktatási területen, úgymond, szabálytalan alkalmazásokat talált: gyakran nem rendelkezett szakirányú végzettséggel az a zenetanár, aki az eredeti diplomája és ké-

pesítése mellett a szükség miatt más szakon is tanított. Számtalan állásfoglalást kértek a szakértők a zenei felsőoktatási intézményektől arra nézve, hogy az adott zeneiskolai tanár taníthatja-e a másik szakot, voltak-e a tanulóiban olyan elemek, amelyek erre lehetőséget adnak. A problémás esetek és iskolák száma olyan nagy volt, hogy a zenei felsőoktatásnak gyorsan kellett reagálnia: megszervezte, és több helyszínen működteti a zenetanárok számára meghirdetett szakirányú továbbképzéseket. Amennyiben a zenetanár a képzettségétől eltérő, másik szakot is tanítja iskolájában, a szakirányú továbbképzés keretében megszerezheti erre a jogosultságot is. A beiskolázás feltétele a korábbi, az iskola által igazolt hosszú, sikeres tanítási tevékenység, az adott hangszer játékának képessége. A tanulmányok során megszerezhető didaktikai és módszertani ismeretek mellett a hangszerjáték képességfejlesztése is zajlik.

Az elmúlt évtizedekben gyakran felmerülő kérdés volt a „levelező”, az „esti” képzés és a különböző továbbképzések működtetése. Korábban, egy, a maitól jelentősen különböző munkaerő piaci helyzetben a levelező, majd később esti képzésnek nevezett forma képesítés nélkül, eredményesen dolgozó zeneiskolai tanárok számára teremtett tanulási lehetőséget. Szakmailag ellentmondásos képzési forma volt ez, bár egyes esetekben vitathatatlanul értékes teljesítmények tanúi lehettünk egy-egy vizsgán, diplomakoncerten. A mai BA-képzés esti képzési formája, amely egy helyen működik az országban, talán veszélyesebb akkor, amikor a szűkülő munkaerőpiacon a tanárképzéssel foglalkozó karok, intézetek érdeke az, hogy elsősorban a nappali tagozaton végzők számára biztosítson elhelyezkedési lehetőséget. A hallgatók oldaláról is folyamatos a kritika: etikailag is kifogásolják azt a képzést, amelyért kevesebb munkát kell végezni, de jogosítványa azonos a nappali képzésben résztvevőkével.

4. A zeneművészeti oktatást kiegészítő szakmai programok

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rendszeresen szervez mesterkurzusokat nagynevű és igen tehetséges művészek meghívásával. Természetesen igen tekintélyes hangversenyrendező tevékenységet is folytat, amely hangversenyeken saját művésztanárai éppúgy fellépnek, mint a külföldről hívott művészek. A Zeneakadémia által megszervezett országos, nemzetközi versenyek komoly szakmai nívót jelentenek, nagyban növelik az intézmény és ezzel a magyar zeneoktatás hírnevét is a világban. A mesterkurzusok száma öröndetesen nőtt az elmúlt két évtizedben a vidéki képző helyszíneken is.

A zeneművészeti felsőoktatásban főként a rendszerváltás után egyre nőtt azoknak a rendezvényeknek a száma, amelyek a tanterv szerinti képzést kiegészítik, szakmai gyakorlatként könyvelhetők el. Több szakterület országos versenyeket szervezett vidéken, amelyek ma is tradicionálisak, az adott szakterület immár évente számít ezekre a rendezvényekre (kamarazene-, vonós-, fuvola-, klarinét-, rézfúvós és ütős-, zongoraversenyek stb.) A hallgatók számára ezek kiváló összehasonlítási lehetőségekké váltak, lehetővé teszik a kitekintést, és a legtehetségesebbeknek, valamint tanáraik nevének megismerését várhatjuk ezektől.

A nyári zenei rendezvények, zenei táborok Debrecenben és Szegeden immár átlépik a határokat, és számos országból érkeznek fiatal tehetségek. A mesterkurzusoknak ez a koncentrált megszervezése nemcsak a képzés szempontjából fontos, hanem a régiók kulturális életének is fontos színterei.

5. A zenei művészetközvetítő képzés

Az iskolai énektanítás összefoglaló név, amely részben magában foglalja a korábbi pedagógiai főiskolák általános iskolai tanárképzését, ugyanakkor a Zeneakadémián és három vidéki helyszínen (Debrecen, Szeged, Pécs) az egyetemi szintű középiskolai énektanárképzést is. Ezek a képesítések egyben karvezetői végzettséget is adtak. A pedagógiai főiskolák kétszakos tanárképzésében korábban az énektanárképzéshez választható további szakok léteztek (énekzene, matematika, ének-zene, földrajz stb.)

A bolognai átalakulás következtében a zenei művészetközvetítő képzésben is megjelent a bolognai szerkezet fő ellentmondása, az alapképzési diplomák kicsiny munkaerőpiaci értéke. Ezzel egyidejűleg konkrétan érzékelhetővé vált a piac beszűkülése, amelynek legfontosabb oka az iskolák énekóráinak alapvető mennyiségi csökkenése. Ez arra készteti az új, bolognai szakon tanulókat, hogy különféle „minor” modulok felvételével képessé váljanak a későbbi kétszakos tanári mesterképzések elvégzésére. Mind a hallgatók, mind az intézmények tanulják még az új lehetőségeket. Talán a zeneművészeti képzéshez képest fokozottabb mértékben éppen e területen nyilvánul meg az a feszítő ellentmondás, hogy a magyar társadalom még nem felkészült az új diplomák fogadására, az új tudás helyén történő értékelésére és alkalmazására.

A közelmúltban lefolytatott akkreditációs látogatássorozat a zenei művészetközvetítő képzésekben is ugyanazt az eredményt adta, mint a zeneművészeti képzésben: a különböző helyszíneken mások az adottságok, a körülmények, a képzési tradíciók és az oktatói kvalitások, a regionális munkaerő-piaci lehetőségek és hatások. Az olykor nagy különbségeket is mutató képzési gyakorlat mellett mindegyik képző hely komoly zenei-kulturális bázist alakított ki az elmúlt évtizedekben. Tapasztható dilemma-

ként volt érzékelhető az, hogy a művészetközvetítés tevékenységéhez néhány képző helyen komoly tudományos igényesség társult, miközben a zenei élményalapú „közvetítés” némileg háttérbe szorult. Az e képzésben résztvevőknek ugyanakkor sokkal hatékonyabb eszközt kell a kezükbe adni: a zenei élményt, amellyel majd saját munkájukban kell kifejteniük a hatást, hogy megnyerjék a gyermekeket a zenetanulásnak.

II. A képzés tartalma, formái, kapcsolódása a munkaerőpiachoz

1. Komolyzene, jazz, népzene és szórakoztató műfajok

A zeneművészeti képzésben a komolyzene oktatásának elsőprő dominanciája becses és nemes hagyományként öröklődött évtizedről évtizedre, sőt, ma már elmondhatjuk, hogy évszázadról évszázadra. A zeneművészet e markánsan meghatározó területe a társadalomban a zenei művészi látásmód terjesztésével nemcsak a hivatásos zenészképzés alapja volt, hanem a közgondolkodást befolyásoló elem is, hiszen a koncertközönség nevelésében a zeneoktatás minden szintje részt vállalt. Erre azért volt lehetősége, mert a zene fogalma alatt a társadalom döntő része a komolyzenét értette, és nem a könnyebb szórakoztató műfajokat. A világraszóló magyar zenei felsőoktatás számos külföldi, nagyhírű zenei felsőoktatási intézmény konkurenciájaként – és igen eredményes versenytársaként – jelent meg a zenekultúrában. Ennek eredménye még ma is az a szimpátia, amivel külföldön a magyar zenészeket fogadják, hiszen nemcsak az előadóművészetben, hanem a zeneszerzésben is világnagyságokat adott a Zeneakadémia a zenekultúrának.

A jazz képzési pozíciói némileg mostohán ugyan, de mégis a Zeneakadémia égisze alatt már javuló képzési körülményeken alapultak. Ebben tapasztalható volt egyfajta lenézés is, valamint a komolyzene értéktartalma iránti feltétlen elkötelezettség. A „könnyű” műfajok között a jazz, mint tudjuk, a magas szintű zenei gondolkodás mellett igen kiváló hangszeres képességeket is igényel, tehát a képzésben résztvevők iránti elvárások nem voltak alacsonyak, és

ma sem azok. A lenézés már csak ezért sem indokolt. Az új képzési rendszer lehetőséget ad arra – s mint tudjuk, ezt a lehetőséget meg is ragadják az érintettek –, hogy a Zeneakadémia és a Kodolányi János Főiskola együttműködésében ez is a helyére kerüljön.

A zeneművészeti képzésből a többi zenei műfaj és terület kimaradt, így a népzene is sokáig csak részstúdiumként kaphatott helyet a zeneművészeti oktatásban. A zenei művészetközvetítésben a népzene-tanári képzés Nyíregyházán főiskolai rangot kapott, amely a későbbi bolognai népzene-alapszaknak fejlett szakmai bázist adott. (Az már külön fontos szempont, hogy ott a mesterképzésnek is létre kellene jönnie a BA képzés folytatásaként.) A népzenei képzést Budapesten is megkezdték, a népzene-tanári képzés indítása napirenden van.

A rendszerváltás a társadalom rohamos változását hozta e tekintetben is: a közgondolkodás zenefogalma gyors módosuláson ment keresztül. E módosulások egyik erőteljes kiváltó oka a média szórakoztatózenei iparának tömeges megjelenése. Azaz, minden formában és a lehetséges összes helyszínen szólani kezdett a popzene, amely közismerten könnyű befogadási lehetőségével már a gyermekkorban egyfajta zenei mintául szolgált a felnövekvő generációk számára. Egyszerű tonális gondolkozásával, nyelvezetével nem kívánt semmilyen felkészültséget a hallgatótól, ugyanakkor olyan érzeteket is felkeltett benne, amit a komolyzene csak ritkán tesz meg. A táncolásra és háttérzenei célokra egyaránt felhasználható popzene-áradat mögött kemény üzleti érdekek álltak, és állnak ma is. A komolyzenei kortárs művészet kifejezőeszközei eközben egyre bonyolultabbá váltak, ami egyesén eredményezte a nagyközönség elfordulását egy olyan művésztől, amely nehezen hallgatható, az egyre több előképzettséget igénylő zene gyakran erőteljes elutasítását. (Emlékezzünk arra, hogy Bartók zenéje még a XX. század végén is sokakból elutasítást váltott ki

a maga immár klasszikusnak mondható harmóniáival, zenei effektusaival, tonális világával.)

A gyermekek zenei tanulmányaiban megjelentek ugyan a kortárs szerzők művei, a sokszor a könnyűzenét súroló stílusok, de már a szakközépiskolai oktatásban és a főiskolai képzésben ezek leszűkültek a komolyzene területére. Főként a felsőoktatásban nincs helye semmilyen szórakoztató műfajnak (a jazz kivételével, amely továbbra is mostohának látszó terület, holott a képzés az elmúlt évtizedekben szintén „kitermelte” a maga nagy egyéniségeit).

Eközben a koncertek látogatottsága részben az otthon is elérhető digitális hangtechnika terjedése, másrészt a szórakoztató zene nagy térhódítása miatt, és nem utolsósorban az individuális versenyhelyzetet kikényszerítő társadalmi folyamatok, az emberek rohanó életmódja miatt csökkent, s ami fontos figyelmeztetés, a koncertlátogatók átlagéletkora is nőtt. Az oktatás- és kultúrpolitika egyes képviselői a komolyzenét időről időre emiatt is rétegekultúrának aposztrofálják, s mint ilyen, már nem állítandó generális példaként a felnövekvő generációk elé. Ezzel beszűkülnek a zenei képzés esztétikai és morális hatókörének lehetőségei is. Ez a változás jelentős erővel zajlik, és végső soron a társadalom bizonyos elfordulását eredményezi. Ennek beláthatatlan következményei abban nyilvánulnak meg, hogy a zenét tanulók száma és a majdani zenei hivatást választók száma is csökken, következésképpen a zeneoktatás eddig ismert szisztémája is veszélybe kerül. Számos ország reagált már erre a helyzetre, de Magyarországon egységes, koncepció-nális válasz nem született még e kihívásra. Az már látszik, hogy a zeneiskolai rendszer változásai már megkezdődtek, hiszen sok zeneiskola művészeti alapiskolává egyesül a helyi általános iskolával, amelyben a zeneoktatás már csak egy lehetőség a többi művészeti ág között... Az e változásokból eredő következmények a zeneoktatás minden szintjén megjelennek: most már a zenei felsőoktatásban is

érzékkelhető egyfajta minőségromlás az előképzettségben (nem a tehetség szintben!), és egyes szakterületeken a tanulni vágyók létszámának erős csökkenése.

A zenei pályát választók számának csökkenése mögött a hivatás társadalmi presztízsének rohamos csökkenése is meghúzódik, a globalizációs folyamatok is hatnak. Emellett fontos kihívásként jelenik meg a zenei felsőoktatás számára a munkaerőpiac bizonyos telítődése is, miközben a jelenleg működő zenei felsőoktatási intézmények a tanári és előadóművészi diplomán kívül a professzionális előadóegyesületek számára, a színházak és más, zenei képzettséget igénylő intézmények és a média számára is utánpótlást képeznek.

2. A képzés reformjának ellentmondásai, a tartalmi megújulás lehetőségei

A korábbiakban már említettük azt, hogy a bolognai reform veszélyeket hordoz magában, és a magyar társadalom úgy visel el egy felsőoktatási reformot, hogy nem tudja, miként alkalmazza azt az újszerű tudást és diplomát, amelyet a reformon átesett képzés számára nyújt. Ugyanakkor meg kell látni azt, hogy a zenei felsőoktatás átalakítása történelmileg új lehetőségeket rejt magában akkor, amikor gyakorlatilag a képzés teljes tantárgyi struktúrájának, tartalmának az átalakítását teszi lehetővé, harmonizációját a külvilág zenei felsőoktatásával, megőrizve mindazokat az értékeket, amelyek a tiszteletre méltó hagyományokban gyökereznek. Ha a reformnak az értékekhez való viszonyát sematikusán ábrázolni kívánjuk, akkor egyszerűsítve elmondhatjuk, hogy a képzés eredményessége és értéke továbbra is a tehetséges diákokat tanító tehetséges órai munkáján és állhatatos áldozatvállalásán múlik, hiszen a bolognai képzésben résztvevő tanárok továbbra is csak a zenei képes-

ségfejlesztés szabályait tudják követni, s ezzel ugyanazt a minőségi elvárást közvetíteni, mint korábban.

Kiemelünk egyet a konkrét, szakterületi ellentmondások közül: minden bizonnyal revízióra szorul az a szakmai döntés, amely a korábbi IÉTK szak több részre történő szétválasztását (énektanár, zeneelmélet-tanár, kóruskarnagy) hozta létre, ugyanis ahhoz, hogy ugyanazt a képesítést megszerezhesse valaki, mint korábban, immár komoly költségtérítést kell fizetnie. Mondhatnánk, hogy mindez részterület a hangszeres képzéshez képest. Ugyanakkor éppen az e szakon képzett emberek azok, akik az iskolarendszerben a zene pozícióit tartják, amíg még lehet. Rájuk előrelátóbban kellett volna figyelni a szakmai döntésekkor.

Az átalakulás levezénylésével foglalkozó szakemberek megerősíthetik azt, hogy a folyamat révén minden tantárgyi korszerűsítésre lehetőség nyílik. Ez páratlan lehetőség, ilyenre az elmúlt évtizedekben nem került sor. Ez a lehetőség az alkalmazkodás esélyét adja a megváltozott körülményekhez. A versenyképes tudás nemcsak a képességek magas szintű jelenlétét követeli meg a hallgatótól, hanem egyben azt is, hogy kapcsolatba kerüljön a legfontosabb zenetudományi kutatások eredményeivel, zenei gondolkodásában korszerű szemlélet és ismeretek kapjanak helyet. Az új képzési rendszer lehetőséget ad a tantárgyak programjának, tartalmának újragondolására, bővítésére, átalakítására, a felhasznált és ajánlott irodalom megváltoztatására, stb. Az átalakulás lehetőséget ad az egyes képzési elemek súlyozásának megváltoztatására, egyes, korábban mellékesnek ítélt képzési szegmensek jelentőségének növelésére. A felsorolt lehetőségek révén az oktatás mindentől megújulhat, és ügyes szakmaisággal gazdagabb és hatékonyabb lehet, mint korábban. E folyamatban a kreativitásnak nagy tere nyílik, és ez dönti el, hogy a versenyben melyik intézmény milyen pozíciót foglal majd el hosszabb távon.

Az államilag támogatott hallgatói helyek országos számának meghatározása fenntartói kompetencia. A képzés fajlagos drágasága miatt természetesen korlátok között van lehetőség az állami támogatás elnyerésére. E mögött meghúzódik egy dilemma: vajon csak a piac igényeinek megfelelő létszámban szabad a fiatal tehetségeket kiképezni, (és vajon ki tudja felmérni a piac pontos igényeit?), vagy minden olyan tehetséges embert meg kell találni és ki kell képezni, akiben zenei tehetség lakik. A nehéz állásfoglalást nemcsak finanszírozási korlátok befolyásolják, hanem más, humán természetű hatások is. Ilyen például az, hogy a zene-tanulás tudományosan is igazolt, az agy működését kedvezően befolyásoló hatása más foglalkoztatási területen is segítséget jelent a fiataloknak a kreativitás magasabb foka, a kombinatív képességek, a problémamegoldó képességek, a kooperativitás és számos további tulajdonság magas színvonala miatt. Nem egyértelmű tehát, hogy a zene-tanulás által létrehozható magasabb humán minőség rossz befektetés lenne, mert sokba kerül... Az viszont tény, hogy a társadalom nem igazán ismeri fel azt, hogy a képzés hatásai más területen is hasznosak számára.

III. A képzés volumene, a résztvevő hallgatók, oktatók

1. A képzés volumene

A 2009-ben rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján ma a magyar zeneművészeti felsőoktatásban (annak minden nappali, támogatott és költségtérítéssel képzési formájában) összesen 1648 hallgató tanul. Ezt kiegészíti még a 44 fő levelező hallgató Miskolcon és az 50 főt meg nem haladó szakirányú továbbképzés létszáma a Zeneakadémián, Debrecenben és Szegeden. Mint érzékelhető, a hazai felsőoktatásban tanulók többszázazres összlétszámához képest ez a létszám meglehetősen kicsiny.

Vannak vélekedések a túlképzésről, valóban reális jelenségek alapján, de egyes helyeken ennek nem érzékelhetőek a jelei, bár láthatóan nehezült a fiatal diplomások elhelyezkedése. A képzésben résztvevő hallgatók létszámának ugyanakkor a tapasztalatok szerint el kell érnie egy olyan kritikus tömeget, amely bizonyos képzési feladatokhoz szükséges (pl. szimfonikus zenekari képzés, kórusmunka stb.). A felvételi vizsgákra jelentkezők létszáma ma még zömében elegendő a kellően tehetséges és képzett létszám felvételéhez, amit ugyanakkor a központilag meghatározott létszámkeretek határolnak be felülről. Ez a kettős jelenség nem minden szakra jellemző, de a többségre még igen. Valószínűsíthető ennek változása, látván a megelőző képzési szinteken tapasztalható demográfiai és más jelenségeket. A tanulmányokat befejezők (abszolutóriumot szerettek) létszáma közel van az adott évfolyam felvételi létszámához, bár a korábban már említett nyelvvizsga probléma miatt egyre több a diplomáját időben át nem vevő hallgató.

Hallgatói követési rendszer egyik zenei képzőhelyen sem működik igazán rendszerszerűen, de az egyéni képzésből fakadóan és a szakonként viszonylag átlátható létszámok miatt a tanszékvezetők személyre szólóan tudják követni tanítványuk életútját.

2. A hallgatókról

Eleddig nem szóltunk a képzésben résztvevő hallgatókról, akik nagy többségben a középfokú zenei szakképző intézményekből érkeznek. Ők – a felsőoktatás más területeitől eltérően – komoly szűrőn jutnak át, tehetségük szintjét felvételi alkalmassági vizsga regisztrálja. Alkalmasságuk valójában nemcsak tehetségüktől függ, hanem a szakképzés folyamatában megvalósuló szakmai irányítás színvonalától is. Az utóbbi esztendőkből több hangszeres, és sajnos, elméleti területen is egyfajta differenciálódás indult meg: egyre több a nem kellő színvonalú képességfejlesztésen átment, vagy nem kellő tehetség színvonalú jelentkező, akik így, nem megfelelő felkészültséggel vagy csak átmenetileg, vagy végleg kiszűrődnek a rendszerből, és a korábbi „egyirányú utcából” nehezen tudnak kitörni, más pályát választani.

A belépő, új hallgatók, mint minden iskolában, megismerkednek a követelményekkel, szabályokkal, és legfőképpen új tanáraikkal, a tantárgyakkal, a képzés programjával, a követelményekkel. A sikeres felvételi vizsga után, a tanévkezdéskor derül ki valójában az, hogy milyen a munkavégzésük, zenei gondolkodásuk, erényeik és hiányosságai. Nos, ez az a pont, ahol a mostani években egyre több pótolnivaló tapasztalható.

Ez tehát olyan háttér folyamatokat jelez, amelyeket nem lehet nem tudomásul venni. Az okok sokrétűek, közöttük a szakközépiskolák növekvő száma, finanszírozási rendszer

érdekeltségi viszonyai éppúgy ott vannak, mint az esetleges tanítási hiányosságok, a hozzáállás és az egész társadalmi szemlélet, amely a zenetanulás körül jelenleg tapasztalható. Ez tehát az a közeg, amelyben a felsőoktatásnak már nincs halasztanivalója, ugyanis képzése legvégén kész szakembert kell adnia a szakmának. Ezért kétirányú feladatot hajt végre: részben visszafelé dolgozik a hiányosságok pótlásával, részben pedig igyekszik a tehetség által lehetővé tett fejlesztési folyamatot a legmagasabb minőségben elvégezni.

Komoly és hosszú ideje tapasztalható probléma az elméleti képzettség színvonalának csökkenése, esetenként a kiváló főtárgy teljesítmény mellett a felvételt kizáróan alacsony szintje. Nyilvánvalóan e mögött is az előző képzési szintek problémája húzódik meg, mind metodikai, mind pedagógiai vonatkozásban. Találkozni lehet ugyan „tanult” felvételizőkkel e tekintetben, de ami valóban kell a felsőfokú zenei tanulmányokban, hogy minden elméleti ismeret érzetté, képességgé váljon, és úgy segítse a zenei fejlődést, sajnos, igen gyakran hiányzik. Ez azért végzetes, mert a felsőoktatási intézmény már nem tolhatja maga előtt ezeket a problémákat, hiszen a munkaerőpiacra képzett embereket kell küldenie.

A felsőoktatás egészére érvényes a nyelvvizsga-kötelezettség, amely középfokú, C típusú nyelvvizsgát tesz a diplomakiadás feltételévé a BA (alapképzés) végére. Az országban igen nagy a szórás abban a tekintetben, hogy a jelentkezők hány százaléka rendelkezik nyelvvizsgával a belépéskor, és hány százalék tudja megszerezni a nyelvvizsgát alapképzési tanulmányai végére. A bolognai képzésben a nyelvvizsga hiánya egyenesen a mesterképzésbe történő belépés akadályá lehet, és megakaszthatja a tanulási folyamatot.

Szintén jelentős kihívása a zeneművészeti képzésnek az is, hogy a szakmai egymásra épülés kötöttsége, a kredit-

rendszer viszonylagos mozgásszabadsága és az új típusú képzés hároméves első szakaszának tanulmányi kötelezettségei tartalmilag és terhelésben hogyan viszonyuljanak egymáshoz. Milyen stratégiákat kell követni ahhoz, hogy a megváltozott rendszerből a hallgató a legtöbb jót nyerhesse testre szabott tehetségfejlődésében? Mit is lehet kezdeni az új rendszerrel? Milyen tudást lehet vele összeszedni? És még folytathatnánk a kérdéseket. A következő dilemma, hogy hol lesz állás a képzés végén, és hogy ezért külföldre kell-e menni, vagy lesz-e hazai lehetőség. (Csak illusztrációként említjük, hogy például Debrecenben a végzett hallgatók 91%-a a diplomája szerinti képesítéssel tudott elhelyezkedni 2008-ban a munkaerőpiacon, döntően Magyarországon. Ugyanakkor közismert tény, hogy a zeneakadémiai tanulmányaikat befejezők gyakran alacsonyabb szintű állásokat kénytelenek elfogadni a megélhetésért, mint amilyenre kiképezték őket. Ez is mutatja, hogy az országban nem egyenletes a munkaerőpiac telítettsége, sok függ a régiók helyzetétől, de a fiatal diplomások között is van érezhető szelekció abban a tekintetben, hogy milyen állásokat „fogadnak el”, vagy kénytelenek elfogadni képzettségük birtokában.)

Az utóbbi esztendőkhöz hektikusabbá vált az egyes években felvételre jelentkezők szakok szerinti összetételi aránya, tehetség szintje. Vannak olyan szakterületek, amelyek olykor a kihalás szélére sodródnak az egész országban, azután jön egy évjárat, amelyben az adott szakra többen is jelentkeznek. Nyilvánvalóan ebben csak egy szegmens az, hogy az adott szakon az adott intézményben ki tanít. Sokkal inkább az előző képzési szint változásai „gyűrűznek be” a felsőoktatásba, azaz a zeneiskolai és szakközépiskolai oktatás mennyiségi és minőségi problémái a felvételi vizsgára jelentkezők létszámán, szakok szerinti arányán és színvonalán keresztül érzékelhetőek. A felvételizők maguk adják meg jelentkezési sorrend választásukkal azokat az

intézményeket, ahová szeretnének tanulni menni. Ez nem a számítógépes rendszer automatizmusa, hanem a felvételiző döntése. Nos, talán itt lehet legjobban lemérni azt, hogy a budapesti és a vidéki képzés milyen jelentős helyzeti különbözőséget mutat. Mindenki számára nyilvánvaló, hogy aki teheti, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemre adja be első helyen jelentkezését (természetesen a szakmai színvonal és elvárások ismeretében). Így a Zeneakadémia – egyébként egyetemi rangjának és nagy képzési hagyományainak megfelelően – lehetőséget kap a legtehetségesebbek kiválasztására és oktatására. A vidéki intézmények döntően (néhány kivétel azért van) azokat veszik fel, akik vagy első helyen, vagy a Zeneakadémia után második helyen jelölték meg az adott intézményt. Ennek a helyzetnek az egész képzésre kiható következménye van, hiszen a vidéki létben tanuló hallgató versenyképes tudásáért, képességeinek magas fejlettségéért igen sok áldozatot kell hoznia mind a tanárnak, mind a hallgatónak.

A hallgatók jelentkezési sorrend választását már most is, és később még tovább fogja befolyásolni az a tény, hogy mely intézményben milyen szakokon lehet „végigmenni” a képzésen, azaz a BA képzést követően milyen MA képzésben folytathatóak a tanulmányok.

A fenti helyzetet némileg tovább módosítja az, ha valamely szakterület vidéki képzőhelyén egy olyan tudású, minőségű tanár oktat, aki tudásával, tehetségével vonz, vagy éppen az iskolának, mint az egyetemi integráció részének olyan lehetőségei vannak a más érdeklődési körök szerinti képzésben, (más szakok helyi kínálata), hogy a leendő hallgató ezért választja a vidéki helyszínt. Tovább módosítja még a jelentkezéseket a szociális helyzet és más családi körülmények.

Az államilag támogatott helyek száma a zenei felsőoktatási intézményekben részben a kapacitásuknak megfelelően meghatározott, részben a fenntartó központi dön-

tésével meghatározott országos keret. Az e létszámon kívülrekedő, de szakmai kritériumok szerint megfelelő felvételizők számára a költségtérítéses képzés a lehetséges útvonal. A képzésnek köztudomásúan nagy a költségigénye, ezért a féléves költségtérítés mértéke is jelentősen elút más felsőoktatási területektől. E költségtérítést egyre kevesebben tudják vállalni, tekintettel a társadalom szélesebb rétegeinek szociális teherbírására. Természetesen ellenpéldák is vannak, de a jellemző a költségtérítéses felvételi jelentkezések csökkenése.

A felvételi vizsgák pontozása az elmúlt esztendőkből a 20 pontos rendszerről a 400 pontos rendszerig több változáson ment át. Ez részben szolgálta a finomabb megkülönböztetéseket a szintek között, ugyanakkor számos olyan pont is került a felvételin elérhető pontok közé (ma a maximális, hozzáadható pontok száma 80), amelyek nem a zenei teljesítményhez kötődnek, hanem a nyelvvizsgáért, a hátrányos helyzetért és más szociális okokból adandó pontok. A valóságban tudjuk jól, hogy a méltányos, segítő magatartás nem pótolja az esetleges alacsony tehetség szint hiányosságait, márpedig egy ekkora pontszám már jelentősen megfordíthatja a felvételizők szakmai sorrendjét. Ennek újragondolása igen sürgős és fontos lenne.

A felsőoktatásban általában jelentős létszám-lemorzsolódások tapasztalhatók, ami nem igaz a zenei felsőoktatásra. Ennek nem az az oka, hogy az intézmények megalkuvók lennének a minőség dolgában, hanem az, hogy a szelekció a felvételi vizsgákon működik, és csak nagyon kicsi százalék az, aki nem fejezi be tanulmányait. (Az egy külön szindróma, hogy hányan vannak olyanok, akik a nyelvvizsga hiányában csak hónapok múltán, vagy évekkel később veszik át egyébként megszolgált diplomájukat...)

Olykor-olykor felmerül az egyes felsőoktatási intézményekben az oktató-hallgató arány alakulása, mint az oktatás költséghatékonyságának kérdése. A tudományterületek zö-

métől jelentősen eltérve a zenei felsőoktatásban 3-4 hallgató jut egy oktatóra az egyes intézményekben. A költségvetési kényszer ennek a számnak a növelését, míg a szakmai minőségi elvárások az arány megtartását indokolnák.

A hallgatói mobilitás az utóbbi esztendőekben (házánk EU-taggá válásának is köszönhetően) jelentősen változott. Ma már sokkal több magyar hallgató veszi igénybe az Erasmus program előnyeit, amely mind a hallgatóknak, mind az oktatóknak jelentős mozgásszabadságot ad, és egyben olyan tudás megszerzésére is lehetőséget ad, amely itthon körülményes lenne, de bizonyítja azt is, hogy a Magyarországon folyó képzés igen értékes, és nagyon megbízható az életben való érvényesüléshez.

A magyar hallgatók mellett számos külföldi hallgató is tanul Magyarországon az egyes zenei képző helyeken. Természetes, hogy Budapesten van a legtöbb ilyen hallgató, de folyamatos a külföldi hallgatók megjelenése a vidéki intézményekben is. Közöttük olyanok is vannak, akik magyar nyelven is megtanulnak, de döntően angol nyelvű kommunikáció történik.

3. Az oktatókról

A hazai zenei felsőoktatásban a többi iskolától eltérően döntően a felsőoktatási besorolási rendszer működik az oktatók körében, így tanársegédek, adjunktusok, főiskolai- és egyetemi docensek, főiskolai és egyetemi tanárok látják el az oktatási feladatokat. E besorolásnak az elmúlt évtizedben jelentősen megváltoztak a szabályai. A felsőoktatási törvény legutóbbi módosítása igen szigorú körülményeket teremtett az oktatók alkalmazásával kapcsolatosan. Sajnos a tudományterületek sajátosságaihoz természetesen alkalmazkodó kinevezési feltételrendszer a zenei- és vélhetően más művészeti felsőoktatásban is komoly problémákat vet

fel. Nevezetesen a doktori tanulmányok szigorú megkövetelése az, ami nehezen alkalmazható az előmenetelhez, és ezzel együtt az akkreditációs feltételrendszer kritériumainak teljesítéséhez. A jelenlegi DLA vagy PhD fokozat megszerzése nem szól a tanári képességek vizsgálatáról, ugyanakkor az oktatói alkalmazásnak bizonyos szintjein feltétel a tudományos fokozat megléte. Ez a követelmény a szakmai tudást, műveltséget, gondolkodást és a művészi kvalitást méri és várja el, de a zeneoktatásban szintén ilyen fontos oktatási képességet nem segíti döntően. Ugyanakkor számtalanszor lehet találkozni azzal a problémával, hogy egy intézmény a doktori címmel rendelkezőt keresi, hiszen ez (is) áll érdekében, ugyanakkor egyáltalán nem biztos, hogy a kinevezett oktató valóban személyesen vonzó mint tanár.

A törvényi szabályozásnak ez a változása a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen kevésbé érzékelhető, mint a vidéki képző helyeken. A Doktoriskolának nyilvánvaló küldetése az, hogy a Zeneakadémia oktatói számára tegye lehetővé a minősítés megszerzését, ugyanakkor nemcsak a zeneművészeti képző helyek, hanem a művészetközvetítő szakokat oktató intézmények is nagy számban igényelnék a doktori tanulmányok lehetőségét, hiszen rájuk is vonatkoznak a szabályok. Az egyetlen doktoriskola vagy azért kevés, mert kicsi az engedélyezett létszáma, vagy azért, mert objektíve nincs akkora belső kapacitása, amely megoldhatná a problémát. Ennek a helyzetnek logikus következménye, hogy folyamatosan keresni kell annak lehetőségét, hogy második doktoriskola is létrejöhessen, de addig is, kihasználva az EU jogi szabályozását, valamely külföldi helyszínen próbálják meg a doktori cím elnyerését a kollégák. Ez mind a zeneművészeti, mind a művészetközvetítő képzésekben egyaránt tapasztalható jelenség. Természetesen felmerül a képzések minőségi különbsége, mint ahogyan más szinteken is, és felmerül a honosítás problémája is.

A doktori címet el nem nyerő oktatók igen hátrányos helyzetbe kerülnek, ha az intézmény szakmai tudásuk, rátermettségük és eredményes munkájuk miatt tovább ragaszkodik hozzájuk: megszűnik felsőoktatási besorolásuk, és egyszerű közalkalmazottként immár nem tartoznak az „oktatók” elnevezésű csoportba. Ez számukra többlet óraszámot, esetenként alacsonyabb fizetést jelent, az intézmény számára pedig csökkenő állami támogatást. Az érdek tehát azt diktálja, hogy vagy mihamarabb legyen doktori cím, vagy mihamarabb helyettesíthető legyen a tanár „oktatóval”.

A doktori címet 2010. szeptemberéig helyettesítheti a zeneművészetben elismert Liszt-díj. Ez mind az oktatók alkalmazásában, mind a habilitációra való alkalmasságban átmeneti előnyt jelent. Ugyanakkor egy művészeti díj odaítélésében számtalan olyan mozzanat is lehet, amely a budapesti és a vidéki helyzet különbségének következménye, így az egyébként megfelelő kvalitásokkal rendelkező oktató esetleg e díjat nem kapja meg, ezért oktatói előmenetelében is korlátozott.

A felsőoktatásban az egyetemi tanári kinevezéshez a legutóbbi törvénymódosításig szükséges volt a habilitáció, amelyre egyedül a Zeneakadémián van/volt lehetőség. A törvény mai változata ezt nem teszi szükségessé, így a MAB szempontjai között sincs ott, mint szükséges feltétel, sőt, egyes egyetemek maguk is azt rögzítették oktatói alkalmazási feltételeik között, hogy az egyetemi tanári kinevezéseknél „előnyt jelent” a habilitáció. Ennek következtében a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, mint egyetlen, a zeneművészet területén habilitációs jogosítvánnyal rendelkező egyetem, úgy határozott, hogy csak saját oktatói számára biztosítja a habilitáció lehetőségét.

Statisztikák jól mutatják, hogy a Zeneakadémián – egyetemi szerepéhez méltóan – a legnagyobb a minősített oktatók aránya. A vidéki intézményekben már igen nagy a szórási arány, aminek részben az az oka, hogy a helyi körülmények

nagyon különböznek, valamint az is, hogy az oktatói karon belül nem rendelkezik mindenki a doktori tanulmányokhoz szükséges – sokszor pszichés – feltételekkel.

Egyes képző helyeken kevés a teljes állásban alkalmazott oktató, miközben számos, részfeladatokat ellátó, megbízási jogviszonyú oktató tevékenykedik e helyeken. Az iskola méretei miatt nem is lehet sok teljes állású kolléga, mert nincs elég óraszám egy adott tantárgyból, így erre egész állásút nem lehet alkalmazni. Ez a sajátosság egyben komoly akkreditációs nehézség is, hiszen a teljes állású alkalmazás, sőt vezető oktatói rang megléte előírás bizonyos akkreditációs szerepekben.

A zenei felsőoktatásban folyik az a generációváltás, amelynek során Budapesten a nagy művésztanár egyéniségek, a – vidéken iskolaalapító – tanárok magas koruk miatt elhagyják az iskolát, és helyükbe új kollégák kerülnek. Ennek aránya ugyan különböző, de a folyamat mindegyik intézményben jelen van. Ebből az következik, hogy fontos lenne az adott szakok színvonalának megtartása érdekében ekvivalens oktatókat találni, ami viszont igen nehéz feladat. A szigorú érdekek azt kívánják, hogy az új oktató legyen ugyanolyan jó, mint az előző (ez az élettapasztalatok hiányában a fiataloknál nem teljesülhet), jelentsen vonzást a leendő hallgatókra, lehetőleg vezető oktató (vagy azzá ki-nevezhető) legyen, hogy az akkreditációs stabilitást biztosítani lehessen a képzésben. Vannak olyan szakterületek, amelyekben az országban összesen nincs annyi minősített oktató, mint amennyi a szakok működtetéséhez kellene, ugyanakkor pedig eredményes képzés zajlik a nem minősítettekkel.

Az új jogszabályok előírják, hogy egy oktató csak egy intézményben vehető figyelembe mind akkreditációs szempontból, mind az állami támogatás oktatói létszámra adandó hányada szempontjából. Azaz: ha egy oktató két helyen tanít, mert tudására mindkét képzésnek szüksége van, ak-

kor csak az egyik helyen „fizetődik ki” alkalmazása, tehát a második helyszínen az az érdek, hogy mihamarabb megváljanak tőle. Közben érthető a rendelkezés valódi problémakezelő szándéka, mégis csak differenciálni kellene az ilyen helyzetekre vonatkozó jogszabályokat. A művészeti felsőoktatás vidéki intézményeit ez a szabály erősen korlátozza.

A zenei felsőoktatási intézményekben tanító, pódiumképes oktatók valóban azzal hitelesítik tudásukat hallgatóik előtt is, hogy időről időre maguk is színpadra lépnek, és élményekkel gazdagítják mind a hallgatókat, mind a szélesebb értelemben vett közönséget. A „publikáció” kötelezettsége ebben az esetben a művésztanár hivatásgyakorlása, kivéve, ha olyan szakterületet oktat, amely valóban lehetőséget kínál és igényel a tudományos publikációra. Ez a kíváncsi azonban igen sok esetben nem teljesülhet, mert igen szűkös anyagiak állnak rendelkezésre mind a pályázati források, mind az intézményi támogatások terén (az intézmények költségvetésében nincs erre forrás). Így csak a szerencsés pályázóknak van lehetősége a fellépésre, lemezfelvételre, a médiában való megjelenésre. Ez a helyzet talán Budapesten kedvezőbb. A támogatásból kimaradók között sokan egy idő múlva elveszítik motivációjukat. Akiknek kialakult, vagy éppen létrejövő külföldi kapcsolatuk van, azoknak igen célszerű ezek kihasználása, nemcsak egyéni érdekből, hanem az adott intézmény külföldi kapcsolatrendszere szempontjából is. Megjegyezzük, a magyar zenei tehetség külföldi megnyilvánulásai egyébként is nemzeti kulturális érdekként foghatók fel.

A felsőoktatás egészében, így a zeneiben is minőségbiztosítás működtetését teszik szükségessé a jogszabályok, amelyek az oktatók alkalmazását olyan formában érintik, hogy az ő belső minősítésük (kitöltött kérdőívek alapján és önértékelésük formájában) és a hallgatók minősítése révén a munkáltatói döntéseket jelentősen is befolyásolhatják.

Az ilyen kérdőívek sokszor a tudományosság kritériumainak megfelelő pontokat tartalmaznak (különösen a művészetközvetítésben tapasztalható ez a trend), objektív paraméterekkel akarják mérni azt, ami művészet, ami szubjektív, és egzakt tényekkel csak kevés mozzanatában írható le. Sajnos, itt sem elsődleges a valódi szakmai minőség érvényesülése, pedig a minőség a zenei hivatásban a pódiumon vagy tanítványaink fejlődő teljesítményében hallható mind a hallgatók szereplése, mind tanáraik koncertjei esetében, nem pedig a kérdőívek kierőszakolt szempontjai által. Ez a jelenség vagy a minőségpolitika bizonyos fokú mellőzését, vagy a szempontok művészeti területnek megfelelő átalakítását célozzák, különböző eredményességgel.

A fent leírt feltételrendszer és jelenségek halmaza valójában igen komplikálttá teszi az oktatók egyéni és intézményi életét, miközben nyugodt, kiegyensúlyozott munkát várnak tőlük mind hallgatóik, mind feletteseik.

4. Művészképzés, zenetanárképzés, zenekarizenesz-képzés

Ez az egyik legnagyobb polémia kiváltó kérdés a jelenlegi zenei felsőoktatásban. Anélkül, hogy részletezni szándékoznánk a vita egyes elemeit, a dilemma érzékeltetéséhez néhány szempont kifejtésére mindenképpen szükség van.

a) A zeneművészeti képzésnek mindenképpen biztosítania kell általában a zenei tehetséggel rendelkezők oktatását. Minthogy a zenei tehetség szintje és jellege személyfüggő, színvonala pedig igen változó, az oktatásnak képesnek kell lennie arra, hogy biztosítsa a testre szabott fejlődés minden feltételét. Így tehát érthető, hogy más területekhez hasonlóan itt is találkozhatunk igen magas képességű fiatalokkal, akiknek a képzését is magas szinten kell biztosítani. A teljes „populációhoz” képest

az ő létszámuk nem tömeges, tehát egyfajta elitképzési rendszer biztosítása szükséges számukra.

- b) A tehetség szint szempontjából a kivételes tehetségűek élvonalához nem tartozó, de mindenképpen kiképzendő fiatalok számára az ehhez alkalmazkodó képzés kell, amely ráadásul jóval nagyobb létszámban szükséges. Szándékosan nem erősítjük azt a beidegzést, mely szerint van „művészképzés” és van „tanárképzés”, ugyanis azt sugallnánk ezzel, hogy aki nem jó művésznek, az majd tanárnak lesz jó. A valós helyzet az, hogy a tanítás hivatását választóknak nagyon képzettnak kell lenniük mind szakmai, mind pedagógiai tekintetben, hiszen a következő nemzedékeket nevelik. Sokkal inkább alkati kérdésnek kell tekinteni azt, hogy ki az, akinek előadó-művészi kvalitásai erősek, kinek pedig a tanári vénája, irányultsága nyilvánul meg erőteljesebben, vagy éppen mindkét területen kivételes képességekkel rendelkezik. A képzést ennek megfelelően kell megszervezni, azaz, ahol erre lehetőség van, a felvett hallgatók számára a választási lehetőséget kell biztosítani. Éppen ezért mindkét MA (művészi és tanári) képzést akkreditáltatni kell ott, ahol ennek a feltételei rendelkezésre állnak. A felvételi jelentkezések és a hallgatók vonzódása ezután mindenképpen el fogja dönteni már középtávon is, hogy mely képző helyszínen folyik magas szintű oktatás. (Persze ebben is rejlik veszély, mert a hallgatói marketing, a népszerűség mint nem szakmai vonzerő is hangsúlyosan megjelenhet.)

Fontos kitérni a tanárképzés reformjának egyik legsarkalatosabb kérdésére: hogyan aránylik a képzésben a szakmai komponens és a pedagógiai-pszichológiai komponens mennyisége. Ebben a tekintetben két álláspont érzékelhető. Az egyik, a tradicionálisan jó zenei képzés szakmai értékeit féltő és megőrizni szándékozó álláspont az, hogy a hallgatókat nem szabad terhelni nagy

mennyiségű pedagógiai-pszichológiai ismeretanyaggal, mert az a szakma rovására megy. A másik szemlélet pedig azt vallja, hogy mint a beteghez orvos, úgy a gyermekhez tanár kell, azaz a tanári mesterség valóban egy felelős és képzettséget igénylő hivatás, ami nem lehet gyengébb, mint más tanárképzésekben. A jelzett aggodalom abból ered, hogy a pedagógiai tárgyak valóban sok olyan ismeretet is tartalmazhatnak, amelyekre a zenetanárnak nem lesz szüksége, így valóban idő- és energiablastó eleme lenne a képzésnek. Ez azonban nem rendszerprobléma, hanem a képzési program napi gyakorlatának, a tantárgyak konkrét tartalmának kérdése, amelynek elrendezése intézményi szinten, a kialakuló kereteken belül lehetséges és szükséges. Az integrált egyetemeken olyan pedagógiai-pszichológiai potenciál áll rendelkezésre, amely rugalmasan és nagy hozzáértéssel tud alkalmazkodni a zenetanári mesterség oktatásához. A féléves szakmai gyakorlat a 120 kreditest tanári mesterképzésben kifejezett eredmény!

- c) A hagyományos és a megreformált zenei felsőoktatás mind a mai napig adós a zenekari zenészképzés koherens programjával. Ha a munkaerőpiac felől közelítünk, látható, hogy a végzeteknek csak kis százaléka válik szólistává, a többség tanít, vagy/és professzionális előadóegyüttesekben tevékenykedik. Valahogyan a zenekari képzés elsikkadt a múltban, hiszen az ismert diplomákkal a fiatalok el tudtak helyezkedni zenekarokban, kórusokban, színházakban. Ugyanakkor pedig megmutatkozik már a képzés folyamán, hogy erre a hivatásra célirányosan sehol sem folyik olyan oktatási program, amely megnyugtatóan megoldaná a kérdést. Természetesen minden képző helyszínen a zenekari funkció működik valamilyen szinten, a hallgatók találkoznak a zenekari munkával, de csak szakjuk tanulmányi programjának járulékos részeként. Mindazonáltal még most is kijelent-

hető, hogy a munkaerőpiacon az iskolák után éppen ez a terület az, ahol részben nagyobb mobilitás van, és így nagyobb a fiatalok elhelyezkedési lehetősége is (néhány, legendásan nehéz szakterület kivételével).

- d) Doktori képzés jelenleg Magyarországon egy helyszínen, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen működik. A képzés lassan másfél évtizede kezdődött meg. A mesterképzésben szerzett – vagy korábban az egyetemi képzésben elnyert – diploma után felvételi vizsgával és a képzésben megnyilvánuló minőségi igényekkel folyik a hároméves oktatás, amelynek végén elnyerhető a doktori cím. A 38 év felettiak számára adott a lehetősége annak, hogy egyéni képzésben végezhesék tanulmányaikat, és így jussanak el a DLA vagy PhD minősítésig. A mesterképzésben végző hallgatók későbbi munkaerő-piaci esélyeit jelentősen elősegíti, ha sikeresen fejezik be e tanulmányokat. A Doktoriskolára természetesen jelentős nyomás nehezedik, hiszen nemcsak a graduális képzésben résztvevők kívánnak doktori tanulmányokat folytatni (bővebben később).

IV. A képzés finanszírozási sajátosságai

Többször történt utalás arra a fentiekben, hogy a zeneművészeti képzés finanszírozása nem követi a költségigényt, annak változásait, sőt azzal, hogy a bolognai rendszer létrejött, más képzési területekhez hasonlóan a BA és az MA képzések normatívája között igen jelentős különbséget tart fenn. Ez azért ellentmondásos, mert – ismerve a BA és az MA képzések „élőmunka” igényét – nincs jelentős különbség a két szint költsége között. Így vagy kiegészítő forrásokkal, vagy integrált egyetemeken működő karok, intézetek esetében az egyetem segítségével kell megoldani a képzést. Ez az egyetemeken komoly terhelést jelent, amely terhelést számtalan esetben konfliktusok jelzik a belső költségvetési tárgyalásokon.

Itt is különbség érzékelhető a saját bevételek, a képzési bevételek, a pályázati lehetőségek között vidék és Budapest között. A vidéki intézmények terembérleti díjaikkal és képzési bevételeikkel nem tudják megközelíteni sem azt a bevételi százalékarányt, amit a Zeneakadémia tud, sem azt a szponzori támogatási volument. E mögött számos további ok fedezhető fel: jól érzékelhető az ország középső régiójának és Budapestnek ebben a tekintetben is meglévő komoly előnye mind a támogatni képes vállalkozások, mind a költségtérítést fizető külföldi hallgatók, mind a helyiségbérleti díjak mértéke stb. terén.

Az állami támogatás normatív rendszere is sok ellentmondásos helyzetet okoz. Amennyiben egy intézmény hallgatói létszáma komoly mértékben befolyásolja a finanszírozást, az intézmény anyagi érdeke az, hogy mindenképpen megtartsa hallgatóit, még akkor is, ha a színvonal ezt egyéni esetekben nem indokolná. Ha pedig ezt teszi, akkor a ki-

adott diplomája mögött nincs versenyképes tudás az ilyen esetekben. Nyugati példákból jól tudjuk, még a múlt század korábbi évtizedeiből, hogy ottani kollégák hogyan panaszták a normatív finanszírozás negatív szakmai következményeit, amelyek a művészeti képzésben fokozottak. Ez a normatív rendszer az oktatói minősítettséget is honorálja a tudományos normatívával, de ennek a támogatási hányadnak a növelése csak a minősített tanárok számának növelésével érhető el, ami, mint láthattuk, nem egyszerű feladat.

A költségtérítéses képzés természetesen a zenei felsőoktatásban is jelen van. Mértékében egyfelől megjelenik a költség, amely az „élőmunka-igény” miatt magas, de – mint a táblázatok között is látható – megjelenik a bevételnövelési szándék is, ami közvetlenül az alulfinanszírozás kényszeres következménye is. Ezek a költségtérítések mind az alap-, mind a mesterképzésekben olyan mértékűek, hogy egyre nehezebben megfizethetők. Emögött nem csupán szociális probléma húzódik meg, hanem az a társadalmi probléma is, mely szerint a diploma munkaerő-piaci hasznosítása nem kecsegteti a fiatalokat akkora majdani jövedelemmel, hogy a mai, nagyarányú befektetést vállalni tudják vagy akarják.

A képzés jelentős költségkomponense az a hangszerállomány, amely az egyes intézmények közvetlen, oktatási infrastruktúráját jelenti. Különösen a zongorák azok, melyeknek nemcsak a beszerzése, hanem egyáltalán a megfelelő minőségű karbantartása jelentős forrásokat igényelne. Természetesen más hangszerek beszerzése, karbantartása, javíttatása is horribilis pénzüsszegeket igényelne. Ha természetes az, hogy egy természettudományi képzés laboratóriumi színvonala a legmagasabb technológiai szinten ajánlatos, akkor ez miért nem ilyen magától értetődő a zenei képzés esetében? Ezen a helyzeten enyhít ugyan az OKM által időről időre nyújtott, hangszervásárlásra fordít-

ható pályázati támogatás, amely a kis szakok esetén teszi lehetővé a hangszerbeszerzést, de ennek összege csak arra elegendő, tekintve a minőségi hangszerek piaci árát, hogy enyhítsük a problémát, a megoldáshoz semmiképpen nem elég. Sajnos, ebben a tekintetben is különbség mutatkozik Budapest és vidék között.

Az oktatást kiegészítő rendezvények esetében, mint azt korábban már jeleztük, semmilyen intézményi pénzforrás nem áll rendelkezésre. A pályázati lehetőségek szűkösek, ugyanakkor pedig ezek a szakmai programok ma már nélkülözhetetlenek. Ez a konferenciákra és az országos versenyekre, szakmai találkozókra egyaránt vonatkozik. Már ez is láthatóan indokolja (és még sok egyéb ok is) azt, hogy a zenei felsőoktatás intézményei mecenatúrára szorulnak.

A költségszerkezetben igen nagy tétel az oktatók bére. A kialakuló új, bolognai rendszerben Budapesten zömében egyetemi besorolású oktatók, míg vidéken, néhány kivételtől eltekintve többnyire főiskolai besorolású tanárok tanítanak. Ez nem azért van, mert tehetségük, munkaminőségük alacsonyabb, hanem főként azért, mert a korábbi főiskolai létből a főiskolai besorolási struktúra szerint történt előmenetelük. Ha ezt az aspektust tekintjük, akkor a vidéki zene-művészeti képzés fajlagosan költségkímélőbb, legalábbis a bérkiáramlás szempontjából.

V. Az épületek, az infrastruktúra

A zeneművészeti képzés infrastrukturális állapota igen színes és különböző színvonalú. A Zeneakadémia patinás épületének felújítása végre eljuthat abba a szakaszba, amikor már tényleg meg tud újulni az egész, különleges hangulatú, szép épület. Régen esedékes ez a munka, amelynek nemcsak materiális értelme van, hanem üzenet értéke is, amennyiben a magyar zenekultúra emblematikus intézményének szintén emblematikus épülete végre a maga kulturális és oktatási rangja szerint épülhet újjá. Ez akkor is igen nagy eredmény, ha közben a vidéki intézmények épületei – egy-két kivétellel – vagy már lelakottak, vagy eredetileg is csak szűkös otthont tudtak adni a zenei felsőoktatásnak. Ezek közül kivételt jelent a debreceni épület, amely 1974-ben épült kifejezetten erre a célra, de remény látszik Pécssett is, ahol az új beruházások eredményeképpen a zeneművészeti képzés igen modern és célszerű körülmények közé kerülhet. Miskolcon a „Zenepalota” felújítása esedékes, onnan már mindkét zenei intézmény kiköltözött átmeneti szálláshelyére. Győrött a Zsinagóga szép környezete és a főiskolának helyet adó régebbi épület, valamint Szegeden az egykori Konzervatórium épülete lehetőséget ad az oktatásra. Mindazonáltal szükség lenne ezekben az épületekben a mai kornak megfelelő mennyiségű és minőségű, az informatika mai, oktatást segítő berendezéseit felhasználva kialakítandó oktatási környezetre. A hangszerállomány helyzetéről már szoltunk.

A könyvtári ellátottság országszerte változó. A Zeneakadémia gazdag anyaga egyedi érték, bár ugyancsak gazdag könyvtári anyag található a Debreceni Egyetem könyvtárában is. Vidéken általában a napi oktatásban használt kot-

ták, szakkönyvek nem túl bő állománya áll rendelkezésre, a bővítésre szűkek a források.

A nyugati társintézményekhez hasonló informatikai felszereltség és oktatási használat még várat magára. A pénzhiány miatt, ha valamely intézménynek anyagi forrása gyűlné össze, azt azonnal hangszerre, felújításra költi, hiszen anélkül nincs oktatás. Rossz választási alternatíva...

VI. Intézményi kapcsolatok

A zenei felsőoktatási intézmények egykori, szervezeti összetartozása alaphelyzetként adta, hogy a Zeneakadémia centrális és nagysúlyú szerepvállalása, szakmai irányító szerepe a vidéki intézményeket mint tagozatokat minden szempontból összekapcsolta. Ezt erősítette az is, hogy a vezetőknek és az oktatóknak szinte mindegyike a Zeneakadémia korábbi növendéke volt, egyféle szocializációval és identitással. Az 1997-ben megkezdődött szervezeti reform a Zeneakadémiáról leválasztotta a tagozatokat, így azok egyetlen pillanat alatt önállósodtak szakmai és pénzügyi értelemben is, hiszen befogadó egyetemeik nem avatkoztak be szakmai autonómiájukba, vigyáztak és ma is vigyáznak azokra a szakmai értékekre, amelyekkel ők maguk bővültek az integráció folyamán a művészeti profil megjelenésével képzésükben. Új helyzet jött létre, ugyanis a jogi helyzet miatt a Zeneakadémia és egykori tagintézményei tárgyalópartnerekké lettek. Talán túlzás a konkurencia szót használni, de egyfajta versenyszituáció jött létre. Az ebből eredő konzekvenciákat az új intézményhálózat akkor ismerte meg a gyakorlatban, amikor megkezdődött a képzés reformja, és a legalapvetőbb szakmai kérdésekben, strukturális döntésekben, valamint a képzési kompetenciák újragondolásában számos egyeztetést kellett lebonyolítani – és közös eredményre kellett jutni. A folyamat során megjelenő viták is jelezték, hogy a szereplőknek meg kell tanulniuk a partneri viselkedést, a konkurencia ellenére közös érdekként felmerülő kérdések közös, ellentéteket kizáró kezelését, a széttagolt intézményi helyzettől független közös zeneoktatás ügyének közös szolgálatát. A legkiélezettebb nézetkülönbségek az előadóművészi mesterszakok

akkreditálásakor merültek fel, ugyanis a vidéken meghonosodott egyetemi képzés színhelyei, ragaszkodván a létrehozott szakmai értékekhez, ebben a képzési formában is szerepet kívántak játszani. Ez valójában koncepcionális ellentét volt, a vita az akkreditációs folyamat lejátszódásával egyfajta nyugvópontra ért, de valójában még nem oldódott meg. Komoly viták során jutott el az egész szakma arra a jogszabályban is megjelenő tanárképzési modellre, amelynek akkreditációja e tanulmány írásakor éppen folyamatban van.

A protokolláris kapcsolatok normális mederben folynak, számos, igen fontos szakmai együttműködés megmaradt a Zeneakadémia és a vidéki intézmények között, éppen a magas szakmai nivó védelme okán. A vidéki diplomakoncerteken jellemző a zeneakadémiai tanárok jelenléte. Feszültségek inkább a korábban már részletezett doktori képzés körül vannak, mert a vidéki intézmények oktatói karának minősítési kényszere kikerülhetetlen hatás, és ezt csak egy doktoriskola révén lehet megoldani Magyarországon.

VII. Táblázatok, statisztikák – avagy a számok bővölete...

A felsőoktatásban zajló folyamatok mennyiségi paramétereinek ismeretében számos statisztika készült és készül. Ezeknek egy jelentős része megjelenik hivatalos honlapokon (pl. www.felvi.hu), amelyeken az adatok nyilvánosak, hiszen a közpénzből támogatott tevékenység adatainak nyilvánosaknak kell lenniük. Reprezentatív felmérést olvashatunk minden évben komoly médiumokban arról, hogy milyen intézményi rangsorok aktuálisak éppen, hol és hogyan alakulnak az egyes mennyiségi jellemzők. A zenei felsőoktatásban is vannak ilyen rangsorok a képző helyek között, amelyek részben valós elemeket, részben pedig komoly félrevezetéseket tartalmaznak. Alapvető ellentmondás például, hogy a rangsorokban a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán belül nem válik szét a képző- és a zeneművészeti profil, így ott csak kari adatok olvashatók, az összehasonlítás irreális. Az ellentmondásos összehasonlítási szempontrendszerből íme, néhány kiragadott:

– Egy minősített oktatóra jutó, nappali tagozatos hallgatói arány

Az adatsorból eredő rangsor torz, mert nem ábrázol minőséget jelző információkat. Akkor lenne érdekes, ha pontosan tudnánk, hogy mely szakterületeken éppen hány hallgató képzése zajlik, és ott e minősítetteknek milyen a szakmai szerepük. Ebben a tekintetben igen nagy a szórás.

– Minősített oktatók aránya

A rangsor ismét torz, mert a teljes állású oktatók számához, és nem az engedélyezett álláshelyek számához viszonyít. Ez lenne összehasonlítható, ugyanis az egyes képző

helyeken számos oka van annak, hogy a képzést éppen milyen oktatói struktúrával oldják meg, és miért éppen úgy.

– A felvettek pontszámarányának összehasonlítása

Természetesen nem lehet objektív összehasonlító adat, mert a rendszer, amelyben a pontok születnek, nem csak teljesítményt rögzít, hanem elvárást, konkrét mezőny konkrét tehetség szintjét is. Egy ilyen összehasonlításban például a szigorúbban pontozó Zeneakadémia hátrább helyezkedik el a rangsorban, holott éppen igényességéről híres.

– Nyelvvizsgálóval felvettek aránya

A rangsort semmiképpen nem befolyásolhatja ez az összehasonlítás, ugyanis a felsőoktatási helyszínnek semmilyen lehetősége nincs ezt a tendenciát befolyásolni.

– Az első helyen jelentkezők bejutási aránya

Az ebből levont következtetések is igen hamisak, ugyanis nem mindegy, hogy milyenek az adott évben az első helyen jelentkezők, mert lehet egy évben nagyon jó színvonal, és akkor sokan kerülhetnek be, majd a következő évben jelentősen kevesebben. Intézményeket azért sem lehet összehasonlítani, mert az egyes helyszínek szakmai kritériumai sem objektívizálhatók teljes mértékben.

– A legjobb iskolából felvettek aránya

Vajon ki az, aki eldönti, hogy melyik a „legjobb” iskola? És milyen szempontok alapján? És ha onnan egy intézménybe éppen nem érkezett jelentkezés, akkor már az intézmény rossz lesz?

Folytathatnánk a sort, mert számos tudományos paraméternek nem tud megfelelni a zeneművészeti képzés, így a nagy rangsoroknak is valahol a végén kullogunk, keltve azt a benyomást, mintha oly színvonalatlan és rossz lenne

az egész képzési rendszer, hogy valójában nem szabad állami segítséget sem adni neki... Ha ez így lenne, akkor bizony nem kedvelnék a magyar zenészeket külföldön!

Miközben néhány alapvető adatot az összehasonlítás céljából azért táblázatszerűen összefoglalunk, fontos kifejtetni azt, hogy csak összehasonlítható dolgokat szabad összehasonlítani. Így semmi értelme nincs például annak sem, hogy az egyes különböző művészeti képző helyeket összehasonlítsuk, mert semmilyen használható adatot nem nyerhetünk belőle (pl. a képzőművészet, a színművészet összehasonlítása a táncművészettel és a zeneművészettel). A furcsa és nem végiggondolt szempontok szerint előállított rangsorok viszont a közvéleményt orientálják, tehát a maguk nemében felelősek, és veszélyesekké is válhatnak torzításaik miatt.

A leírtak miatt a legsürgősebb teendők közül való az összehasonlító táblázatok metodikájának korrekciója, amelyben a szakma nyilvánvalóan segítséget tud adni, hiszen az valós érdek, hogy ezek a statisztikák valóban informatívak és reálisak legyenek. E rendszer összeállításakor például nagyon kellene figyelni a valós adatokra, és arra, hogy csak azt lehet objektív mutatókkal megjeleníteni, ami objektív. A művészeti képzési folyamatok nagy hányada szubjektív – mert művészet...

1. sz. táblázat

Aktuális felvételi jelentkezési létszámadatok (2009)

	Összes	Első helyen	BA	MA
LFZE	595	499	506	92
DE - ZK	232	93	178	54
SZTE - ZMK	196	63	166	30
PTE - MK - ZI	169	52	169	30
SZE - ZMI	135	43	135	-
ME - BBZI	130	48	130	-

LFZE = Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

DE - ZK = Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar

SZTE-ZMK = Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kar

PTE - MK - ZI = Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet

SZE - ZMI = Széchenyi István Egyetem Varga Tibor Zeneművészeti Intézet, Győr

ME - BBZI = Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézet

2. sz. táblázat

Jelenlegi hallgatói létszámok
(a nappali képzésben résztvevők) (2008/2009)

Intézmény	Létszám
LFZE	763
SZTE-ZMK	228
DE-ZK	212
PTE-MK-ZI	170
ME-BBZI	155
SZE-ZMI	120

3. sz. táblázat

Meghirdetett költségtérítések
a zeneművészeti képzésben
- 2009. (eFt/félév)

Intézmény	BA	MA
LFZE	324-1188 eFt	475-860 eFt
PTE -MK -ZI	350 eFt	350 eFt
DE - ZK	260 eFt	300 eFt
SZTE - ZMK	260 eFt	500 eFt
SZE -ZMI	165 eFt	-
ME - BBZI	350 eFt	-

4. sz. táblázat

Állami normatívák (eFt/év/fő)

Normatíva	MA	BA	Osz- tatlan	Egye- temi	Fő- iskolai	Tudo- mányos
Művészeti képzési	1040	585	767	767	560	
Teljes állású oktatók						1 400
Minősített teljes állású oktatók						1 900

5. sz. táblázat

Oktatók létszáma, minősítettek aránya
(Liszt-díjasok nélkül!)

Intézmény	Teljes állásúak	Minősítettek aránya
LFZE	157	58,6 %
DE-ZK	47	23 %
SZTE-ZMK	27	18,5%
SZE-ZMI	23	8,7%
PTE - MK - ZI	22	36,3%
ME - BBZI	18	22,5%

(Tanulmányosak lehetnének még az egyes képző helyszínek további oktatói létszámadatai is, de a statisztika csak gondosan elkészítve lenne érdekes és értékes, ugyanis tisztán kellene hozzá tudni azokat a szakmai sajátosságokat, amelyek miatt egy hasonló hallgatói létszámot oktató intézménypár esetében akár 20–25 fős eltérés is mutatkozik a teljes állásúak alkalmazása terén.)

VIII. Záró gondolatok

1. A fenti elemzésből láthatóvá válik a mozgás és a pillanatnyi hatások kapcsolata a képzés átalakulásában. Egy alapvető pillér azonban nem kérdőjelezhető meg, és nem téveszthető szem elől: minden képzés csak a minőség alapján, annak figyelembevételével hozható létre és tartható fenn. Ez nem a hivatalos minőségpolitikára értendő csak, hanem arra, hogy a zenei tehetségfejlesztésnek most is az a motorja, ami az órákon a tehetséges tanár és tehetséges növendéke között történik. Ez nem alakulhat át, hiszen a dolog természete a mester és tanítvány szoros, intellektuális kapcsolatára épül. E szempontot mind az akkreditációban, mind az oktatói generációváltásnál elsődlegesen kell érvényesíteni.
2. Igen fontos a zenei felsőoktatás egységes érdek megjelenítő és érdekérvényesítő képességének növelése. A felsőoktatáson belüli szerény létszámarány miatt a jogszabályok előkészítésénél és más, stratégiaileg fontos helyzetekben kerülni kell a megosztottságot, még akkor is, ha ellentétes napi érdekek jelennek meg a szakmán belül. Be kell látni, hogy együtt az egész zenei felsőoktatás sem jelent olyan tekintélyes lobbierőt, amely szövetségesekek nélkül hatékony lenne. Reméljük, hogy az akkreditációs folyamatok lezárta után ezek a korábban érintett belső feszültségek oldódnak.
3. A hallgatói utánpótlás minőségének biztosítása érdekében fontos a szakmai együttműködés kezdeményezése és erősítése a zeneművészeti szakközépiskolákkal, zeniskolákkal. Csak követelményekkel nem lehet biztosítani azt, hogy a tehetséges gyermek képességeit valóban helyesen fejlesszék azok, akiknek ez a feladata.

Ezért tehát sűríteni kell azokat a fórumokat (szakmai napok, konferenciák, intézménylátogatások, mesterkurzusok tartása stb.) amelyeken tudatosan erősítjük a tehetségfejlesztés bázisait mind pedagógiai, mind művészi értelemben. Ezzel megszűnhet az egymásra mutogatás, a felelősségáthárítás.

4. Ezekkel párhuzamosan fel kell használni a modern hazai és külföldi zenetudomány kutatási eredményeit a versenyképes tudás megszerzésére, haladéktalanul be kell építeni ezeket a tantervekbe. A tanterveket tehát nem kőbe vésett szentségeknek, hanem rugalmasan alakítható – bővíthető és változtatható – oktatási elemeknek kell tekinteni, betartva a szakma alapvető szabályait és a jogszabályokat.
5. Az oktatói minősítési kényszer jogszabályi újragondolása látszik szükségesnek, hogy egy intézmény elsősorban az oktatói és művészi kvalitások alapján dönthesse az alkalmazásról, amivel számos olyan művész is rendelkezik, akinek nincs minősítése. Természetesen nem a minősítést kívánjuk negligálni, hanem például azt a kényszert megszüntetni, hogy valamely oktató azért ne maradjon felsőoktatási besorolásban, mert nem teljesítette a minősítési elvárást. Az akkreditációnál érthető okok magyarázzák a minősítés szükségességét, bár ott is elsőként a művészi, oktatói kvalitások vizsgálata tűnik evidensnek.
6. A hallgatói követési rendszer és regisztráció haladéktalanul gyors, szervezett megvalósítása létérdeke minden egyes intézménynek. A munkaerőpiacról így nyerhető információk stratégiai jelentőségűek – és alapvetően fontosak a stratégiai tervezésben, a hallgatói marketingben. Nagy a felelősség egy-egy szakmai terület országos képzési biztosítása tekintetében. A hallgatói követési rendszer nem csupán munkaerő piaci információkat ad, hanem tájékoztat az egyes képzési területek utánpótlási bázisának alakulásáról is.

7. Az intézményrendszer egésze rászorul a korszerű hangszerpark létrehozatalára, az amortizáció megállítására. Ehhez nagyon sok pénzre van szükség, amit csak külön forrásból lehetséges megoldani. Általában a költségvetés maximum a túlélésre ad lehetőséget, és a mégoly hasznos és a kis szakok számára elengedhetetlen hangszerbeszerzési pályázatok volumene a sokéves lemaradáshoz képest valójában igen szerény. A zongora hangszerpark szinte kivétel nélkül minden intézményben csak nagy beruházások formájában lenne megújítható.
8. Végig kell gondolni a művészeti felsőoktatás finanszírozásának a felsőoktatás egészétől eltérő, egyedi rendszerre történő áttérését. A normatív rendszer sajnos nem szakma- és tehetségbarát a fentiekben már egyszer részletezett okok miatt. Ez azonban már oktatáspolitikai- és gazdaságfüggő, így e tanulmányban csak felvetni van lehetőségünk. Nem lehet és nem szabad arra számítani, hogy a zenei felsőoktatás kikerüljön az államilag finanszírozott képzések közül hosszú távon, hiszen a vonatkozó bekezdésben bemutatott költségtérítési helyzetkép (lásd 3. és 4. sz. táblázat összevetése) jól illusztrálja a zeneművészeti képzés azonnali ellehetetlenülését, tönkremenetelét egy ilyen esetleges meggondolatlan döntés nyomán.
9. Milyen zenei felsőoktatást képzelünk el? Olyat, amelynek van a kivételes tehetségű, előadóművész alkatú fiatalok képzésére szolgáló elitképzése és a tanításra alkalmas fiatalok kiképzésére szolgáló, az előbbinél természetesen jóval nagyobb hallgatói létszámú képzése. Felétlenül szükséges a kialakult, az ország zenekultúráját is meghatározó decentralizáció megtartása, amelynek intézményi volumenét, képző helyeinek számát a jelentkező hallgatók döntése, a specifikumok, az erősségek-gyengeségek mindenképpen szignifikánsan befolyásolhatják a jövőben. Mindössze egy alapelv fontos: a versengés

szakmai alapú és tisztességes legyen. Ebben a mindenkori fenntartónak nagy szerepe és felelőssége van. Nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy a decentrumok egyben kulturális központok is, amelyekben természetes helye, meghatározó szerepe van a zenei felsőoktatásnak. Talán ez a helyzet, a decentralizáció is hozzájárul ahhoz, hogy más művészeti ágakkal szemben a zeneművészet még a negatív tendenciáinak ellenében ma is ilyen mértékben ágyazódik be a társadalomba.